

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku Instituut

Kadri Paas

**EESTI RIIKLIKU JULGEOLEKU KOMMUNIKATSIOONI
VÕIMALUSED VAENULIKE INFORÜNNAKUTE MÕJU
LEEVEDAMISEKS INFOSÕJAS**

Magistritöö

Põhijuhendaja:

Vladimir Sazonov, PhD

Kaasjuhendaja:

Priit Suve, PhD, professor

Tallinn 2021

SISEKAITSEAKADEEMIA MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut: Sisejulgeoleku Instituut	Kaitsmise kuu ja aasta: veebruar 2021
Töö pealkiri eesti keeles: Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni võimalused vaenulike inforünnakute mõju leevendamiseks infosõjas	
Töö pealkiri võõrkeeles: <i>The opportunities of Estonian national security communication to alleviate the influence of hostile information attacks in the information warfare</i>	
<p>Magistritöö eesmärk oli selgitada välja sõnumilevitamise roll ja luua võimalused Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni abil vaenulike inforünnakute mõju leevendamiseks infosõjas. Töö eesmärgi saavutamiseks püstitati kolm uurimisülesannet: 1. Analüüsida info- ja psühholoogilise mõjutustegevuse, narratiivide loome ja levitamise teoreetilisi käsitlusi ning sõnumilevitamise senist praktikat riikliku julgeoleku tagamisel. 2. Analüüsida riikliku julgeoleku kommunikatsiooniga ja eluviisi kaitsega tegelevate asjatundjate seisukohti sõnumilevitamise viiside ja sõnumilevitajate mõjukuse kohta. 3. Töötada välja viisid Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni abil Eesti vastu suunatud vaenulike inforünnakute leevendamiseks.</p> <p>Magistritöö teoreetilisest osast ja artiklite analüüsi tulemustest lähtudes töötas uurimistöo autor välja kokku üheksa ettepanekut Kaitseministeeriumile, Vabariigi Valitsusele/Riigikantseleile, Haridus- ja Teadusministeeriumile, Siseministeeriumile, Kultuuriministeeriumile ja Kaitseliidule/Naiskodukaitsele. Ettepanekud käsitlevad nii riikliku julgeoleku kommunikatsiooni sisulisi aspekte kui selle võimalikku korraldust. Magistritöö eesmärgi saavutamiseks ja uurimisülesannete täitmiseks valiti uurimisstrateegiaks fenomenograafia, uurimismeetodina kasutati poolstruktureeritud ekspertintervjuusid. 22 ekspertintervjuu analüüsimiseks kasutati andmeanalüüsi programmi NVivo 12 Plus for Windows. Magistritöö on kirjutatud eesti keeles ja sisaldab ingliskeelset resümeed. Töö maht on 91 lehekülge, millest töö põhiosa moodustab 88 lehekülge ja lisad 3 lehekülge. Magistritöös on kasutatud 198 erinevat eesti-, inglise- ja venekeelset allikat. Andmete illustreerimiseks on kasutatud 4 tabelit ja 4 joonist.</p>	
Lisad: Lisa 1 Poolstruktureeritud ekspertintervjuude küsimused; Lisa 2 Poolstruktureeritud ekspertintervjuude analüüsi kodeerimistabel	
Võtmesõnad: desinformatsioon, eluviisi kaitse, hübriidsõda, infooperatsioonid, infosõda, narratiiv, pehme jõud, psühholoogilised operatsioonid, strateegiline kommunikatsioon, raamistamine, semiosfäär	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>strategic communication, soft power, narrative, hybrid warfare, information warfare, defence of the lifestyle, psychological operations (PSYOPS), information operations, framing, semiosphere</i>	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Kadri Paas	
Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjallikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri:	Kommentaar (soovi korral)
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Vladimir Sazonov	Allkiri:
Kaasjuhendaja: Priit Suve	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor/instituudi juhataja: kt Külli Saluste	Allkiri:

SISUKORD

MÕISTETE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	6
1. SÕNUMILEVITAMISE TEOREETILISED TAHUD RIIKLIKUS	
JULGEOLEKU KOMMUNIKATSIOONIS	10
1.1. Narratiivide loome ja julgeolekustamine infosõja tingimustes	10
1.2. Info-psühholoogiline mõjutustegevus lääneriikide riikide praktikas	16
1.3. Info-psühholoogiline mõjutustegevus Venemaa Föderatsiooni ja Hiina Rahvavabariigi praktikas	21
2. RIIKLIKU JULGEOLEKU KOMMUNIKATSIOONI VÕIMALUSED	
VAENULIKE INFORÜNNAKUTE LEEVENDAMISEKS	33
2.1. Uurimisstrateegia ja –meetod	33
2.2. Ekspertintervjuude analüüsi tulemused	38
2.3. Järeldused ja ettepanekud	60
KOKKUVÕTE	69
SUMMARY	71
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	72
Lisa 1. Poolstruktureeritud ekspertintervjuude küsimused	89
Lisa 2. Poolstruktureeritud ekspertintervjuude analüüsi kodeerimistabel.....	91

MÕISTETE LOETELU

Desinformatsioon – poliitilise võitluse salajane vorm, mis kasutab varjatud vahendeid ja meetodeid salastatud teabe kogumiseks ja aktiivsete meetmete rakendamiseks, et mõjutada oponente ja nõrgendada nende poliitilisi, majanduslikke, teaduslikke, tehnilisi ja sõjalisi positsioone. (KAPO, 2014)

Hübriidsõda (ingl *hybrid war*) – sunni- ja õõnestustaktika, diplomaatiliste, sõjaliste, majanduslike ja tehnoloogiliste meetodite kooslus, mida riigid või muud jõud saavad koordineeritud viisil kasutada konkreetsete eesmärkide saavutamiseks, seejuures sõjategevust väljakuulutamata. Hübriidsõja keskmeks võib olla ulatuslik sotsiaalmeedias leviv desinformatsiooni voog, mis on vajalik poliitilise narratiivi kontrollimiseks või täidesaatjate radikaliseerimiseks, värbamiseks ja suunamiseks. (Thomas, 2019; Gerassimov, 2013; Saifetdinov, 2014; Kremlin, 2014)

Infooperatsioonid (ingl *information operations, Info Ops*) – teabealase võimekuse kasutamine sõjaliste operatsioonide ajal koos teiste operatsiooniliikidega, et mõjutada, häirida või halvata võimaliku vastase otsustusvõime, kaitstes samal ajal oma sõjalisi tegevusi. Infooperatsioonid toetavad riiklikke informatsioonilisi huve. (NATO, 2012)

Infosõda – info-psühholoogiline mõjutustegevus, mis on riiklike ja mitteriiklike institutsioonide poolt kasutatavaks legitimeerimise vahendiks rahvusvahelistes suhetes, et ületada rahvusvahelise õiguse normides sisalduvad õiguslikud piirangud või keelud, mis ei võimalda konventsionaalse jõu kasutamist riikidevahelises suhtluses alates rahvusvahelistest poliitilistest kuni näiteks kultuuriliste suheteni (Sinisalu, 2012).

Inforuum – üksikisikute, organisatsioonide ja süsteemide kogum, mis koondab, töötleb, levitab või tegutseb teabe alusel ja mis koosneb kolmest omavahel seotud dimensioonist: füüsiline, informatiivne ja kognitiivne. (Joint Chiefs of Staff, 2012)

Julgeolekustamine – protsess, mille käigus autoriteetsed kõneisikud muudavad seni vähemainitud teema riiklikult eksistentsiaalseks julgeolekuküsimuseks. Julgeolekustatud teema ei pruugi tingimata olla olemuslikult julgeolekuga seotud, ent õnnestunud julgeolekustamine võimaldab riiklikel otsustajatel kasutada erakorralisi meetmeid probleemi lahendamiseks. (Buzan, *et al.*, 1998)

Psühholoogilised operatsioonid (PSYOPS) – süstemaatiliselt kavandatud tegevused, kasutades suhtlusmeetodeid ja muid vahendeid, et mõjutada sihtrühmade tajusid, hoiakuid, käitumist ja otsuseid operatsioonide algataja poliitiliste ja sõjaliste eesmärkide saavutamiseks. (NATO, 2014)

Sotsiaalmeedia – internetiga seotud platvormid ja tarkvara, mida kasutatakse kasutajapoolse sisuloome ja meediasisu kogumiseks, salvestamiseks, koondamiseks, jagamiseks, töötlemiseks, aruteluks või edastamiseks, mis võivad mõjutada teadmisi ja taju ning seeläbi või kaudselt kutsuda esile käitumist võrgustikes toimuva sotsiaalse suhtlemise tulemusena (Nissen, 2015).

Strateegiline kommunikatsioon – strateegilisel, operatiivsel ja taktikalisel tasandil toimuv koordineeritud suhtlemine, sh info- ja psühholoogilised operatsioonid, mis suunab riiklikku julgeoleku kommunikatsiooni ja mille eesmärk on mõista sihtrühmi, tuvastada tõhusaid kanaleid ja arendada nende kaudu ideid ning arvamusi kommuniqueerijale vajalike eesmärkide ja käitumise saavutamiseks, säilitamiseks ja edendamiseks (NATO, 2019)

Strateegilised narratiivid – diskursiivse keskkonna muutmise ja mõjutamise vahend, mille kaudu riigid saavad sõnastada oma huvid, väärtused ja püüdlused rahvusvahelistes suhetes. Seejuures vastavad narratiivid küsimustele: kes me oleme ja millist maailmakorda soovime. (Miskimmon, *et al.*, 2013)

Sõnum – mis tahes mõte, lugu või teade, mis on loodud kirjalikus või pildikeeles ja on valmistatud kujul, mis sobib erinevates meediumites levitamiseks. (Autori sõnastatud)

Sõnumilevitamine – riiklikku julgeolekut toetavaid sõnumeid ja narratiive loov poliitikakujundamine, mis kasutab sõnumite edasi kandmiseks ning levitamiseks erinevaid tehnilisi vahendeid, mitmesuguseid meediume ja keskkondi. (Autori sõnastatud)

Eluviisi kaitsmine – Eesti Vabariigi põhiseaduse preambulis kirjeldatud eesmärkidest lähtuvad jõupingutused luua, tugevdada ja säilitada riiklike huvide edendamiseks soodsaid tingimusi, kaasates erinevaid sihtrühmi (osaliselt) kooskõlastatud sõnumite, plaanide, programmide ja teemade loomesse ja levitamisse. (Autori sõnastatud)

SISSEJUHATUS

Hübriidsõja meetodite sekka kuulub info- ja psühholoogiline mõjutustegevus, (poliitiline) santaaž, luuretegevus, küberrünnakud, kuritegevuse ärakasutamine vastase ühiskonna mõjutamiseks, majanduslik surveostamine, eri- ja regulaarüksuste kasutamine, terrorism, radikaliseerimine, massirahutuste õhutamise, aktivistide kaasamine, mille eesmärk on destabiliseerida ja naeruvääristada sihtriigi sisejulgeolekut ja olulisi riiklikke funktsioone (Hoffman, 2007, lk 8; Sazonov, *et al.*, 2020; Renz, 2016).

Käesolev magistr töö käsitleb hübriidsõja üht kuluefektiivsemat meetodit, info- ja psühholoogilist mõjutustegevust (Giles, 2016, lk 6-7; Putin, 2006; Nye, 2014; Almäng, 2019, pp. 190-193; Jonsson & Seely, 2015, p. 12-15). Antud uurimistöös kasutab autor Venemaa Föderatsiooni, Hiina Rahvavabariigi ja lääneriikide informatsioonilise mõjutustegevuse üldistava terminina „info-psühholoogiline mõjutustegevus“. Kui teadusartiklites on otsesõnu räägitud infosõjast, siis ka määrangut infosõda.

Töö lähtub Riigikaitse arengukava 2017-2026 (Riigikantselei, 2017, lk 17) arusaamast, et Eesti suhtes võib agressor kasutada hübriidsõja võtteid, mille abil püüab ründaja oma tegelikku identiteeti varjata. Arengukava (Riigikantselei, 2017, lk 18) rõhutab, et oluline on tagada suutlikkus reageerida kiiresti rünnaku varases etapis ja võime seista vastu infosõjale.

Antud magistr töö **aktuaalsus** aina suureneb, sest Venemaa Föderatsioon (edaspidi VF) ja Hiina Rahvavabariik (edaspidi HRV) peavad järjekindlalt lääneriikide, sh Eesti vastu hübriidsõda, mille laiahaardeliste meetodite seas kasvab üha enam info-psühholoogilise mõjutustegevuse osakaal (Veebel, 2017, lk 50; Bukkvoll, 2011; MOD, 2000). Nimetatud suurriigid arendavad oma info- ja kübervõimekust, sõjatööstust ja armeed, panustades eeskätt hübriidsõja meetodite elujõulisusse (Ginos, 2010; Franke, 2015; Rácz, 2015, lk 36).

Eesti sai VF-i toonast hübriidsõja võimekust omal nahal tunda 2007. aasta aprillirahutuste ja sellele järgnenud kübersõja ajal (Juurvee & Mattiisen, 2020). Hiljem praktiseeris VF hübriidseid mõjutusviise 2008. aastal Gruusias (Blank, 2013), 2014. aastal Ukrainas (Veebel, 2017, lk 52; Jonsson & Seely, 2015; USASOC, 2015), 2016. aastal USA presidendivalimiste eel ja ajal (United States v. Viktor Borisovich Netyksho, *et al.*, 2018) ja 2020. aastal alanud COVID-19 üleilmse haiguspuhangu ajal ühes HRV-ga (Krekó & Szicherle, 2020). Seetõttu on tõenäoline, et Kreml ja

HRV jätkavad vastavate meetodite kasutamist ka tulevikus (Westerlund, *et al.*, 2019, lk 89-91) ja põhjus, miks antud uurimistöo tegeleb eeskätt VF-i ja HRV ohu mõtestamisega Eesti kontekstis.

Vaenulikku info-psühholoogilist mõjutustegevust ja hübriidsete ohtude tuvastamist ja neile vastuseismist, ühiskondliku sidususe ja kerksuse säilitamist, Eesti nähtavuse ja soodsa rahvusvahelise maine hoidmist ning arendamist käsitletakse mitmetes avalikes julgeolekudokumentides (Eesti julgeolekupoliitika alused 2017; Riigikaitse arengukava 2017-2026; „Säästev Eesti 21“, 2005; „Lõimuv Eesti 2020“, 2014). Neis sedastatakse, et parandama peaks strateegilist kommunikatsiooni ühiskonna ühteohiu tugevdamiseks ja riigi positiivse rahvusvahelise kuvandi kinnistamiseks ning psühholoogilist kaitset vaenulike inforünnakute tasalülitamiseks (Eesti julgeolekupoliitika alused, 2017, lk 7). Käesolevas uurimistöös võrdsustab autor nüüd ja edaspidi strateegilise kommunikatsiooni terminoloogiliselt riikliku julgeoleku kommunikatsiooniga.

Varasemalt on mõjutustegevuse erinevaid vaatenurki käsitlenud Arnold Sinisalu (2012) oma doktoritöös; Taavi Narits (2015), Inna Siik (2018), Priit Tamm (2018), Kapitolina Synytsina (2018) ja Kerli Onno (2019) kaitsesid oma magistristöo vastavalt psühholoogilisest kaitsest Eesti kontekstis ja ülejäänud uurimused puudutasid Vene-Valgevene suurõppuse Zapad-2017 käsitlusi Eesti ajakirjanduses ja strateegilise kommunikatsiooni seisukohalt. Kaitseväe Akadeemias kirjutas Oliver Tüür (2020) Venemaa Föderatsiooni desinformatsiooni narratiividest, mida kasutatakse Eesti vastu. Antud magistristöo **uudsus** seisneb selles, et uurimus läheneb infosõjale eluviisi kaitsmise ja informatsioonilise enesemääramise õiguse (Aaviksoo, 2011) perspektiivist, sidudes vaenuliku info- ja psühholoogilise mõjutustegevuse mõjude leevendamise antud uurimistöo käigus loodava käsituse rakendamisega. Autor defineerib sõnumilevitamise riikliku julgeolekut toetavaid sõnumeid ja narratiive loova poliitikakujundamisena, mis kasutab info edasi kandmiseks ning levitamiseks erinevaid tehnilisi vahendeid, mitmesuguseid meediume ja keskkondi.

Julgeolekut luuakse Eesti eluviisi määravate inimõiguste, põhivabaduste ja peamiste inimlike väärtuste kaitsmiseks (Eesti julgeolekupoliitika alused, 2017, lk 2). Eesti eluviis ja kokkulepe selle eluviisi hoidmiseks ja arendamiseks on sõnastatud Eesti Vabariigi põhiseaduses (1992). Eluviisi kaitsmine tähendab jõupingutusi luua, tugevdada ja säilitada riiklike huvide edendamiseks soodsaid tingimusi, kaasates erinevaid sihtrühmi kooskõlastatud sõnumite, planide, programmide ja teemade loomisse ja levitamisse (autori sõnastatud). Eesti eluviisi hoidmiseks ja kaitsmiseks määratletav informatsiooniline enesemääramise õigus tähendab muuhulgas riigi õigust saladustele, valskusele, vaikimisele (Aaviksoo, 2011).

Eelnevast lähtudes ja Riigikaitse arengukavas 2017-2026 välja toodud eesmärkide täitmiseks sõnastab autor järgmise **uurimisprobleemi**: kuidas edendada sõnumilevitamise abil Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni?

Teemast lähtuvad **uurimisküsimused**:

- Milline on hetkeolukord ja milleks vajab Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon sõnumilevitamist?
- Milliseid sõnumeid ja narratiive peaks levitama?
- Kuidas ja milliste kanalite kaudu peaks sõnumeid levitama?
- Mis või kes võiksid olla kõige mõjukamad sõnumilevitajad?

Uurimistöö **eesmärk** on selgitada välja sõnumilevitamise roll ja luua võimalused Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni abil vaenulike inforünnakute mõju leevendamiseks infosõjas.

Eesmärgi saavutamiseks püstitab autor järgnevad **uurimisülesanded**:

- Analüüsida info- ja psühholoogilise mõjutustegevuse, narratiivide loome ja levitamise teoreetilisi käsitlusi ning sõnumilevitamise senist praktikat riikliku julgeoleku tagamisel.
- Analüüsida riikliku julgeoleku kommunikatsiooniga ja eluviisi kaitsega tegelevate asjatundjate seisukohti sõnumilevitamise viiside ja sõnumilevitajate mõjukuse kohta.
- Töötada välja viisid Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni abil Eesti vastu suunatud vaenulike inforünnakute leevendamiseks.

Magistritöö uurimisstrateegiaks on **fenomenograafiline uurimus** (Marton, 1981, p. 180). Uurimuse käigus kogus autor andmeid **22** poolstruktureeritud ekspertintervjuu (Flick, 2009; p. 165; Young, *et al.*, 2018) abil. Intervjueeritavad valis uurija **sihipärase** (Teddlie & Yu, 2007, p. 77) ja **lumepallivalimi** (Drury, *et al.*, 2011) alusel. Intervjuude kvalitatiivseks sisuanalüüsiks (Krippendorff, 2003; Weber, 1990; Wilkinson & Birmingham, 2003) kasutati andmeanalüüsiprogrammi NVivo 12 Plus for Windows.

Info-psühholoogilise mõjutustegevuse teooriale ja ekspertintervjuude analüüsile toetudes töötab autor välja viisid, kuidas Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni abil leevendada Eesti vastu suunatud vaenulike inforünnakute mõju.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade narratiivide julgeolekustamisest ja analüüsitakse VF-i, HRV ja lääneriikide info-psühholoogilise mõjutustegevuse iseärasusi. Teises peatükis kirjeldatakse empiirilise uuringu metoodikat ja ülesehitust. Järgmisena esitletakse ekspertintervjuude tulemusi, mille põhjal teeb autor järeldused ja töötab välja võimalused, kuidas Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon saaks inforuumis ja- sõjas vastase tegevust häirida ja vaenulike inforünnakute mõju Eesti elanikele leevendada.

1. SÕNUMILEVITAMISE TEOREETILISED TAHUD RIIKLIKUS JULGEOLEKU KOMMUNIKATSIOONIS

1.1. Narratiivide loome ja julgeolekustamine infosõja tingimustes

Uurimistöö esimese peatüki esimeses alapeatükis analüüsib autor Lotmani kultuurisemiootika ja semiosfääri käsitlemise toel strateegiliste narratiivide olemust, sõnumite raamistamise tähtsust ja õnnestunud julgeolekustamise tingimusi. Seejuures annab autor vastuse küsimustele, miks peavad informatsioonilised tegevused pidevalt juhtimisprotsessiga kaasas käima ja konkreetsetele tegevustele isegi eelnema. Autor tutvustab ka Eesti rahva identiteedi ja ajaloomälu aluseks olevaid narratiive.

Riigikaitsealises tähenduses kõneldakse (strateegiliste) narratiivide loomest ja sõnumite levitamisest kui julgeolekustamisest. Julgeolekustamine kui kõneakt on sotsiaalne konstruktsiooni (Buzan, *et al.*, 1998, p. 5; Waever, 1995, pp. 54–55; Stritzel, 2007, p. 358; Balzacq, 2005, pp. 174–179; Buzan & Waever, 2003, p. 491), mis koosneb neljast osast: **julgeolekustaja**, tavaliselt poliitikud, valitsused, organisatsioonid, teadlased; **teema**, mis nihutatakse kõneakti kaudu eksistentsiaalseks ohuks; **üksus** (riik, rahvas, keskkond vms), mis on ohus ja vajab erakorralist abi ja kiiret kaitset; **auditoorium**, kelle heakskiitu julgeolekustaja erakorraliste meetmete rakendamiseks soovib (Waever, 1995, pp. 54–55; Balzacq, 2015, p. 106; Buzan, *et al.*, 1998, pp. 40–41; Balzacq, *et al.*, 2015, p. 2; Stritzel, 2007, p. 362; Kaunert & Léonard, 2011, p. 58; Waever, 2008, pp. 581–593). Teema julgeolekustamiseks peab sõnumiedastaja olema ühiskonnas respektieritud (Buzan, *et al.*, 1998, pp. 24–26; Hansen & Nissenbaum, 2009), ta peab tundma oma auditooriumi ja suutma seda veenda eksistentsiaalses ohus (Balzacq, 2005, p. 178). Selleks tuleb samastada end sihtgruppi väärtuste, tunnete, vajaduste ja huvidega (Balzacq, 2005, pp. 182–184).

Antud uurimistöö kontekstis käsitleb autor julgeolekustajat kui autoriteetset poliitikakujundajast sõnumilevitajat, kes strateegilise narratiivi, riigikaitsealset või julgeolekupoliitilist eksistentsiaalset ohtu kirjeldava loo, st sõnumilevitamise abil veenab sihtgruppi raskete otsuste tegemise möödapääsmatuses ja küsib nende langetamiseks heakskiitu.

Strateegilise narratiivi kontseptsioon sündis rahvusvahelises poliitikas veenmise olulisuse uurimiseks sõdades ja konfliktides (Schmitt, 2018; de Franco, 2012; Simpson, 2012). Selle abil seiratakse ka sõjaliste kampaaniate rahvusvahelisele ja siseriiklikule auditooriumile tutvustamist (de Graaf,

Dimitriu & Ringsmose, 2015) ja poliitiliste kogukondade arutelu strateegiliste küsimuste üle (Krebs, 2015).

Miskimmon, O'Loughlin ja Roselle (2013) määratlesid strateegilisi narratiive kui raamistikku, mis võimaldab inimestel liita justkui seotud nähtused mingi põhjusliku muutuse ümber. Narratiiv koosneb sihtgrupist, sündmustest, süžees, ajast ja kohast. Mõjus narratiiv ühendab kõik need elemendid süžeeks. (Miskimmon, O'Loughlin & Roselle, 2013, p. 5) Freedman (2006) sedastab, et strateegilised narratiivid on eeskätt veenvad sündmuste süžeed. Strateegiliselt ja süstemaatiliselt loodud narratiivide abil saavad riigid täita oma poliitilisi eesmärke kasutades emotsioone, ajaloolisi analoogiaid ja metafoore (Freedman, 2006).

Rahvusvahelistes suhetes tuntakse kolme liiki strateegilisi narratiive. Esiteks kirjeldavad rahvusvahelise süsteemi narratiivid, kuidas maailm on üles ehitatud, kes on peamised osalejad ja kuidas süsteem peaks toimima (Bially Mattern, 2005; Hurrell, 2005; Miskimmon & O'Loughlin, 2017). Teiseks, identiteedi narratiivid kujundavad arusaama sellest, mida on riigil asjakohane igas kontekstis teha, viidates osaliste väärtustele ja eesmärkidele. Osaliste süsteemi narratiiviga pakuvad need konteksti poliitikale või toetavad narratiive, mida osaline edendab. Lõpuks visandatakse poliitilistes jutustustes – nn teemanarratiivid -, kuidas osaleja suhtub poliitilise probleemi või kriisi lahendamiseks sobivasse vastusesse ja sõnastab seisukoha, mis põhineb materiaalsel huvil ja/või mis võib olla normatiivselt soovitatav tulemus. 21. sajandi võrgustunud maailmas konkureerivad poliitilised narratiivid sageli keerulistes mitmepoolsetes kontekstides, kuid õnnestumise korral võivad nad saavutada eri seisukohtade vahel konsensuse. Kõik need narratiivid - süsteem, identiteet ja teema - on omavahel seotud. Sidusus kõigi nende valdkondade vahel võimaldab luua köitva ja mõjuka narratiivi. (Awan, *et al.*, 2019, p. 7; Miskimmon & O'Loughlin, 2017)

Strateegilised narratiivid raamistavad rahvusi (Castells, 2009, p. 158; Potšeptsov, 2018; Jantunen, 2018). Narratiive luuakse metafooride kaudu, need koosnevad raamistustest. (Lakoff & Johnson, 1980; Lakoff, 2008; Castells, 2009, pp. 141-142) Raamistamine käivitab mõtlemise, see toimub metafoorides ehk kõnekujundites, mis kannavad tähenduse üle sarnasuse alusel (Erelt, *et al.*, 2018). Selle käigus tõstetakse esile sündmuste või probleemide mõned tahud ja luuakse nende vahel seoseid, et suunata sõnumi saaja seda sõnumi edastajale soodsalt moel tõlgendama, hindama ja/või lahendama (Entman, 2004, p. 5). Raamistamine on mõnikord tahtlik, teinekord juhuslik ja vahetevahel intuiitivne. Kuid see loob alati otsese seose sõnumi, seda vastuvõtva inimese ja tema järgneva tegevuse vahel. (Castells, 2009, p. 158)

Strateegilised narratiivid on alati seotud kultuuriga. Lotmani (2002) sedastuse järgi on kultuur kollektiivne intellekt ja mälu: mehhanism, mis korvab individuaalse teadvuse puudujääke ja on selles mõttes tema vältimatuks täienduseks. Intellektil on kolm peamist tunnust: säilitab ja annab edasi informatsiooni, valdab keelt ja võib moodustada õigeid teateid; viib läbi algoritmilisi operatsioone nende teadete õigeks teisendamiseks; moodustab uusi teateid. (Lotman, *et al.*, 2002) Kultuuri on tihti määratletud hirmu viljana, inimese vastusena surmale ja surma taltsutamise lootusetu katse. Samas ei ole kultuur traumaatiline, ta kujutab endast vaid lava, millel mängitakse maha mitmesuguste traumade poolt sünnitatud draamasid. (Lotman, 2009, lk 205) Ent kultuuris võib näha ka vastupidiseid protsesse: hirme mitte üksnes ei suruta maha, vaid tekitatakse ka juurde (Lotman, 2009, lk 1038), sest hirm võib selle juurde tekitaja jaoks täita märgifunktsiooni, siduda omavahel tähistatavat ja tähistajat, ühendada eri märke keerukatesse kompleksidesse.

Sarnaselt kultuuriga eeldavad strateegilised narratiivid alati ka konteksti, sest ainult sobiv taustsüsteem muudab narratiivi tähenduseks (Bottici, 2007, p. 113). Tähenduse tekke probleem on kultuurisemiootika põhiküsimus. Tähenduse tekkeks nimetatakse kultuuri kui terviku, samuti tema üksikosade võimet väljastada „väljundist“ mittetriviaalseid uusi tekste. Uuteks tekstideks nimetatakse tekste, mis tekivad pöördumatute protsesside tagajärjel ehk on mõnevõrra ennustamatud. (Lotman, 1999, lk 41) Tähenduse saab tekst omandada ainult semiootilises või kommunikatiivses ruumis. Lotman nimetas sellise ruumi semiosfääriks (1999), see on tema käsitluses „kultuuri arengu tulemus ja tingimus“ (1990). Nii nagu tekstid vajavad keskkonda, kus nad võiksid tekkida ja mida nad ise pidevalt (taas)loovad, vajavad sellist keskkonda ka kultuurid. Tekstidele on selleks keskkonnaks kultuur, kultuurile — semiosfäär. Semiosfäärist ei saa semiootilises mõttes midagi suuremat ega lõplikumat olla. Ta on iseenese algus ja lõpp, põhjus ja tagajärg. Semiosfääri moodustavad esmajoonel kommunikatsioon ja interpretatsioon. Semiosfääri võibki kujutada kõikide tekstide tekstina ja kõikide kultuuride kultuurina. (Lotman, 2001, lk 226)

Semiosfääris, tähendusruumis on kesksel kohal enesekirjeldus ehk identiteediloome, mis toetub mingi konkreetse semiootilise terviku vastandamisel muude, n-ö väliste sfääridega ning oma spetsiifika teadvustamisel (Lotman, 1999, lk 16). Enesekirjeldus toob esile dominandid ja nende põhjal ehitub unifikatsioon mudel, mis peab olema semiootilise terviku enesetunnetuse ja -dešifreeringu koodiks (Lotman, 2010, lk 64). Enesest iseenda tarbeks mudelit luues korrastab semiootiline tervik end hierarhiliselt, kanoniseerides teatud tüüpi infot ja lükates teistsuguse kõrvale (Lotman & Uspenski, 2013, lk 241). Identiteediloome käigus loodud enesemudel on võimas

kultuurilise „reguleerimise“ vahend, mis tagab struktuursuse ja terviklikkuses ning määrab paljuski ära semiootilise terviku omadused (Lotman, 2010, lk 64).

Näiteks USA rahvusliku julgeoleku narratiivid on identiteedi narratiivid (Ameerika harukordsus). Smith toob rahvusliku identiteedi osadena välja ajaloolise kodumaa (territoorium), keele, (etnilise) päritolu, sotsiaalse süsteemi, ühised väärtused ja traditsioonid, ühise kultuuri ja sümbolsüsteemid, sealhulgas müüdid ja narratiivid, ning õiguslik-poliitilise solidaarsuse (Smith, 1993, lk 74). Identiteedi narratiivid on poliitilised müüdid. Müüdid on olulised, kuna pakuvad inimestele tähendusi, raamistades identiteeti. Müütide sisu, ülesehitust ja levimi(tami)sviise tõlgendatakse ja uuendatakse pidevalt. Müüdi asja- ja ajakohasus on otseselt seotud müüdi tõlgendamisvõimalustega, et need vastaksid konkreetse poliitilise kogukonna vajadustele. (Schmitt, 2018, pp. 4-5; Krebs, 2015) Iga poliitiline kogukond seostub paljude sisepoliitiliste müütidega, mille kaudu need kogukonnad saavad üksteise poliitilistest kogemustest aru. Selleks, et strateegiline narratiiv avaldaks sihtrühmale maksimaalset mõju, peab see olema kooskõlas poliitilise müüdiga. (Schmitt, 2018, p. 6)

USA sõjaliste infooperatsioonide doktriinis (Joint Chiefs of Staff, 2012, p. II-1) nimetatakse raamistamist kujundamiseks (*shape*). Kujundamine on sõjaliste- ja mittesõjaliste operatsioonide eeldus, kujundamisega püütakse saavutada tegelikke mõjusid (Joint Chiefs of Staff, 2012, p. II-3). Infooperatsioonide kavandamine algab planeerimise protsessi kõige varasemas etapis ja peab olema selle lahutamatu osa. Infotegevusi saab kasutada ja ühitada kampaania või operatsiooni kõikides etappides, kuid nende tõhus rakendamine kujundamise- ja suunamisjärgus võib ülejäänud operatsiooni faasidele olulist mõju avaldada. (Joint Chiefs of Staff, 2012, p. IV-1) Selleks, et luua vastukaja tekitav, kõneainet pakkuv ja mõjus sõnum, tuleb poliitikutel või huvigruppidel tegeleda esmalt meediaga, kuna selle kaudu on võimalik jõuda suuremate sihtgruppide ja auditooriumiteni (Castells, 2009, p. 162).

Lakoffi (2008) sõnul ei ole raamistamine ainult loosungite vormistamine, see on mõtteviis. Raamistused on seotud mõtlemisega. Sõnad või pildid on vajalikud raamistuse loomiseks ja edastamiseks. Ainult need kaadrid, mis loovad seose sõnumit vastuvõtva inimese ajus seal olemasolevate kaadritega, mõjutavad tema edaspidist käitumist. (Lakoff, 2008; Castells, 2009, p. 158) Suurim mõju on lihtsasti arusaadavatel, meeldejäävatel ja emotsionaalsetel kaadritel. Raamistamine on õnnestunud, kui sõnumid ja kaadrid tekitavad kõneainet. Mida suurem on vastukaja, seda tõenäolisemalt tekitab konkreetne sõnum suuremas auditooriumis sarnaseid mõtteid ja tundeid. Raamistades jäetakse infosse sihilikult lüngad, et auditoorium täidaks need rahva kollektiivsesse mallu, st kultuuri talletatud tõlgenduste ja tunnetega. Raamistustes kasutatakse varasemast tuttavate

lugude edasiarendusi. Näiteks võivad kaadrid korrata tuntud emotsionaalse sisuga narratiivi. (Castells, 2009, p. 158)

Kultuurimälu aitab rahval ennast identifitseerida positiivsel („meie oleme sellised“) või negatiivsel moel („nemad on teistsugused“). Kultuurimälus etendab väga olulist rolli kirjalik või visuaalne minevikupilt. Kultuurimälu fikseerib üldise raami, mille sees minevik omandab tähenduse. Kultuurimälu selgitab, miks osa minevikusündmuse pälvib tähelepanu ja talletamist, teised aga mitte. (Tamm, 2007, lk 7) Kultuurimälus toimub pidevalt mineviku töötlemine. Selle mälutööga on ametis mitmed isikud, ennekõike kuus P-d, nagu Reinhart Koselleck on teravmeelselt täheldanud: preestrid, professorid, PR-spetsialistid, poliitikud, poeedid ja publitsistid (Tamm, 2007, lk 115).

Kultuurimälu üks kõige olulisemaid kujundajaid on narratiiv. Rahvust võib käsitleda „narratiivse kogukonnana“, mille identiteet tugineb „lugudele, mida me elame“ ehk narratiivsetele mustritele, mis seovad rahvuse minevikku. (Tamm, 2007, lk 8) Narratiivne vorm võimaldab rahvusel käsitada ennast järjepidevana, siduda eraldiseisvad sündmused üheks tähenduslikuks tervikuks. Need mustrid on igale kultuurile iseomased struktuurid, mis ajas muutuvad (Wertsch, 2002, p. 62). Narratiivsed mustrid ei kasva välja minevikust, vaid lähtuvad kultuurimälest. Sündmused paigutatakse kultuurimälest teatud mustritesse, mille sees nad omandavad kindla tähenduse. (Tamm, 2007, lk 9)

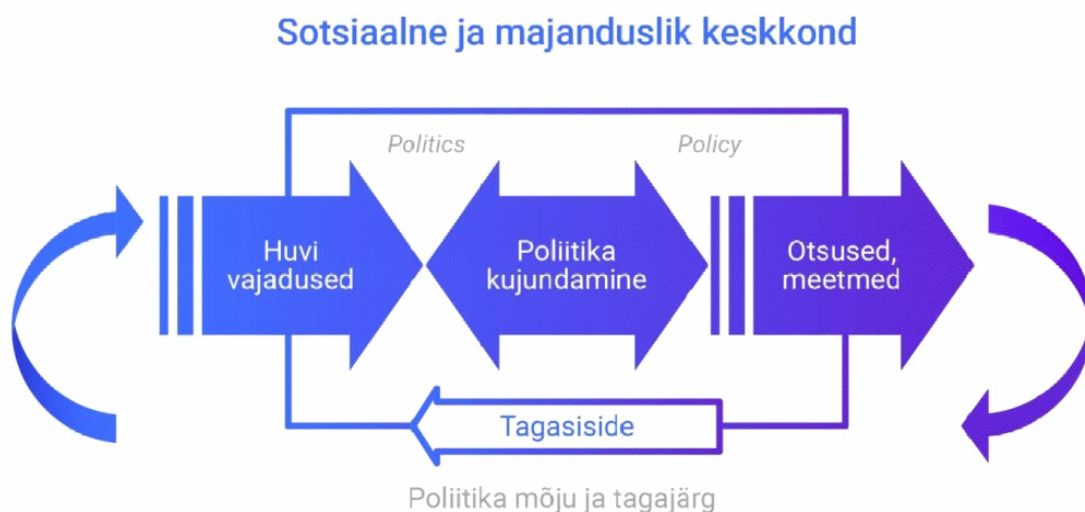
Eesti rahvusliku mälutöö ajaloos saab eristada kolme olulist hetke. Esimene jääb 1860.–1890. aastatesse, mil toimus nn rahvuslik ärkamine, esimene laulupidu jne. Teine pöördelise tähtsusega mälutöö periood Eestis oli iseseisvusaja kaks kümnendit, 1920.–1930. aastad, mil eestlaste ajaloomälu sai lõpliku selgroo. Seda ei suutnud murda ka järgnenud Nõukogude periood. Kolmas võtmemoment jääb Eesti Vabariigi taasiseseisvumise aega 1980. aastate lõpus – 1990. aastate alguses, mida iseloomustas soov naasta sõjajaelsete mälumudelite juurde. (Tamm, 2007, lk 9)

Eesti rahvuslik ajaloonarratiiv on lahutamatult seotud iseseisvuse mõistega. Alates kõige esimestest katsetest Eesti ajalugu liigendada, on seda ikka tehtud seoses vabaduse kaotamise ja võitmisega. Eestlaste ajalugu algab „muistse priiusega“, mis eelneb 13. sajandil alanud Saksa-Taani vallutusele, sellele järgneb „700-aastane orjaöö“, mille juured ulatuvad 19. sajandi keskpaika, siis 1918–1940 uus iseseisvus sõltumatu vabariigi näol, seejärel Saksa ja Nõukogude okupatsioon, millele tegi lõpu iseseisvuse taastamine 1991. aastal. Tinglikult saab seda narratiivset mustrit nimetada Eesti ajaloo „suureks vabadusvõitluseks“, mille sisuks on sajanditepikkune võitlus vabaduse eest ja sakslaste vastu. (Tamm, 2007, lk 11)

Strateegiliste narratiivide puhul on keskne küsimus, kuidas võtab auditoorium selliseid sõnumeid ja lugusid vastu (Awan, *et al.*, 2019, p. 7). Keuleersi (2015) väitel sõnastavad inimesed need ümber vastavalt oma elukogemustele, lootustele ja hirmudele. Strateegilise narratiivi vastuvõtmine ja tõlgendamine sõltub sotsiaalsest kontekstist. Iga kanali infoitlemise viis on erinev. (Miskimmon, *et al.*, 2017, p. 9) Kuna ühiskond on üles ehitatud müütidele, ei suuda ükski strateegiline narratiiv neid kõiki ühendada, narratiivi mõju vähendab olemasolevate müütide paljusus (Schmitt, 2018, p. 20).

Narratiivide lahingu võitmine pole lihtne, kuna narratiivid tekitavad vaidlusi (Miskimmon, *et al.*, 2013). Gow ja Wilkinson (2017) nõustuvad Freedmani seisukohaga, et narratiivid toimivad juhul, kuna need toetavad sihtrühma väärtusi, huve ja eelarvamusi (Freedman, 2006; Gow & Wilkinson, 2017, p. 377). Narratiiv mõjub ja võetakse omaks, kui see kattub sihtrühmas heaks kiidetud poliitiliste müütidega (Schmitt, 2018, p. 4).

Schmitti (2018) hinnangul ei saa vaenulike strateegiliste narratiivide vastu võitlemiseks olla ühesugust lähenemisviisi. Strateegiliste narratiivide elementide vastandamine, mis toetuvad kohalikele ja sidusatele müütidele, on oluline, kuna neil müütidel on kogu ühiskonnas suur vastukaja. Vastenarratiivide meisterdamiseks on vaja, et inimesed tunneksid hästi konkreetsete poliitiliste kogukondade kohalikke müüte ja oskaksid töötada selliste müütide narratiivsete struktuuride ja sisuga. (Schmitt, 2018, p. 20)

Joonis 1. Eastoni poliitilise süsteemi mudel (Easton, 1957)

Poliitilises tegevuses kajastuvad ühiskondlikud mõjutused kõige enam. Poliitikute sõnumid ületavad uudiskünnise, nende avaldusi hakkavad omakorda levitama lobistid. Erinevad meediumid pakuvad sõnumite levitamisel avalikkusele raamistusi. Infokeskkonnas tekib foon, kuidas raamistatud sõnumeid tõlgendada ja mõista, mida peaks neist järeldama. Selline sõnumist lähtuv areng on

kahesuunaline. Ka auditooriumi tõlgendused ja arusaamad mõjutavad poliitilisi otsustajaid. (Entman, 2004, p. 10; Castells, 2009, pp. 161-163) Kui Lakoff, Entman ja Castells kirjeldavad narratiivide loomist ja seeläbi ühiskondliku mõtte mõjutamist metafoorse raamistamise abil, siis Easton käsitleb ühiskonda laiema üksteist vastastikku mõjutava kogumina, mille sees poliitiline, st otsustajate süsteem kui üks selle osadest, täidab kindlaid ülesandeid. Vastastoime kulgeb selles süsteemis lõputult. (Easton, 1957; Palmaru, 2005)

Joonisel vasakul toimub nn mõjutamine, milles eri ühiskonnarühmade huve ja eelistusi esindavad huvirühmad esitavad otsuste tegijaile - poliitikutele - oma nõudmisi ja väljendavad toetust, positiivset või negatiivset suhtumist. Otsuste katis toimub muundamine, mille käigus nõudmised ja toetus muudetakse otsusteks. Poliitika väljundiks on tegevus ja otsused, mis võetakse sõltuvalt sihtrühmast erinevalt vastu. Ühed sihtrühmad on poliitikute otsuste ja tegudega rahul, teised mitte. Kuna poliitika on Eastoni käsituses väärtuste ja ressursi jaotamine, nende hulk on aga piiratud, võivad ühed ühiskonnarühmad poliitikast, st otsustest ja tegevustest rohkem kui teised. Seega toimub ühiskonnas katkematult pingeline võitlus oma tahte ja sõnumi kehtestamise eest. (Easton, 1957; Palmaru, 2005)

Antud alapeatükis käsitles autor Lotmani kultuurisemiootika ja semiosfääri – tähendus- ja/või kommunikatiivne ruum - vaatenurgast strateegiliste narratiivide loomise, raamistamise ja julgeolekustamise eesmärgi, viise ja võimalikke probleeme. Kultuurisemiootika keskne küsimus puudutab tähendusloomet. Sõnumilevitamise kontekstis on keskne küsimus, kas ja kuidas võtab auditoorium sõnumi vastu. Kas ja millised reaktsioonid ja tõlgendused tekivad ja kui tekivad, siis millised sõnumi- ja tähendusloome elemendid selle esile kutsuvad. Eesti üks peamisi strateegilisi narratiive on rahvuse ja keele iseolemise ning iseseisvuse küsimus. Käesoleva uurimistöö autori hinnangul sõltub sõnumile saadav vastukaja ja sõnumist lähtuvad tõlgendused vastuvõtja paiknemisest semiootilises/kommunikatiivses ruumis. Sellest lähtub otseselt ka enesekirjeldus, identiteet. Kuna semiootilisi/kommunikatiivseid ruume on kultuuris lõpmatu hulk, siis oleks vajalik luua riiklikult olulistest sõnumitest, narratiividest ja tüvitekstidest mitmeid erinevaid versioone.

1.2. Info-psühholoogiline mõjutustegevus lääneriikide praktikas

Järgnevas alapeatükis tutvustab autor lääneriikide info-psühholoogilise mõjutustegevuse viise ja tavasid, samuti annab põgusa ülevaate mõjutustegevuse ajaloolisest taustast. Alapeatükk annab ülevaate ka 21. sajandil probleemiks kerkinud teabe paljususe riskidest ja ohtudest.

Lääne ühiskonnad kasutavad oma huvide läbisurumiseks ja levitamiseks nn pehmet jõudu (ingl *soft power*). Sellega meelitatakse ja veendakse, hõlmatakse sõbralikult ja kaasahaaravalt. Oma poliitilised eesmärgid saavutatakse leebe, kaasava mõjutamise abil. (Nye, Jr., 2004, p. 6) Rahvusvahelises poliitikas tähendab pehme jõud väärtusi, mida organisatsioon või riik väljendab oma kultuuris; käitumises, mida ta seob oma sisemiste tavade ja poliitikaga; ning viisides, kuidas ta suhtleb teiste riikidega. Valitsustel on mõnikord keeruline pehmet jõudu kontrollida ja kasutada, kuid see ei vähenda selle tähtsust. Vastupidi, pehme jõu tähtsus üha kasvab. Pehme jõudu süstemaatilisel ja atraktiivselt kasutavad riigid valitsevad kultuuri ja üleilmseid norme. (Nye, 2004, p. 8; Nye, 1990, pp. 166-168)

Veenmisel ja peibutamisel põhineva poliitikategemise tava ulatub Lääne demokraatias Teise maailmasõja eelsesse aega. Diplomaat Edward H. Carr jagas 1939. aastal võimu kolmeks komponendiks: sõjaline, majanduslik ja suutlikkus mõjutada avalikku arvamust. USA president Woodrow Wilson, samuti tema järglased Franklin Roosevelt ja John F. Kennedy pidasid pehme jõu abil avaliku arvamuse mõjutamist üheks olulisemaks võimu osaks. (Vedrine & Moisi, 2001, p. 3; Haefele, 2001, p. 66; Carr, 1964, p. 108) Pehme jõu rakendamise tulemuslikkus ei sõltu riigi sõjalisest jõust. Kuigi NL-i diktaator Jossif Stalin küsis nõrritavalt, mitu diviisi on paavstil, siis hoolimata sellest valitseb paavst toetudes just kultuurilistele, usulistele ja diplomaatilistele tõekspidamistele. NL-il oli Teise maailmasõja järel palju pehmet jõudu, ent Tšehhoslovakkia ja Ungari sündmused õõnestasid selle olematuks. Ainult Soomes suutis NL tugevdada oma mõjusfääri pehme jõu toel. Seda sarnaselt USA tegevusega 1930ndatel Lääne-Ameerikas, kus president Roosevelt ajas leebet heanaaberlike suhete poliitikat. (Nye, 2004, p. 9; Vloyantes, 1975)

Lääneriikide valitsused konkureerivad pehme jõu nimel ajakirjanduse, korporatsioonide, valitsusväliste ja valitsusevaheliste organisatsioonide ning teadusringkondadega. Suur osa valitsustega konkureerivatest organisatsioonidest valitsevad pehme jõu abil, kuna suudavad auditooriume kaasa haarata ja kõita piiriülevalt. (Nye, Jr. & Welch, 2013, p. 306; Nye, 2011, p. 31-32) Külma sõja eel müüsid USA ettevõtted ja Hollywood ülejäänud maailmale mitte ainult oma tooteid, vaid ühes sellega ka Ameerika kultuuri ja väärtusi. Kuvandit riigist, mis on võimas, põnev, moodne ja trendeloov ning kus kõik on võimalik ja ajalehepoisist võib saada miljonär. (Pells, 1997, p. 33; Rosendorf, 2000) BBC oli Külma sõja ajal Suurbritannia jaoks oluline pehme jõu rakendaja Ida-Euroopas. Nüüdseks on Briti rahvusringhäälingul rohkem konkurente, kuid seni, kuni BBC säilitab infomüra ajastul usaldusväärse, võib avalik-õigusliku kanali väärtus taas suurened. (Nye, 2002, p. 68)

Sel sajandil on pehme jõud saanud endale väga tugeva konkurendi. Nimelt on info-revolutsioon kasvatanud teabe hulka plahvatuslikult, tekkinud on nn paljususe paradoks (ingl *paradox of plenty*). (Nye, Jr. & Welch, 2013, p. 306; Levitin, 2014) Termin pärineb 1990ndate alguse majandusteadlaste uurimustest, milles tegeleti nn ressursside needusega. Ressursside needuse sünonüümina tähendab paljususe paradoks, et palju mingisugust maavara või väärtust ei ole ilmselgelt riigile või rahvale kasulik ega too õitsengut. (Gelb, 1988; Barro, 1991; De Long & Summers, 1993; King & Levine, 1993) Antud magistritöö kontekstis tõlgendab autor paljususe paradoksi üha massilisemalt lisanduva informatsioonina, mistõttu hajub auditooriumi tähelepanu. Raske on valida ja mõista, millele keskenduda, inimeste kognitiivsed võimed ei ole suurenenud paralleelselt info hulga kasvamisega. Seetõttu tekitab infohulgas orienteerumine segadust. Niisiis võib teabe üleküllust iseloomustada olukorrana, kus inimene on silmitsi keerulise, vastuolulise ja liigset „müra“ sisaldava infoga. Sellises seisundis tehtud otsused ja langetatud valikud võivad olla õiged, ent suurema tõenäosusega ei ole seda mitte. Valede või hooletute otsuste ja ekslike valikute põhjus seisneb muuhulgas inimese piiratud infotöötlusvõimes, lühiajalises mälus, aga ka otsuse või valiku langetamiseks antud lühikeses ajas. (Samson & Kostyszyn, 2015; Roetzel, 2019, p. 484)

Hiina Rahvavabariigist 2019. aasta lõpus alguse saanud COVID-19 üleilmne epideemia näitas hästi, mis juhtub, kui inimesed peavad kiiresti, väga piiratud, ent samas vastuolulise ja pidevalt muutuva info tingimustes langetama otsused ja tegema valikuid. Kuna COVID-19 pandeemia ajal soovitati inimestel eralduda ja töötada kodust, oli neil rohkem aega võrgus olemiseks. See suurendas sotsiaalmeedia kasutamist, ka otsingumootorites päringute tegemine kasvas (Husnayain, *et al.*, 2020; Rovetta & Bhagavathula, 2020). Väsinud ja vaimselt ülekoormatud või niigi hirmu või ahastuse küüsis olevate inimeste sotsiaalmeedia kasutamisharjumused ja arusaamad muutusid märkimisväärselt (Maier, *et al.*, 2014; Whelan, *et al.*, 2020), andes sellega omapoolse panuse veelgi laialdasema segaduse tekkeks ja ekslike või vaenulike narratiivide levimiseks informatsioonis. Seetõttu võib väita, et kognitiivne ülekoormus on keskne tegur, mis põhjustab kontrollimata teabe, sh COVID-19 puudutava valeinfo jagamise sotsiaalmeedias (Laato, *et al.*, 2020, p. 289).

Ameerika Ühendriikide sõjapidamise tulevikku ennustavas analüüsis (2016) hoiatatakse, et USA vastased püüavad riigi elanikke rünnata eeskätt nende identiteedi, käitumise, hoiakute ja emotsioonide järjepideva narratiivse mõjutamise kaudu, kasutades selleks erinevaid strateegilise kommunikatsiooni võtteid, sotsiaalmeediat ja varjatud operatsioone küberruumis. USA peab nimetatud ohtude tõrjumiseks looma uusi strateegilisi narratiive ja depolarisatsioonitehnikaid. (Joint Chiefs of Staff, 2016) USA armee psühholoogiliste operatsioonide spetsialisti Miranda Holmstromi

(2015) sõnul vajatakse narratiive, mis selgitavad minevikku, olevikku ja tulevikku. Loodavad narratiivid peavad tekitama kirge ja lootust tuleviku suhtes. Vastasel korral tekib meeleheide ja kaos, ohtlik vaakum kurjade kavatsustega riikidele või organisatsioonidele. Lääne vastaseid narratiive peab ründama intellektuaalselt. (Holmstrom, 2015, p. 131-132) Seejuures on tähtis saavutada inforuumis oma sõnumite üleolek. Eriti oluline on see sõjaliste operatsioonide eel ja ajal, mil tuleb seatud eesmärkide täitmiseks halvata vastase samalaadne tegevus. (Joint Chiefs of Staff, 2015) Sõjalised narratiivid võivad olla vastuolulised. „Tulemuseks on see, et heidutame asümmeetrilist vaenlast, keda ei saa heidutada, relvadega, mida ei ole näha, ja maksame selle eest rohkem, kui me endale võiksime lubada. Samal ajal ei maksa vaenlane peaaegu mitte midagi. Paradoks seisneb tõigas, et asümmeetriliste vaenlaste vastu peetavas võidujooksus pole võitja mitte see, kellel on kõige moodsam tehnoloogia, vaid see, kes talub kõige suuremaid kaotusi.“ (Jantunen, 2013, p. 121)

USA sõjapidamise tulevikku ennustavas analüüsis nimetatud strateegilise kommunikatsiooni mõistet tutvustasid Hallahan, *et al.* (2007, p. 3) esmakordselt kui organisatsiooni kommunikatsiooni sihipärast kasutamist oma ülesannete täitmiseks. Edasistes uuringutes ilmnes, et mõiste üldine kontseptsioon ei ole korralikult määratletud (Nothhaft, *et al.*, 2018), distsiplinaarsus jääb ebaselgeks (Werder, *et al.*, 2018), kommunikatsiooni (van Ruler, 2018) ja strateegia (Nothhaft & Schölzel, 2015; Winkler & Etter, 2018) variatsioone ei uurita täies mahus.

Ent militaarvaldkond peab strateegilist kommunikatsiooni kõigi sõjaliste operatsioonide, tegevuste kavandamise ja läbiviimise lahutamatuks osaks. Strateegiline kommunikatsioon tähendab organisatsiooni kommunikatsioonitegevuse ja sõjaliste võimete kooskõlastatud kasutamist avaliku diplomaatia ja suhete, info- ja psühholoogiliste operatsioonide tegevuse toetamiseks ning NATO eesmärkide edendamiseks. (NATO, 2019) Strateegilises kommunikatsioonis kasutatakse diskursuste koordineeritud mõjutamiseks, teavitamiseks ja veenmiseks sõnu, pilte, sümboleid, tegevusi ja tegematajätmissi - ka vaikust -, et muuta sihtrühmade hoiakuid, arvamusi ja käitumist riigi strateegilise eesmärgi saavutamiseks. (Granelli, 2018, p. 174; Farwell, 2012, p. 18-19) Kommunikatsioonis võivad tekkida tõrked, kui selles jääb puudu loominguilisus. Kampaniate loomiseks on vaja mõista ja tunda sihtrühmade kultuurilisi nüansse, seejuures on televisioon ja raadio strateegiliste narratiivide projitseerimiseks kõige tõhusamad kanalid. (Farwell, 2012, p. 199, 219)

Pašentsevi (2013) jaoks on strateegiline kommunikatsioon riigi strateegiliste väärtuste, huvide ja eesmärkide projitseerimine kodu- ja välismaise auditooriumi südametunnistusele. See toimub kõigi ühiskonnaelu valdkondade mitmetahuliste tegevuste sünkroniseerimise kaudu professionaalse suhtluse abil. Kõigi asjaomaste valitsusasutuste tegevuste ja sõnumite sünkroniseerimine parandab

märkimisväärselt valitsuse võimet suhelda sihtrühmadega teadlikult ja saavutada veenmise ning mõjutamise abil riiklikke eesmärgi. (Pašentev, 2013, p. 210; Paul, 2011, p. 5, 174, 206)

Eestis mõistetakse strateegilist kommunikatsiooni riigi tegevuse kavandamise ja koondamisena ühtseks tervikuks, et tugevdada ühiskonna koosmeelt, kinnistada Eesti soodsat rahvusvahelist kuvandit ja tegeleda vaenuliku info-psühholoogilise mõjutustegevuse tasalülitamisega. Ühiskondliku meeolu ja arengu mõistmiseks oleks Eestil kasulik teada ja tajuda mingi jutustuse või sõnumi kaalu ühiskonnas. Valitsus peaks järjepidevate avaliku arvamuse küsitluste abil uurima, kui palju inimesi on ühe või teise poliitika toetajad ja vastased või millised teemad jätavad inimesi hoopis ükskõikseks. Seejuures tõlgendavad sihtrühmad infot oma kultuurilise kogemuse kaudu. Suhtlemine ei ole sirgjooneline ega loid. Kuigi sõnumi levitamine võib olla edukas, ei saa eeldada, et ainult info laiali paiskamine suudab auditooriumi käitumist muuta. Vaatajaskond ei ole üksnes info vastuvõtja, vaid tähenduste kaudu ka info looja. (Castells, 2009, p. 127, 132; Raag & Günter, 2016, lk 4) Just ühiskonna mõistmine info hindamisel on tihti olnud puuduseks suurele osale EL-i ja NATO valeinfo vastasest tegevusest. EL-is ja NATO-s tegeletakse peamiselt desinformatsiooni tuvastamisega, ometi jääb sellest väheks. (Raag & Günter, 2016, lk 4)

Ilmselt on pelgalt seiramisest jäänud tõepoolest väheks. Uuringust (Globsec, 2020), kus osales ligikaudu 1000 eestimaalast, selgus, et 28 protsenti Eesti elanikke usub valeinfo narratiive ja vandenõuteooriaid. Veelgi rohkem, 30 protsenti Eesti elanikest usub, et NATO kohalolu ainus eesmärk on Venemaa ärritamine ja provotseerimine. Nõukogude okupatsiooni eitab 22 protsenti Eesti elanikest, nende meelest astusime Nõukogude Liitu seaduslikult ja vabatahtlikult. Uuring viidi läbi 2020. aasta märtsikuus. (Globsec, 2020)

Lääneriigid, sh Eesti tegeleb info-psühholoogilise mõjutustegevusega ainult operatiivsel ja taktikalisel tasandil, valitsused ja NATO peavad oma tegevusest rääkima avalikult ja ausalt. NATO psühholoogiliste operatsioonide põhimõtete järgi ei tohi levitada valesid ega mitmeti mõistetavaid sõnumeid. (MC 0402/2, 2012)

Kui kombineerida eelnevaid käsitlusi, võiks organisatsiooni mis tahes liikme igasugust suhtlemist nimetada strateegiliseks kommunikatsiooniks. Seejuures tuleks neid tegevusi suunata ja hinnata nii organisatsiooni kui kõigi selle sidusrühmade eesmärkide saavutamise seisukohast. (Heide, *et al.*, 2018; Winkler & Etter, 2018; Macnamara & Gregory, 2018; van Ruler, 2018) Mitmete uurijate hinnangul saab strateegilisena käsitleda küsimusi, mis puudutavad organisatsiooni arengut, kasvu,

identiteeti või püsijäämist (Kirsch, 1997; Müller-Stewens & Lechner, 2005; Nag, Hambrick & Chen, 2007; Zerfass, *et al.*, 2018).

Antud alapeatükis käsitles autor lääneriikide arusaama info-psühholoogilisest mõjutustegevusest ja selle ajaloolisest taustast, samuti informatsiooni ülekülluse ja killustumisega seonduvaid ohtusid. Infoküllastusega kaasneb inimeste kognitiivse võimekuse alanemine, mistõttu tehtud otsused ja langetatud valikud ei pruugi olla kõige vahedamad. Ühtlasi kaasneb vaimse väsimusega kriitilise mõtlemise soikumine. Nii võivad inimestest saada vaenulike inforünnakute käigus loodavate narratiivide ja sõnumite heausksed levitajad. Lääneriikide arusaama järgi on informatsioonilise üleoleku saavutamine oma inforuumis elulise tähtsusega. Eriti oluline on see sõjaliste operatsioonide eel ja ajal. Vastased püüavad lääneriikide elanikke rünnata nende identiteedi, käitumise, hoiakute ja emotsioonide narratiivse mõjutamise kaudu. Seetõttu peavad lääneriikide valitsused vaenulikele inforünnakutele samaväärselt, st intellektuaalselt vastama. Kuna autori hinnangul on igal riigil informatsiooniline enesemääramise õigus, siis võiks Eesti seada eesmärgiks saavutada informatsiooniline üleolek oma inforuumis. See tähendaks üleminekut seniselt reaktiooniliselt julgeoleku kommunikatsioonilt ennetavale ja immuniseerivale eluviisikaitsele ja sõnumilevitamisele. Vastasel korral võib tekkida meeleheide ja kaos, mis tähendab eriti lihtsalt kriisiolukordades.

1.3. Info-psühholoogiline mõjutustegevus Venemaa Föderatsiooni ja Hiina Rahvavabariigi praktikas

Esimese peatüki viimases alapeatükis annab autor ülevaate Hiina Rahvavabariigi (edaspidi HRV) ja Venemaa Föderatsiooni (edaspidi VF) mitmekülgsest mõjutustegevusest ning tutvustab alapeatüki lõpus VF-i kui Baltikumi peamise vastase narratiive ja nende kultuurisemiootilist tausta. Infosõja ja mõjutustegevuse esimeseks rakendajaks peetakse hiinlast, 6.-5. e.m.a elanud Hiina kindralit ja strateegi Sun Tzu-d (Kaevats, 1996, lk 7). Sun Tzu (2001, lk 164) soovitas käituda niimoodi, nagu ei olekski agressoril mingit kindlakujulist taktikat ehk kuju olemas. Nii ei oska sihtmärk taktikat valida ja seeläbi kannatab tema võitlusvõime. Teisisõnu, Hiina strateeg kirjeldas mitu tuhat aastat tagasi tänapäeval tuntud hübriidsõja elemente, mis viivad ründaja loominguksel rakendamisel soovitud tulemuseni.

Kujundades sõda on ülim jõuda selleni, et kuju ei olekski. Kui pole kuju, siis osavaimgi salakuulaja ei suuda midagi näha; kõige targemgi ei suuda teha plaane. Sellise kujuga saab võita hulki nii, et hulgad sellest arugi ei saa. Kõik saavad aru, mis kujul võit mulle tuli, aga keegi ei saa aru, mil viisil

ma võidu kujundas. Sellepärast ei tule kellegi lahingus ükski võit kunagi tagasi, kujundamisviisid on aga ammendamatud. (Zi & Bin, 2001, lk 164)

Nõnda, kujutu kujundamisega vaenlast lüües on kõigile näha, kes võitis ja mismoodi võitis, kuid saladuseks jäävad võiduni jõudmise teed ja vahendid. Ühtegi võitu aga ei saa korrata, see ei tule tagasi, sest iga kord jõutakse võiduni suuremal või vähemal määral erineva taktikaga, lähtuvalt konkreetsetest olukordadest ja tingimustest. (Zi & Bin, 2001, lk 164) Sun Tzu mõjutustegevust puudutavaid soovitusi praktiseerivad riigid, ja mitte ainult, senini. Rahvusvahelistes suhetes kasutavad riigid ja mitteriiklikud institutsioonid mõjutustegevust selleks, et suruda potentsiaalsele vastasele peale oma tahe või murda vastase vastupanu. Poliitiliste, sõjaliste, majanduslike või sotsiaalsete eesmärkide saavutamiseks rakendatakse teatud protsesse ja meetodeid, taktikaid ja strateegiaid. (Sinisalu, 2012)

HRV on üks neist suurriikidest, mis kehtestab end maailmas eelkõige diplomaatia ja info-psühholoogilise mõjutustegevuse abil. Hiina Rahvavabastusarmee (PLA) algatas 2015. aastal reformid, mis muutsid oluliselt Hiina sõjategevuse mudelit. Muu hulgas loodi strateegiline toetusjõud (Strategic Support Force, SSF), mis koondas suurema osa PLA kosmose-, küber-, elektroonilise- ja psühholoogilise sõja võimekusi. PLA seostab psühholoogiliste operatsioonide elemendid otseselt infosõjaga. Psühholoogiline valdkond on PLA nn kolme sõja kontseptsiooni osa [sanzhong zhanfa, 三种战法], mis nõuab psühholoogiliste operatsioonide, avaliku arvamuse ja nn juriidilise sõja (ingl *legal warfare*) kooskõlastatud kasutamist vastase ees eelise saamiseks. (Costello & McReynolds, 2018, p. 5, 10)

PLA teadlased on rõhutanud nii psühholoogiliste kui poliitiliste operatsioonide tähtsust konflikti eelse strateegilise olukorra kujundamisel (Costello & McReynolds, 2018, p. 28-29). PLA teadur, kindralmajor Ye Zheng kirjeldas 2013. aastal infosõja omadusi, eeliseid ja piiranguid ning nende toimimist. Hiina teadlased usuvad, et inforuumis (vt joonis 2) domineerimine tagab konfliktis võidu. Kuna tänapäevane sõjapidamine nõuab mitmesuguste süsteemide kooskõllalist toimimist, võivad Hiina väed vastase süsteemide halvamise järel saavutada lahinguväljal ülekaalu.

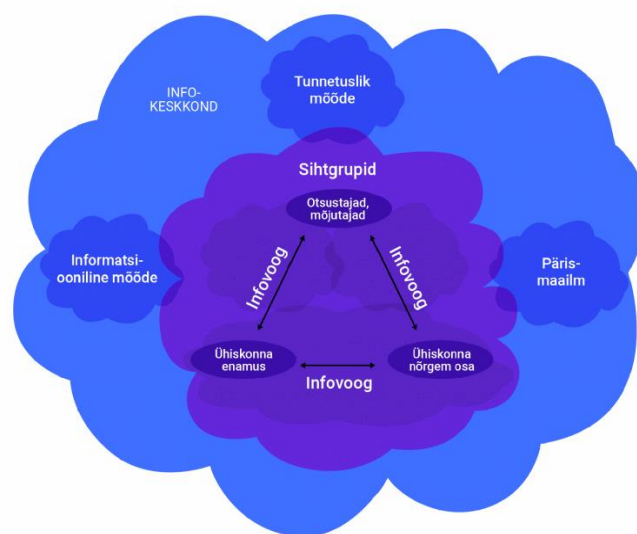
1. Konflikt algab infomõjutustega. Küber- ja luuretegevus on muutuvate olude suhtes väga tundlik. Need tegevused tuginevad tehnikatele ja juurdepääsumetoditele, mis kaotavad suure osa oma võimust, kui kaob üllatusmoment. Konflikti alguses on vastase üllatamisel oluline roll. (Costello & McReynolds, 2018, p. 47)

2. Sõda ja rahu sulanduvaks. Kui teised sõjapidamise valdkonnad eeldavad geograafilist eelpositsioneerimist, siis infovaldkond võimaldab prioriteedid ajastada, hägustades erinevuse rahu- ja sõjaaja vahel. Selle eesmärk on vähemalt osaliselt peita vastase vastu suunatud luureoperatsioone ja sõjalisi ettevalmistusi. (Costello & McReynolds, 2018, p. 47)

3. Infomõjutused annavad lahinguväljal eelise. Hiinlased on veendunud, et (küber)luuretegevuse ühendamine samaaegselt toimuva infosõjaga annab neile vastase ees nii ajalise kui geograafilise eelise. See tekitab vastases segadust, mistõttu viivitatakse enda kaitsmisega. (Costello & McReynolds, 2018, p. 47)

Need on PLA hinnangul infosõja universaalsed põhimõtted, millest tuleb kinni pidada, hoolimata riigi strateegilisest kultuurist. Seetõttu pole üllatav, et Hiina arusaam infosõjast näib märkimisväärselt sarnane Ameerika Ühendriikide ettekujutusega. (Costello & McReynolds, 2018, p. 47)

Hiina Rahvavabariigi president Xi Jinping rakendab oma ainuvõimu Hiina propaganda tõhususe suurendamiseks, et tugevdada riigi enesekindlust, ambitsioone ja enesekehtestamise võimet. 2014.

Joonis 2. Infokeskkond ja selle osised (Joint Chiefs of Staff, 2012, p I-2 põhjal autori koostatud)

aasta augustis tutvustas Xi Hiina uut riiklikku meediastrateegiat, mille alusel loob Hiina uut tüüpi peavoolumeedia (*xinxing zhuliu meiti*), mis olevat presidendi hinnangul “võimas, mõjukas ja usaldusväärne”. Hiina riiklikus meediastrateegias on ühinemised ja ülevõtmised kesksed vahendid välisriikide avaliku arvamuse mõjutamiseks. Seejuures on traditsiooniline ja nn uus meedia läbi põimitud ning Hiina huvisid turustatakse tohutute meediakongomeraatide arendamise ja rahastamise kaudu. Hiina moodsa propaganda eesmärk on rääkida “Hiina hea lugu” (*jiang yige hao Zhongguo*

gushi), “Hiina unistusest” ja “rikkast riigist, tugevast armeest”. Sisuliselt tähendab see Hiina traditsioonilise kultuuri valikulise versiooni reklaamimist ülemaailmsele publikule. Konfutsiuse instituudid, Hiina kultuurikeskused ja festivalid on seda tüüpi propaganda peamised vahendid. (Brady, 2015, pp. 51-59) Hiina riigimeedia, valitsusametnikud ja sidusettevõtted mõjutavad alates Xi reformidest jõudsamalt üleilmselt infovoogu, kasutades ära keerukamat tehnoloogilist keskkonda ja sekkudes teiste riikide sisepoliitikasse ning valimistesse. (Cook, 2020)

Erilist tähelepanu tuleks pöörata Hiinast lähtuvatele sotsiaalmeedia valeinfokampaaniatele ja otsingutulemustega manipuleerimisele globaalsetel veebiplatvormidel. Hiina tehnoloogiaettevõtted, kel on sidemed Hiina kommunistliku parteiga, ehitavad või omandavad sisulevi platvorme, mida kasutavad kümned miljonid tarbijad. Hiina omanduses olevad sotsiaalmeedia platvormid ja digitaaltelevisiooni pakkujad tegelevad poliitilise sisumanipulatsiooniga, et edendada Pekingi-meelseid narratiive. Hiina pingutab selle nimel, et näidata rahvavabariiki eeskujuliku maana, mille olmet ja kultuuri jäljendatakse üleilmselt aina enam. (Cook, 2020)

PLA tegeleb aktiivselt teadusuuringutega, mis ulatuvad ravimi Modafiniil kasutamisest jõudluse parandamiseks kuni ajuteaduse ja psühholoogiliste teadmiste ärakasutamiseni, et sihtida ja ära kasutada inimese tunnetuses esinevaid nõrku kohti. Selleks on saadud inspiratsiooni USA ja Venemaa sõjaväe operatsioonide uurimisest. Psühholoogiliste operatsioonide olulisus kasvab, sest infosõdade ajastul õnnestatakse just kognitiivsete meetoditega vastase tahet, taju ja võitlusvaimu ning manipuleeritakse vaenlase otsustavusega. Sotsiaalmeedia esiletõus ja tehisintellekti areng, sealhulgas sünavõltsingud on loonud soodsad võimalused õnnestamiseks ja manipuleerimiseks. (Kania, 2020, p. 87)

Hiina õnnestustegevus ja manipuleerimine käib läbi pakutavate koolituste ja väljaõppe. Riik vahendab rahvusvahelisi konflikte soovides endale luua vastutustundliku suurriigi kuvandit. Hommikumaa pikaajaline eesmärk on aga kehtestada oma maailmakord. (Välisluureamet, 2020, lk 71) Akadeemilise koostöö varjus toimuva mõjutustegevuse saab jagada kolmeks: otsene teadusspionaaž, ühisprojektide suunamine ja mõjutamine rahastamise ja tulemuste kasutamise kaudu Hiina riigi huvides ja nn pehme jõu, s.o kultuuri- ja humanitaarhariduse kasutamine Hiinale soodsate hoiakute kujundamiseks. Hiina pehme jõu sümbol on Konfutsiuse instituutide võrk, kus õpetatakse Hiina keelt ja kultuuri Hiina ja sihtriikide ülikoolide koostöös. Instituutide tööd rahastab Hiina riik ja õpetajad tulevad samuti Hiinast. Sellesse võrgustikku kuulub kogu maailmas umbes 450 Konfutsiuse instituuti. Ida- ja Kesk-Euroopa riikides asub 37 instituuti, sealhulgas üks Eestis, mis tegutseb 2010. aastast Tallinna Ülikoolis. Konfutsiuse instituudid on korduvalt üritanud sekkuda sihtriikide

ülikoolide akadeemilisse tegevusse, nõudes, et Hiinast rääkides järgiksid kõrgkoolid suurriigi jutupunkte. Valdavalt toimivad Konfutsiuse instituudid Hiina saatkondade käepikendustena. (Läänemets, 2020, p. 3) Konfutsianism on Hiinas jätkuvalt elujõuline mõtte- ja kultuuritraditsioon, selle eesmärk on selge: Hiina on Hiina, Hiina on ülim ja ülejäänud maailm peab seda tingimusteta tunnistama. Kommunistliku utoopia on välja vahetanud uuskonfutsianismiga segunenud rahvusšovinism. (Läänemets, 2013, lk 3)

Rahvusšovinism ei ole midagi Hiinale ainuomast. HRV (ja Eesti) naaberriik Venemaa Föderatsioon tegeleb info-psühholoogilise mõjutamise ja erinevate auditooriumite haaramisega naabriga võrdväärsel moel. VF-i jaoks toimib info-psühholoogiline mõjutustegevus taktikalisel, operatiivsel ja strateegilisel tasandil (MOD, 2011; MID, 2016; Kremlin, 2014). NL-i ja VF-i strateegilise käsitluse järgi oli ja on avalikult edastatav info kõigest suitsukate. KGB aktiivmeetmed – valeinfo levitamine; välisriikide meedia mõjutamine; välisriikide kommunistlike parteide ja erinevate nn katteorganisatsioonide kasutamine; šantaaž ja väljapressimine; poliitilised mõjutusoperatsioonid (Andrew & Mitrohhin, 2002) - põhinesid 95-protsendiliselt tõesel teabel, ent seda tõlgendati nõ sobivalt või vormiti sellest sootuks valeinfo. (MID, 2016; Soldatov & Borogan, 2010, p. 184).

VF peab jälgima teiste suurriikide relvajõudude arengut, ent ise vastama sellele intellektuaalse üleolekuga (Putin, 2006). President Putini sõnul on need vastused asümmeetrilised ega ole nii kulukad nagu konventsionaalse armee arendamine, ent tõstavad kahtlemata VF-i tuumaheidutuse usutavust. (Sazonov, 2016; Van Herpen, 2016; Putin, 2006)

Putin (2006) kordas oma kõnes oma riigi Sõjateaduste Akadeemia presidendi, 2019. aastal surnud Mahmut Garejevi mõttekäiku, kes käsitles juba 1990ndatel aastatel infosõda lahutamatu ja sageli otsustava elemendina tulevastes relvakonfliktides. Relvastatud rünnaku asemel muutub võitlus varjatud ja väljakuulutamata sõjaks. Infosõda on Garejevi kirjelduse järgi provokatiiivsete, psühholoogiliselt ja ideoloogiliselt kallutatud materjalide süstemaatiline edastamine, osaliselt tõe ja vale teabe segamine, mis põhjustab massipsühhoosi, meeleheidet ja hukatustunnet ning õõnestab usaldust sihtriigi valitsuse ja relvajõudude vastu (Garejev, 1998, lk 53).

Kreml peab info-psühholoogilist mõjutustegevust oluliseks nii välispoliitikas kui sõjapidamises. VF-i sõjaline doktriin kinnitab informatsiooni ja infotehnoloogia olulisust riigi sõjalises mõtlemises: selleks, et olla edukas füüsilisel lahinguväljal, tuleks saavutada informatsiooniline üleolek informumis. Ka VF-i 2010. aasta sõjaline doktriin mainis, et infosõjaga ennetatakse sõjalise jõu kasutamist või kujundatakse pärast sõjalise jõu kasutamist positiivset avalikku arvamust. (Kremlin,

2014; Kremlin, 2010; MID, 2016) Sama mõtte korratakse üle ka infojulgeoleku doktriinis (Министерство иностранных дел Российской Федерации, 2016) ja selle alusel VF-i relvajõududes välja töötatud inforuumi kontseptsioonis (Ministry of Defence of the Russian Federation, 2000), kus rõhutatakse, et VF-i kaitsevõime sõltub relvajõudude informatsioonilisest üleolekust inforuumis.

Informatsiooniline üleolek inforuumis on sel sajandil võimalik tagada varasemate sajanditega võrreldes märksa kiiremini ja mugavamalt. Avaldatava, ent kontrollimata teabe hulk suureneb, kuna sotsiaalmeedia tehniliste võimaluste täiustumine võimaldab info reaalajas levi(ta)mist. Mida rohkem infot, seda keerulisem on eraldada tasakaalustatud ja kontrollitud info valedest, pooltõdedest ja vaenulikest narratiividest. Seda olukorda kasutavad ära riiklikud eriteenistused. (Fitzgerald & Brantly, 2017, p. 236)

VF-is tegeleb mõjutustegevusega kolm asutust: SVR, FSB (*Федеральная служба безопасности*, Föderaalne Julgeolekuteenistus) ja sõjaväeluureteenistus. Viimati nimetatud ametlik nimi on teistsugune: GU GŠ (*Главное управление Генерального штаба*, Kindralstaabi Peavalitsus), ent nii Vene avalikkuses kui Lääne akadeemilises diskursuses kasutatakse endiselt nimetust GRU. (Juurvee, 2018, lk 89)

Vene akadeemilises kirjanduses ja riiklikku julgeolekut käsitlevates dokumentides võrreldakse terminit „infooperatsioonid“ NATO või selle liikmesriikide paralleelsete doktriinide sõnastusega. Mõisteid „info-psühholoogilised“ ja „info-tehnilised operatsioonid“ tähistatakse vastavalt mõjutamisoperatsioonide, elektroonilise sõjapidamise ja kübermeetmete kirjeldamiseks. Üldistav mõiste taju-, rünnaku-, kaitse- ja tehniliste operatsioonide jaoks on infovastasseis. (Arold, 2016, p. 17), vastavat terminit kasutatakse riikliku julgeoleku dokumentides (Gerassimov, 2013).

VF kasutab infosõjas pettust, refleksiivset kontrolli, nn kognitiivset relva, vastutuse hajutamist, otseseid valesid ja alternatiivse reaalsuse loomist ühes vandenõuteooriate levitamise ja kognitiivset relva määratletakse kui mitteteaduslike teooriate, paradigmade, kontseptsioonide ja strateegiate sissetoomist vastase riiklikku intellektuaalsesse keskkonda. Usutavalt esitatud väljamõeldiste eesmärk on vastase riikliku julgeoleku nõrgendamine. (Sulaškin, 2014) VF-i mõjutustegevuse eesmärgiks on Putini-režiimi säilitamine, kontroll inforuumi üle, Lääne ühiskondade lõhestamine, vastandamine ja kaitsepotsiaali nõrgendamine, Lääne valitsuste otsustusprotsesside takistamine ja ekslikele otsustele õhutamine. (Thomas, 2015, p. 11-12; Jantunen, 2018; Aro, 2016) Info-psühholoogiline mõjutamine suunatakse esmalt ühiskonnale ja üritatakse massiteadvuses kodeerida patriotism koostööks vastasega. Seejärel pööratakse tähelepanu eliidile ja

nende otsustusprotsessidele riiklikul tasandil. Sihtmärgid võivad hõlmata materiaalseid objekte, finants-majanduslikke süsteeme ja muid võimu valdkondi. (Thomas, 2015, p. 17) Eesti kontekstis tähendab eelnev Eesti riikliku usaldusvääruse kahjustamist EL-i ja NATO silmis ja Eesti riigisisest lõhestamist. (Eesti julgeolekupoliitika alused, 2017, lk 19; Riigikaitse arengukava 2017-2026, lk 6)

Kremlis mõjutusmeetodites ei ole 21. sajandil midagi uut. Nõukogude Liit (edaspidi NL) praktiseeris kogu oma eksistentsi vältel läänes aktiivset mõjutustegevust (Juurvee, 2018a; Juurvee, 2018b; Sinisalu, 2008; Mitrohhin, 2002, p. 13). NL-i sõjateoreetik Svetšin (1878-1938) käsitles info-psühholoogilise mõjutustegevuse aspekte juba oma 1927. aastal ilmunud teoses „Strateegia“, mis on kirjutatud Sun Tzu põhimõtteid järgides. Muu hulgas rõhutas Svetšin, et on vaja olla psühholoog, teada vastase rahva etnograafilisi eripärasid, kõiki vastase sotsiaalseid grupeerimisi ja suunitlusi, teravalt hinnata väiksemaidki detaile, seejuures mitte kaotada silmist suuremat pilti – ja alles siis õnnestub kohandada otsust vaenlaste käitumisega. (Svetšin, 1927, lk 244)

Kui Nõukogude Venemaa alustas Eesti vastu 1918. aastal sõda, üritas agressor jätta muljet, nagu käiks Eestis kodusõda. Kui Punaarmee vallutas 1918. aastal Narva linna, kuulutati seal välja Eesti Tööraha Kommuun. Kui bolševikud üritasid Eestis haarata 1. detsembril 1924 võimu, tehti seda taas Moskva toetusel. (Walter, 1999; Zubkova, 2009)

1944. aasta oktoobris oli Suurbritannia ajakirjandus üle ujutatud äsja “vabastatud” Eestit puudutavate uudistega. Mitte üheski neist ei kaheldud vajaduses kehtestada Eestis uuesti nõukogude võim ja moodustada liiduvabariigid Nõukogude Liidu koosseisus, selle asemel et taastada iseseisvad riigid. Ajalehes The Times avaldati 17. oktoobril 1944 lootust, et Balti riikidest saavad NL-i näidisvabariigid. (Piirimäe, 2014, lk 3) „Kui käsitaksime seda kõike infosõjana Eesti ja NL-i vahel, oleks ilmne, et 1944. aasta sügiseks oli Eesti selle sõja kaotanud“. (Piirimäe, 2014, lk 4)

2007. aasta kevadel sai Eestist esimene riik maailmas, mida tabasid süsteemsed, kolm nädalat kestnud küberrünnakud ja teised hübriidsõja osad. VF-ist lähtunud agressioonis ei kasutatud sõjalist jõudu, ent majanduslik ja diplomaatiline surve ning tänavarahutuste õhutamise ühes informatsioonilevitatud info-psühholoogilise mõjutustegevusega, peeti 26.-27. aprillil Tallinna kesklinnas toimunud lõhkumise ja laamendamise. Ehkki rahutused oli märksa leebemad kui Gruusia sõda 2008. aastal või Krimmi ja Ida-Ukraina okupeerimine 2014, olid linnaruumi kahjustused palju kõnekamad, kui Kremlis sekkumine näiteks USA 2016. aasta presidendivalimistesse. 2007. aasta aprillimäss näitas üheselt, et suurema operatsiooni eel hoogustatakse infosõda juba mitu kuud varem. (Juurvee & Mattiisen, 2020, p. 37-38)

Kui VF tungis 2014. aasta kevadel Krimmi, ujutati Eestis tegutseva Delfi eesti- ja venekeelse uudisteportaali kommentaariumid üle massiivse venemeelsete ja ukrainavastaste sõnumite laviiniga. 2014. aasta märtsikuus kirjutati eesti- ja venekeelse Delfi kommentaariumisse kokku 331 878 kommentaari. Aasta varem samal ajal 303 349 ja aasta pärast Krimmi annekteerimist 298 991 kommentaari. Delfi eesti- ja venekeelsesse uudisteportaali 2014. aasta nädalate kaupa kirjutatud kommentaaride hulka vaadates ilmneb veelgi selgemalt, et infosõja üheks mõjusamaks instrumendiks on anonüümne (sotsiaal)meedia kanalite ärakasutamine. 2014. aasta veebruari keskel, 7. nädalal kirjutati Delfi mõlemasse kanalisse kokku 73 179 ja 8. nädalal 78 467 kommentaari. Üheksandal nädalal tekkis mõnetine rahunemine – 71 656 kommentaari -, aga 2014. aasta 11. nädalal saabus kulminatsioon. Ühe nädala vältel kirjutati eesti- ja venekeelse Delfi kommentaariumitesse kokku 83 579 kommentaari. (Tafenau, 2018) Trollimine on üks uutest infosõjapidamise viisidest (Jantunen, 2018; Aro, 2016).

VF hindab hübriidsõja keskset elementi, info-psühholoogilist mõjutustegevust (vt tabel 1) nii kõrgelt seetõttu, et riigi relvajõud ei suudaks suuremahulist konventsionaalset sõda USA juhitava koalitsiooni ja NATO vägede vastu pikalt pidada. Nii kvantitatiivselt kui kvalitatiivselt jääb Venemaa Föderatsioon NATO-le alla, ent hübriidsõja meetodeid kasutades suudab Venemaa NATO riike märksa paremini lõhestada ja ohustada (Sazonov, *et al.*, 2020, lk 9).

Tabel 1. Sõjapidamise viiside muutumine. (Gerassimov, 2013; Saifetdinov, 2014; Kremlin, 2014 põhjal autori koostatud)

Traditsioonilised sõjapidamise viisid	Moodsad sõjapidamise viisid
<ul style="list-style-type: none"> • Sõja deklaratiivne väljakuulutamine. • Kokkupõrked suurte, peamiselt maapealsetest üksustest koosnevate väeosade vahel. • Sõjaväelaste hukkumine, sõjatehnika hävimine; piirkondade ja piiride kontrolli alla võtmine territoriaalse kontrolli saavutamiseks. • Vastase majanduse hävitamine; territoriaalne annekteerimine. • Lahingutegevus maal, õhus, merel. • Vägede juhtimine hierarhiliselt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sõja väljakuulutamist ei toimu; sõda kestab „pidevalt“. • Kontaktivabad kokkupõrked kõrge manöövervõimega üksuste vahel. • Vastase sõjalise ja majandusliku jõu hävitamine strateegiliste täppislöökidega. • Ülitäpsete relvade, erioperatsioonide, robotika, laserid ja lühilainekiirguse vms massiline kasutamine. • Relvastatud tsiviilisikute kasutamine (nelja tsivilisti kohta üks sõjaväelane). • Asümmeetrilised meetodid. • Lahingutegevus toimub üheaegselt maal, merel, õhus ja inforuumis. • Vägede juhtimine ühtses infosfääris.

Hübriidsõja kiire kulg võib vastases tekitada (ajutist) teovõimetust. See mõjutab omakorda tsiviil- ja sõjaväelist juhtimist, mistõttu on selle kaitsmine infosõja peamine eesmärk. Tulemusliku infosõja pidamiseks vajab ründaja alamsüsteeme teabe tagamiseks, arvutivõrgu toimimiseks, (signaal)luureks, elektrooniliseks sõjapidamiseks ja psühholoogiliste operatsioonide läbiviimiseks, sh oma vägede moraali hoidmiseks. (Saifetdinov, 2014) Infosõda peab pidama kõigi võimalike jõududega selleks, et tegutseda vastaspoole infoobjektide vastu ja kaitsta oma taristut Saifetdinov, 2014, p. 39).

Joonis 3. Hübriidsõja erinevad osised (Thomas, 2019; Hoffman, 2007; Kremlin, 2014 põhjal autori koostatud)

Selline käsitlus ühtib VF-i kindralstaabi ülema Valeri Gerassimovi seisukohaga, mille järgi on kasvanud mittesõjaliste meetodite (vt joonis 3) roll poliitiliste ja strateegiliste eesmärkide saavutamisel. Gerassimovi hinnangul on need paljudel juhtudel relvajõududest tõhusamad. Kasutatavate vastupanumeetodite rõhuasetus nihkub poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste, humanitaarsete ja teiste mittesõjaliste meetodite poole, mida realiseeritakse rahva meeleavaldustele kaasamisega. Kõike seda täiendatakse varjatud sõjaliste abinõudega, sealhulgas info- ja erioperatsioonidega. Avalikult kasutatakse jõudu sageli rahuvalve ja kriisilahendamise ettekäändel ainult mingil etapil, enamjaolt konfliktis lõpliku edu saavutamiseks. (Gerassimov, 2013)

VF kasutab keskse juhtimise all mitmeid sõjalisi ja mittesõjalisi vahendeid (Berzinš, 2014). Rahuajal toetab infosõda poliitilisi eesmärke ja see suurendab VF-i riikliku julgeoleku tagamiseks poliitiliste,

diplomaatiliste, majanduslike, juriidiliste ja sõjaliste vahendite tõhusust, mis on esmatähtis strateegilise heidutuse ülesanne. (Saifetdinov, 2014, p. 40; Jonsson & Seely, 2015, p. 2) Seetõttu on vaja tihedat koostööd sõjaväe ja teiste infosõjaga tegelevate asutuste vahel. Kooskõlastamise vajadus kehtib nii sõja- kui rahuajal, ehkki konkreetset eesmärgid erinevad. See on teravas vastuolus läänepoolse tõlgendusega, milles tajutakse relvastatud võitluse puudumist rahuna. (Saifetdinov, 2014, p. 40; Jonsson & Seely, 2015, p. 6)

Seega peab VF sarnaselt lääneriikide ja HRV-ga peamiseks lahinguruumiks inimese mõistust. Kuna uue põlvkonna sõjad peetakse info- ja psühholoogilises keskkonnas, siis on taolise agressiooni eesmärk laostada vastase relvajõud ja elanikkond moraalselt ja psühholoogiliselt. Kineetilist jõudu kasutatakse minimaalselt. Selle asemel mõjutatakse vastase sõjaväelasi ja tsiviilelanikke oma riigi ja valitsuse asemel hoopis ründajat toetama. (Berzinš, 2016, p. 5)

Kremlist lähtuvaid sõnumeid on tervikuna raske iseloomustada, sest nende sisu ja vorm vahelduvad vastavalt olukorrale. Nende keerukusaste varieerub algelistest või töötlemata sõnumitest kuni täpselt orkestreeritud ja põhistatud narratiivideni. Samuti levitatakse sõnumeid, mis on täiesti tõesed, osaliselt valed, tahtlikult valesti tõlgendatud või täiesti valed ja välja mõeldud. Seega, VF-i info- psühholoogilises mõjutustegevuses on mitmesuguseid permutatsioone, mis muudab nende vastu võitlemise raskeks. (Mazarr, *et al.*, 2019, p. 73)

Nii 2007. aasta aprillimässu kui 2014. aasta Ukraina sündmuste mahitamiseks ja ühiskondlike pingete õhutamiseks kasutas VF ajaloo-, russofoobia-, fašismi- ja pagulasteemalisi narratiive. Endistes Nõukogude Liidu vabariikides korratavad narratiivid rõhutavad muuhulgas Teise maailmasõja kangelaslikku pärandit, Lääne sanktsioonide mõttetust, endiste liiduvabariikide kitsarinnalisust venekeelse elanikkonna suhtes, NATO näilist toetust, olematut võimalust nn suures poliitikas kaasa rääkida ja inimõiguste rikkumist. Ühtlasi viidatakse Kremli narratiivides, et kunagistes liiduvabariikides elavaid rahvuskaaslasti diskrimineeritakse, VF-st lahku löönud maad on korruptiivsed ja ajavad moraalselt laostunud poliitikat. (Györi, *et al.*, 2017, p. 4; Miskimmon & O’Loughlin, 2017, pp. 117-118)

Ent Kremli kord paremini, kord halvemini kokku seatud narratiividel on kaugele Venemaa ajalukku ulatuv kultuurisemiootiline taust. Vene kultuuris on ruum ja maa identiteedi tähtsaimaks aluseks. Seega on maadekaotus – nt Nõukogude Liidu lagunemine – üheselt seotud identiteedikaoitusega. Venemaa ruumi määrab Ida-Lääne suund, Lõunat pole üldse: Venemaa — see on põhjamaa. Lääs tähendab pidevalt varitsevat ohtu. On vaja valvsust, et mitte sinna sattuda. Selline ruumimudel on

fundamentaalne ja erakordselt püsiv. (Lotman, 2009, lk 441, 443) 1990. aastate keskel püüti ühe sotsioloogilise küsitlusega välja selgitada, milline riik kujutab endast venemaalaste arvates kõige suuremat ohtu. Tuli välja, et Läti (Eesti oli kolmandal või neljandal kohal). Oht identiteedile lähtub kas Läänest või Idast ja on oma laadilt põhimõtteliselt erinev — nii nagu ta ka hirmutab põhimõtteliselt erinevaid inimesi: hirmud kutsuvad esile teatud kindla teksti, mis omakorda valib endale auditooriumi. Läänest lähtuv oht on anonümiseeriv ja hingetu, oht olla mõõdetud „ühise arssinaga”. Miks Läti? Sellepärast, et Läti võttis vastu järjekordse seaduse, mis riivab venelaste rahvuslikke tundeid. Baltimaid tajutakse kui Lääne provokatiivset ja ülbet avangardi; Euroopa tsivilisatsiooni kahepalgeline, kaubitsejalik ja seadusandlik vaim annab end siin kõige enam tunda. Seda, et need riigid on väikesed, ei saa kuidagi rahustavaks teguriks pidada. Pigem vastupidi: tiigrit elevant ei karda, kuid teda võib kohutada hiir. (Lotman, 2009, lk 453)

Identiteedihirmud on samuti seotud ennekõike ruumiga. Neid on kahte tüüpi: esiteks hirmud, mis seisnevad selles, et „meie” kaome ära määramatusse ruumi, ning teiseks selles, et võõrad tungivad nimetatud ruumi. Identiteedikriis ägenes pärast Nõukogude Liidu kokkuvarisemist, sest identiteedi läte sattus väljapoole Venemaa piire: põhiosa nn Kiievi-Venemaast asub Ukrainas. Ukraina küsimus on Venemaal nii terav vähemalt osalt seepärast, et Ukraina olemasolu õõnestab vene rahvuslikku identiteeti. (Lotman, 2009, lk 1226-1227)

Ent on olemas ka teisi identiteediga seotud hirme. Suurel määral rajanevad nad opositsioonil „omavõõras”, kusjuures kõige ohtlikumad pole mitte avalikud võõrad, vaid salajased, need, kes näivad omana. Vaenlane ei ole vaenlane oma ohtlikkuse tõttu, vaid ennekõike sellepärast, et temas saab ära tunda või talle omistada igipõlise vaenlase omadusi. Samuti peab kultuuris olema tungiv vajadus vaenlase järele. Kirjeldatud hirmukompleksi jagavad nii võimud kui lihtrahvas, vaenlasi otsivad kõik ja neid leidubki igal pool. Hirm liidab ühiskonda. Vaenlane on tulnukas, võõras, selleks võib osutada naaber, keda tuntakse aastaid; valitsus ise on vaenlasi täis ja isegi karistusorganid kubisevad vaenlastest. (Lotman, 2009, lk 1226-1128)

Antud alapeatükis käsitles autor Venemaa Föderatsiooni ja Hiina Rahvavabariigi kaasaegse sõjapidamise olulisimat põhimõtet: peamine lahinguruum on mõistus, meel ja taju. Uue põlvkonna sõjad peetakse info- ja psühholoogilises keskkonnas, et kurnata vastase relvajõude ja elanikkonda moraalselt ja psühholoogiliselt. Eesmärk on halvata vastase otsustus- ja tegutsemisvõime, tekitada segadust ja eksitada vastast kõikvõimalikul moel. Ühtlasi andis autor alapeatükis ülevaate Kremli narratiivide sügavamast kultuurisemiootilisest taustast, mis selgitab vähemalt osaliselt, miks saab Ukrainast luua vaenlase kuju, mis põhjusel soovib VF oma geograafilisi piire järjepidevalt laiendada

ja kuidas suhestub Venemaa läänemaailma, sh Baltikumiga. Venemaa kultuurisemiootilise tähendusruumi mõistmise abil on võimalik lääneriikidel VF-i vaenulike ja lõhestavate narratiivide mõju oma rahvaste seas leevendada ning töötada välja oma semiootiline universum.

2. RIIKLIKU JULGEOLEKU KOMMUNIKATSIOONI VÕIMALUSED VAENULIKE INFORÜNNAKUTE LEEVEDAMISEKS

Uurimistöö käigus tegi autor 22 ekspertintervjuud. Nende abil selgitati välja, millisel eesmärgil peaks Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon sõnumilevitamisega tegelema, kuidas ja milliseid sõnumeid ja narratiive peab laiali kandma ja mis või kes võiksid olla kõige mõjukamad sõnumilevitajad. Esimene alapeatükk annab ülevaate kasutatud metoodikast, valimi moodustamise alustest ja intervjuude läbiviimise asjaoludest. Teises alapeatükis käsitletakse ekspertintervjuude tulemusi ja kolmandas alapeatükis esitletakse empiirilise uuringu käigus kogutud info põhjal tehtud järeldusi ning ettepanekuid.

2.1. Uurimisstrateegia ja- meetod

Magistritöös püstitatud eesmärgi saavutamiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks kasutati fenomenograafilist uurimisstrateegiat. Marton (1992) kirjeldab fenomenograafiat uurimismeetodina, mille eesmärk on kirjeldada nähtuse kogemise, kontseptualiseerimise või mõistmise kvalitatiivselt erinevaid viise, tuginedes kirjelduste käigus tekkinud kogemuste kirjeldusele. (Marton, 1992, p. 253). Fenomenograafia jaguneb kolme uurimissuunda. Esimene keskendub õppimise üldistele aspektidele, teine puudutab õppimise mõisteid sellistes valdkondades nagu majandus, matemaatika või tervishoid ja kolmandat uurimissuunda iseloomustatakse kui kujundlikku fenomenograafilist huvi. Viimase eesmärk on kirjeldada viise, kuidas inimesed maailma erinevaid aspekte kujutavad. (Marton, 1986, p. 38)

Fenomenograafiat ei tohi segamine ajada fenomenoloogiaga (vt tabel 2), kuigi mõlema eesmärk on uurida inimese kogemust, tunnetust ja taju. Fenomenograafiat huvitab individuaalne kogemus vähem kui kollektiivne tähendus, oluline on pigem reflektiivne kui eelreflektiivne kogemus. Kui fenomenoloogia kirjeldab maailma sellisena, nagu see on, siis fenomenograafiline uurimisstrateegia tegeleb maailma ainukordsuse/kordumatusega ehk maailmaga nii, nagu seda mõistetakse. Ehkki kahe uurimisviisi vahel on sarnasusi, keskendub fenomenograafia uuritavate mõistmise kirjeldavale tasandile ja uuringu tulemused esitatakse ainulaadsel empiirilisel viisil. (Hasselgren & Beach, 1997) Fenomenograafilise uurimisprotsessi käigus palutakse inimestel kirjeldada maailma, nagu see neile tundub. Uuritavad peavad selgitama oma kogemuse tähendust, nad ei saa piirduda vaid kogemuse

kirjeldusega. See mittedualistlik seisukoht tuleneb ratsionalistlikust analüüsist selle kohta, mida fenomenograafia saab mõistlikult kommenteerida, juurdudes tõe omistamisel fenomenograafia. (Hasselgren & Beach, 1997, p. 193)

Käesoleva uurimistöö jaoks sobis fenomenograafiline uurisstrateegia eeskätt seetõttu, et autor uuris olemasolevat Eesti riikliku info-psühholoogilise mõjutustegevuse olukorda ja seadis eesmärgiks töötada välja viisid, mis võimaldaksid riiklikul julgeoleku kommunikatsioonil leevendada vaenulike inforünnakute mõju. Usutletud allikad kirjeldasid olemasolevat seisundit lähtuvalt enda uskumustest, kogemustest, tunnetustest ja sotsio-kultuurilistest tõekspidamistest. Saadud info andis autorile aimu, kuidas intervjueritavad vastava valdkonna maailma mõistavad, enda jaoks seda tõlgendavad ja konstrueerivad. Seeläbi sai uurija informatsiooni kogumina interpreteerida ja luua uut väärtust eesmärgiks seatud käsituse vormistamisena.

Tabel 2. Fenomenograafilise ja fenomenoloogilise uurimisstrateegia võrdlus (Marton, 1981, 1986; Hasselgren & Beach, 1997 põhjal autori koostatud)

Fenomenograafia	Fenomenoloogia
<ol style="list-style-type: none"> 1) Kogetava nähtuse struktuuri ja tähenduse võib leida eelreflektiivsest ja kontseptuaalsest mõttest. 2) Eesmärk on kirjeldada erinevusi mõistmises sellisest vaatenurgast, mis käsitleb nähtuste kogemise viise suletuna, kuid mitte lõplikuna. 3) Rõhk kollektiivsel tähendusel. 4) Teise järgu perspektiiv, milles kogemus jääb osalejate arusaamise kirjeldavale tasemele ja uuringud esitatakse eristavalt empiirilisel. 5) Analüüs viib kontseptsioonide ja tulemusruumi tuvastamiseni. 	<ol style="list-style-type: none"> 1) Väidetakse jaotust eel reflektiivse kogemuse ja kontseptuaalse mõtte vahel. 2) Eesmärk on selgitada kogemuslikke aluseid ainsuse olemuse kujul. 3) Rõhk individuaalsel kogemusel. 4) Noumenaalne esimese järgu perspektiiv, mis hõlmab kogemuste psühholoogilist vähendamist. 5) Analüüs viib tähenduste tuvastamiseni.

Uurimistöö käigus kogus autor andmeid poolstruktureeritud ekspertintervjuudega. Poolstruktureeritud intervjuu käigus küsib uurija andmete kogumiseks kõigilt intervjueritavatelt ühesuguseid küsimusi (vt lisa 1). Antud intervjuuvorm on samas piisavalt paindlik võimaldades uurijal esitada lisa- või täpsustavaid küsimusi, kui vestluse käigus, lähtuvalt vastusest, tekib huvitav või uus uurimissuund (Young, *et al.*, 2018; Flick, 2009, p. 165), või intervjuu käigus korrigeerida vastavalt vajadusele mõnda küsimust, jättes mõne esitamata või sõnastada mõni küsimus ümber.

Sagedamini tuli selliseid olukordi ette juhul, kui allikas oli plaanis olnud küsimusele juba varasema vestluse käigus vastanud.

Ekspertintervjuude küsimused koostati magistritöö uurimisküsimuste põhjal, võttes aluseks esimeses peatükis väljaselgitatud teoreetilised lähtekohad. Esmalt viidi läbi kaks pilootintervjuud: Peeter Taliga 1. novembril 2019 ja Hannes Krausega 5. detsembril 2019. Pilootintervjuude tulemuste analüüsimisel selgus, et sõnumilevitamise tähendusest, viisidest ja põhjustest ning narratiivide loomisest ja levitamisest selgus usutlustest liiga vähe materjali uurimistöö eesmärgi saavutamiseks. Seetõttu täiendas autor intervjuu struktuuri sõnumilevitamist ja narratiiviloomet puudutavate küsimustega.

Autor leppis intervjuud (vt tabel 3) kokku valdavalt meili teel, ent telefoninumbri olemasolul allikale ka otse helistades. Intervjuude kõikuv pikkus – 20 minutist (Janek Mäggi) kuni 1 h 37 min (Jaan Priisalu) – on tingitud allikate erinevast kõnekiirusest ja- maneerist. Kui allikas vastas küsimusele vastamise käigus jooksvalt ära mõne järgnevalt planeeritud küsimuse, ei hakanud autor seda üle küsima. Samuti on 20-30-minutiliste intervjuude andjad väga kiired kõnelejaid ega kaldunud teemast kõrvale.

Enne intervjuud tutvustati usutletavale magistritöö eesmärki, meetodikat ja valimit ning lepiti kokku isikuandmete kasutamise õiguses. Kõik intervjuud salvestati intervjuueeritavate nõusolekul täies mahus ja transkribeeriti kasutades Tallinna Tehnikaülikooli Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris väljatöötatud tehnoloogiat ja mudeleid (Alumäe, *et al.*, 2018, pp.1-8).

Uurimistöö käigus tehtud intervjuude kodeerimiseks kasutati andmeanalüüsiprogrammi NVivo 12 Plus for Windows. Magistritöö teoreetilise osa ja püstitatud uurimis- ja ekspertintervjuude küsimuste alusel moodustati viis kategooriat, mille alla vormistati koodid.

Tabel 3. Ekspertintervjuude tunnused: intervjuueeritava andmed, intervjuu läbiviimise aeg, koht ja kestvus (autori koostatud)

	Intervjuueeritav	Asutus/organisatsioon ja ametinimetus	Intervjuu koht ja aeg	Intervjuu kestvus
1	Peeter Tali	NATO Strateegilise Kommunikatsiooni Kompetentsikeskus, asedirektor	01.11.2019, Tallinn	41 min
2	Hannes Krause	Riigikantselei, strateegilise kommunikatsiooni juht	Viinistu, 05.12.2019	36

3	Eerik-Niiles Kross	Eesti endine luurekoordinaator, Riigikogu liige	06.02.2020, Tallinn	1h 30 min
4	Pille Pruulmann- Vengerfeldt	Malmö ülikool, professor	13.02.2020, Skype	54 min
5	Marina Kaljurand	Eesti endine välisminister, Eesti suursaadik Venemaa föderatsioonis, Euroopa Parlamendi liige	16.02.2020, telefon	31 min
6	Taavi Libe	TV3, ajakirjanik	17.02.2020, telefon	33 min
7	Margit Gross	Justiitsministeeriumi riigikaitseõiguse revisjoni töörühma juht, Kaitseministeeriumi õigusosakonna juhataja	18.02.2020	57 min
8	Uku Arold	Kaitsejõudude peastaap, strateegilise kommunikatsiooni osakonna juhataja asetäitja	19.02.2020, Tallinn	36 min
9	Veiko -Vello Palm	Kaitsejõudude peastaabi ülem	19.02.2020, Tallinn	1h 22 min
10	Lavly Perling	Riigiprokuratuur, juhtiv riigiprokurör	19.02.2020, Tallinn	56 min
11	Annika Laats	EELK Risti koguduse vaimulik	26.02.2020, Tallinn	57 min
12	Janek Mäggi	Endine riigihalduse minister, OÜ Powerhouse, asutaja	26.02.2020, telefon	20 min
13	David Vseviov	Eesti Kunstiakadeemia, professor	27.02.2020, Tallinn	1h 8 min
14	Jaan Priisalu	Riigi Infosüsteemide Ameti endine peadirektor, Tallinna Tehnikaülikooli nooremteadur	27.02.2020, Tallinn	1h 37 min
15	Tanel Tammet	Tallinna Tehnikaülikooli professor	27.02.2020	38 min
16	Eva Fanari	Põhja-Ameerika eestlaste kogukond, avaliku esinemise koolitaja	27.02.2020, Skype	31 min
17	Ülle Madise	Õiguskantsler	28.02.2020, Tallinn	1h 16 min
18	Andres Parve	Riigikantselei	28.02.2020, Tallinn	1h 11 min
19	Andrus Padar	Kaitseliidu küberkaitse üksuse pealik	20.04.2020, Tallinn	1h 08 min
20	Raul Rebane	Endine ajakirjanik, OÜ Stratkom, juhatuse liige	13.04.2020, telefon	22 min
21	Arnold Sinisalu	Kaitsepolitsei ameti peadirektor	05.03.2020, Tallinn	43 min
22	Holger Berg	EKRE riigikogu fraktsiooni kommunikatsiooninõunik	09.03.2020, telefon	58 min

Uurimistöös kasutati sihipärast ja lumepallivalimit. Sihtotstarbelisi valimitehnikaid kasutatakse peamiselt kvalitatiivsetes uuringutes ja neid võib määratleda üksuste (nt üksikisikute, üksikisikute rühmade, asutuste) valimisena, lähtudes konkreetsetest eesmärkidest, mis on seotud uuringu küsimustele vastamisega (Teddlie & Yu, 2007, p. 77). Sihipärane valim on uurimisviis, kus valitakse teatud isikud või sündmused sihilikult ja suunatult, sest just neilt või konkreetsete sündmuste kaudu võib saada infot, mida ei pruugi mujalt saada (Maxwell, 1997, p. 87). Morse (1998, p. 73) iseloomustab head informanti mitme üldise kriteeriumi kaudu. Intervjueeritavatel peaksid olema vajalikud teadmised ja kogemused probleemi või objekti kohta, et küsimustele vastata või vaatlusuuringutes huvipakkuvaid toiminguid sooritada. Allikatel peaks olema ka võime peegeldada ja sõnastada. Neil peaks olema aega küsimiseks (või vaatlemiseks) ja mõistagi peaksid nad olema valmis uuringus osalema. Kui kõik need tingimused on täidetud, lõimitakse see juhtum kõige tõenäolisemalt uuringusse. (Morse, 1998, p. 73)

Samuti kasutas autor lumepallivalimit. Lumepallivalimit on määratletud mitmel viisil (Woodley & Lockard, 2016). Ühel juhul iseloomustatakse lumepallivalimit võimalusena uurida võrgustike struktuuri (Heckathorn, 2011). Antud määratluse järgi palutakse valimis olevatel isikutel kindlaks teha teised isikud kindla arvu etappide kaupa, et hinnata populatsioonis vastastikuste või sotsiaalsete suhete arvu (Thompson, 2002, p. 183; Berg, 2006). Teise lumepallivalimi sõnastuse pakkus välja Goodman (1961), kes kirjeldas seda kui ranget statistilist lähenemist teatud relatsiooniliste tunnuste hindamiseks (Handcock & Gile, 2011, p. 368). Teises ja järgnevas määratluses on lumepallivalimit iseloomustatud kui teatud tüüpi mugavusvalimit eriti varjatud, raskesti ligipääsetavate populatsioonide ja tundlike subjektide uurimiseks (Heckathorn, 2011, p. 357). See tähendab valimi kogumist populatsioonist, kus standardne valimismeetod on kas võimatu või ülemäära kallis populatsiooni indiviidide omaduste uurimiseks (Handcock & Gile, 2011, p. 368–369). Lumepallivalimi määratlemisel lähtutakse arusaamast, mille järgi harvaesineva populatsiooni tuvastatud liikmetel palutakse leida järgmised sama populatsiooni liikmed, tuvastatud isikutel palutakse nimetada järgmised ja nii edasi. Selle meetodi eesmärk on mittetõenäosusliku valimi saamine või raamistiku loomine, mida uurida. (Thompson, 2002, p. 183) Kokkuvõtlikult, lumepallivalim võimaldab andmete kogumist looduslikest interaktsioonilistest üksustest (Biernacki & Waldorf, 1981, p. 141), samal ajal pakkudes sotsiaalse protsessi maksimaalset teoreetilist mõistmist (Faugier & Sargeant, 1997, p. 791). Käesoleva uurimistöo puhul tähendas lumepallivalimi kasutamine seda, et Raul Rebane juhatas uurija Jaan Priisalu juurde. Priisalu soovitas uurijal pöörduda omakorda Andrus Padari poole.

Intervjuude kvalitatiivseks sisuanalüüsiks (Krippendorff, 2003; Weber, 1990; Wilkinson & Birmingham, 2003) kasutati andmeanalüüsiprogrammi NVivo 12 Plus for Windows.

Empiirilise uuringu tulemuste analüüsimisel jõuti järeldusteni, millega selgitati välja Eesti eluviisi kaitsmise ja riikliku julgeoleku kommunikatsiooni seisukohast olulise sõnumilevitamise roll ja töötati välja võimalused ja viisid Eesti eluviisi kaitsmiseks ja vaenulike inforünnakute mõjude leevendamiseks riikliku julgeoleku kommunikatsiooni abil.

2.2. Ekspertintervjuude analüüsi tulemused

Magistritöös püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks tegi autor 22 poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Intervjuude eesmärgiks oli koondada mitmel moel sõnumilevitamise ja Eesti eluviisi kaitsmisega tegelevate asjatundjate seisukohad, võrrelda kogutud arvamusi ja neid analüüsida lähtudes info-psühholoogilise mõjutustegevuse teooriast. Analüüsi tulemustele toetudes selgitab autor välja sõnumilevitamise rolli ja töötab välja viisid ja võimalused, kuidas leevendada Eesti vastu suunatud vaenulike inforünnakute mõju riikliku julgeoleku kommunikatsiooni abil. Uurimisprobleemile, kuidas edendada sõnumilevitamise abil Eesti riiklikku julgeoleku kommunikatsiooni, vastuste otsimiseks sõnastas autor neli uurimisküsimust:

- Milline on hetkeolukord ja milleks vajab Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon sõnumilevitamist?
- Milliseid sõnumeid ja narratiive peaks levitama?
- Kuidas ja milliste kanalite kaudu peaks sõnumeid levitama?
- Mis või kes võiksid olla kõige mõjukamad sõnumilevitajad?

Poolstruktureeritud ekspertintervjuude analüüsimiseks koostas autor **neli kategooriat**: Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon hetkeolukord; Sõnumite ja narratiivide loomine ning levitamise võimalused; Sõnumilevitamise viisid ja ülesanded ning Sõnumilevitaja olemus ja ülesanded (vt tabel 4).

1. uurimisküsimusele, milline on hetkeolukord ja milleks vajab Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon sõnumilevitamist, vastas **üks kategooria**: Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon hetkeolukord. Kategooria alla moodustas autor **neli koodi**: riikliku julgeoleku kommunikatsiooni probleemid (182 viidet); riikliku julgeoleku kommunikatsiooni probleemide

põhjused (168 viidet); riikliku julgeoleku kommunikatsiooni probleemide ületamise viisid (127 viidet) ja riikliku kommunikatsiooni eesmärgid (218 viidet).

Tabel 4. Uurimisküsimus, meetod, kategooria ja neile vastavad koodid (autori koostatud)

UURIMISKÜSIMUS	MEETOD	KATEGOORIA	KOODID
1. Milline on hetkeolukord ja milleks vajab Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon sõnumilevitamist?	Ekspertintervjuu	Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon hetkeolukord	Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni probleemid; Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni probleemide põhjused; Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni probleemide ületamise viisid; Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni eesmärgid
2. Milliseid sõnumeid ja narratiive peaks levitama?	Ekspertintervjuu	Sõnumite ja narratiivide loomine ning levitamise võimalused	Narratiivide ja sõnumite eesmärgid; Narratiivide julgeolekustamine; Narratiivide sisu väljatöötamine
3. Kuidas ja milliste kanalite kaudu peaks sõnumeid levitama?	Ekspertintervjuu	Sõnumilevitamise viisid ja ülesanded	Sõnumilevitamise eesmärgid; Sõnumilevitamise korraldus; Narratiivide levitamise kanalid; Sõnumilevitamise probleemid; Sõnumilevitamise probleemide ületamise viisid; Keskvõimu, valitsuse roll sõnumite levitamisel
4. Mis või kes võiksid olla kõige mõjukamad sõnumilevitajad?	Ekspertintervjuu	Sõnumilevitaja olemus ja ülesanded	Eesti riigi tuntuse suurendamine; Sõnumilevitaja roll; Sõnumilevitamise elluviimine

Uurimisküsimusega selgitas autor välja uurimistöö kõige fundamentaalsemad küsimused. Nimelt, milline on riikliku julgeoleku kommunikatsiooni senine olukord, millest on probleemid põhjustatud ja milliseid eesmärgi peaksime endale üldse seadma. Ekspertintervjuudest ilmneb, et Eesti **riikliku julgeoleku kommunikatsiooni hetkeolukord on probleemne**. Ekspertid nendivad, et Eesti riik ei ole suutnud süsteemselt ega köitvalt kõnetada eestlasi ega eestivenelasi. Intervjueeritute sõnul on Eestis arvestatav hulk inimesi, kelle meelest on Eestis halb elada, nad soovivad siit lahkuda või on juba lahkunud. Kuigi kõikvõimalike rahvusvaheliste mõõdikute järgi on Eestil endise Nõukogude liiduvabariigiina läinud majanduslikult ja poliitiliselt väga hästi – 2004. aastal võeti riik muuhulgas

Euroopa Liidu ja NATO liikmeks -, Eesti on suutnud luua endast Ida-Euroopa digitiigri kuvandi, siis sellegipoolest asub Eesti ÜRO 2020. aasta õnneraporti (World Happiness Report, 2020) järgi 153 riigi seas 51. kohal, parandades, tõsi küll, aastaga oma positsiooni nelja koha võrra. Teooriale ja ekspertintervjuudele tuginedes märgib autor, et Eesti venekeelse elanikkonna kõnetamise ja sihtgrupi seas eksistentsiaalselt oluliste teemade julgeolekustamisega on Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon raskustes. Ainuüksi kõnelemisest ei piisa. Määrava tähtsusega on, kas sõnumi edastaja on sihtgrupi jaoks veenev ja usaldusväärne. (käesolev töö, lk 10)

„Mulle tundub, et oleme täiesti läbi kukkunud kommunikatsioonis. Meil on väga palju inimesi, kes leiavad, et Eestis on halb elada. /-/ Kui suur osa ühiskonda arvab, et Eestis on kehv elada, Eesti ei ole päris õige koht elamiseks ja tegelikult tahaks mingit muud Eestit või tahaks Eestist kusagile mujale minna, siis oleme täiesti läbi kukkunud.“ (Palm, 2020)

„Venemaa järjekordse fake news-i ümberlükkamine on küll hädavajalik, aga ei saa olla Eesti stratkomi ainus tugisammas. Reaktsioonilise kommunikatsiooniga ei saavutata kunagi edumaad. See ei ole ülesehitav, vaid võrreldav tulekustutamisega.“ (Berg, 2020)

Ligikaudu pool Tallinna ja enamuse Ida-Virumaa elanikkonnast on venekeelne. See tähendab, et vene inimestele suunatud sõnumid peaksid lähtuma nende kultuurisemiootilisest tähendusruumist (käesolev töö, lk 12, 14) Töötukassa andmetel sai 2020. aasta kevadel Ida-Virumaast kõige kõrgema tööpuudusega Eesti piirkond, kuna COVID-19 kriisi tõttu suleti eriolukorra välja kuulutanud vabariigi valitsuse korraldusel paljud teenindusettevõtted. Ida-Virumaal tähendas see sotsiaalsete pingete ja majandusliku kitsikuse hüppelist suurenemist võrreldes kriisieelse ajaga. Sama, tõsi, ilma eriolukorrata, kordus 2020. aasta sügis-talvel. Seetõttu peaks osade ekspertide hinnangul traditsioonilise julgeoleku määratlust laiendada ka sotsiaal- ja sotsiokultuurilistesse sfääridesse. (käesolev töö, lk 30-31)

„Sotsiaalpoliitikat peaks nägema osana julgeolekust. Praegu ei nähta sotsiaalset tõrjutust osana julgeolekupoliitilisest terviklikust lähenemisest.“ (Pruulmann-Vengerfeldt, 2020)

Samas on selge, ainuüksi riikliku julgeoleku kommunikatsiooniga ei ole võimalik inimeste arusaamu ja väärtushinnanguid muuta. Nii teooriale kui ekspertide arvamustele tuginedes rõhutab autor, et **kommunikatiivseid probleeme** saab lahendada peamiselt ainult otsuste ja nendele järgnevate tegudega. Teisisõnu, otsust, millele ei järgne reaalselt tegu, ei saa käsitleda sõnumina. Otsused ja teod, ent ka tegematajätmised ise ongi sõnumid. Sõltuvalt otsusest/teost teinekord väga tugevad sõnumid.

Vahetevahel on sõnum ka vaikimine. (käesolev töö, lk 19) Kui otsused/teod ja sõnumite sisu ei lähe omavahel kokku, tekib segadus.

„Iga füüsilise tegevuse tagajärjel peab toimuma muutus vastase ajus või südames. Sõnum ei ole ainult see, mida kirjutame, räägime või näitame, sõnumilevitamine on igasugune füüsiline tegevus.” Palm, 2020

„Kui riik ütleb, et meil on kõik hästi, aga minu elukogemus ütleb, et sul seal võib kõik hästi olla, aga mul ei ole kõik hästi siis, kuidas sa mulle selgitad, et tegelikult on ikkagi kõik hästi, sa ise ei saa sellest lihtsalt aru. /-/ See on siseriikliku julgeoleku küsimus, aga seda kommunikatsiooniga lahendada oleks nagu panna luumurrule plaaster peale.“ (Pruulmann-Vengerfeldt, 2020)

Vastase mõjutustegevust saadab edu, kui rünnatav riik jätab ise oma lood rääkimata ja huvid väljendamata, samuti enda elanikud vaimse kaitseta. 2020. aastal viis mõttekoda Globsec Kesk- ja Ida-Euroopas läbi uuringu, millest selgus, et 28 protsenti Eesti elanikke usub valeinfo narratiive ja vandenõuteooriaid; 30 protsenti Eesti elanikest usub, et NATO kohalolu ainus eesmärk on Venemaa ärritamine ja provotseerimine; Nõukogude okupatsiooni eitab 22 protsenti Eesti elanikest, nende meelest astusime Nõukogude Liitu seaduslikult ja vabatahtlikult. (käesolev töö, lk 20)

Ekspertide sõnul on kahetsusväärne ja isegi ohtlik, et ida ja lääne tähendusruumi piiririigis, mis on sageli Kremli vaenulike inforünnakute keskmes, ei tegeleta süsteemselt riikliku julgeoleku kommunikatsiooniga. (käesolev töö, lk 30) Tihti peale aetakse strateegiline kommunikatsioon segamini kriisikommunikatsiooniga või peetakse seda igapäevase poliitilise suhtluse osaks. Kõige halvemal juhul ei osata riiklikku julgeoleku kommunikatsiooni üldse väärtustada ega vajalikuks pidada. Valitsuse või parlamendi liikmete vastuolulised ja teinekord isegi hüsteerilised sõnumid jäävad inforuumis ringlema, tekitades järjekordse laviini pooltõdesid, kuulujutte ja vandenõuteooriaid. Sotsiaalmeedia ajastul levivad need kiiresti ja hulgakaupa. Inforuumis ja selle kõlakodades tekib nn paljususe paradoks, auditooriumi killustav ja häiriv info üleküllus. Ühtpidi on see infoajastul paratamatu, teistpidi peaks just riiklik julgeoleku kommunikatsioon püüdma infokaoses luua vähemalt riiklike sõnumite osas mingisugust selgust. (käesolev töö, lk 18).

„Me ei tegele kommunikatsiooniga teadlikult. See käib kogemata. Miks? Inimeste piiratus ja laiskus, suutmatus.“ (Laats, 2020)

„Meie kogemused-oskused ja teadmised on varem jätnud ka võib-olla soovida. /-/ Riigikantseleis on kommunikatsiooniosakond, nemad praegu seda horisontaalselt mingil määral koordineerivad. Aga

kindlasti ei ole meil mingisugust tohutut keskust, kes sellega tegeleks. Kindlasti pole ka olnud soovi luua riiklikku propagandatalitust. Praegune kommunikatsioon on küll vajadusepõhine, kuigi paistab kohati episoodiline.” (Sinisalu, 2020)

Ekspertide hinnangutele toetudes võib öelda, et riikliku julgeoleku kommunikatsiooni passiivsuse, süsteemituse ja alahoidlikkuse peamine põhjus on selle politiseeritus. Ühtpidi on loogiline, et parlamentaarses demokraatias otsustabki ressursside jagamise üle valijatelt mandaadi saanud parlament ja selle seatud vabariigi valitsus. See tähendab, et poliitilised suunised ja väärtused sõltuvad rahvaesinduse ja valitsuse eelistustest. (käesolev töö, lk 15-16) Kui riiklikku julgeoleku kommunikatsiooni ei peeta parlamentaarsel ega täitevvõimu tasandil oluliseks, ei saa vastava valdkonna riigiametnikud ka suuniseid tegutsemiseks ehk pole võimalik poliitilist tahet ellu viia, sest see puudub.

„Suurriikidel on hästi pikaajaline strateegia midagi teha, mida mõjutada, mida istutada inimestele kukla taha. Väikeriigil on seda hoopis raskem teha. Tihti Eesti strateegiline kommunikatsioon sõltub päevapoliitikast.“ (Parve, 2020)

„Iga kommunikatsioon on poliitiline ja kellelegi kasulik. Riiklik strateegiline kommunikatsioon lähtub ühtlasi ka riigi poliitilisest vaatest.“ (Gross, 2020)

Teisalt ei tohiks parlament ega valitsus end võrdsustada riigiga, mis võiks põhiseaduse preambuli väärtustele toetudes olla siiski ülimuslik. Valitsused ja parlamendid on tähtajalised, Eesti Vabariik peaks ideaalis olema tähtajatu. Ent mis kõige olulisem, parlament ja valitsus peaksid täitma põhiseadust, mis ütleb mitmel moel ja erinevas sõnastuses, et Eesti eluviisi kaitsmine, hoidmine ja arendamine on selle maa iseolemise alus. Nii teoriale kui ekspertintervjuudele toetudes võib väita, et eluviisi ja informatsioonilise enesemääramise õiguse säilitamiseks ja kaitsmiseks on nii sise- kui välisriiklik info-psühholoogiline mõjutustegevus kõige soodsam ja tõhusam viis. (käesolev töö, lk 24) Ent selleks peab olema poliitiline tahe.

„Ma ei tea, et seda oleks. Oleme ikkagi olukorrast arusaamise ja hindamise faasis. /-/ Vastase informumis tegutsemise peale pole julgenud keegi mõelda.“ (Tali, 2019)

„Kui riik aktiivselt ei tegele oma huvides info levitamise, on kaasaegses infosõjas sama, kui riik ei kasutaks näiteks interneti ja emaili, vaid ainult traditsioonilist postiteenust.“ (Fanari, 2020)

Eksperdid loetlevad ka **riikliku julgeoleku kommunikatsiooni** teisi **probleeme**: valdkonna eest vastutavate ametkondade alalhoidlikkus ja jäik projektipõhisus, samuti igasuguse paindlikkuse ja loomingulisuse puudumine. Riigisektor ei soosi loomingulisust ega raamist välja mõtlemist. Seetõttu ei pea seal ka mänguliste ideedega inimesed pikalt vastu. Riigisektori inerts, aeglus ja töötajate suhtumine alla „küll teised teevad“ mõjub riiklikule julgeoleku kommunikatsioonile halvavalt.

„Kõik sõjaväed sõdivad eelmist sõda. Ja võib-olla mõte, et kui teen midagi hästi efektiivselt, siis muutun mingil moel sihtmärgiks.“ (Tammet, 2020)

„Riigi töö tapab loomingulisust. Riigis ei ole nii, et inimene jalutab peaministri kabinetti ja ütleb, kuule, mul tuli sihuke äge mõte duši all. See ongi loomingulisus, aga riigis seda ei ole. Meil on hierarhia, ikkagi veel Metternichi maailm.“ (Parve, 2020)

„Oleme selgelt projektirahvas. Korra tehakse üks asi ära ja seejärel ei suuda me järjepidevust hoida. Ei suuda oma eesmärgi paika panna.“ (Priisalu, 2020)

Eesti iseolemise ei ole midagi enesestmõistetavat ega pruugi kesta aegade lõpuni, kui Eesti inimesed, eelkõige valitsejad muutuvad hooletuks, et mitte öelda ülbeks ja üleolevaks lääne identiteedi ja tõekspidamiste suhtes. Eesti geograafiline asukoht ei anna kaksipidi võimalust: peame valima lääne või ida vahel. (käesolev töö, lk 30) Kui valime ida, siis suure tõenäosusega lahustume varem või hiljem bütsantslikus kultuuris. See oleks juba suur samm ühe **kommunikatsiooni probleemi ületamise** suunas, kui pärast kolme kümnendit iseseisvust teadvustataks, et Eestil on ainult kaks valikut: olla või mitte olla.

„Me oleme piiririik, piiri peal. Kui läänele selja pöörad või hakkad ülbelt suhtlema, oled ida poolt alla neelatud nagu on läinud teiste soome-ugri rahvastega. See on eksistentsiaalne elu ja surma küsimus.“ (Laats, 2020)

Eesti **riikliku julgeoleku kommunikatsiooni eesmärgid** on pragmaatilised: hoida ja säilitada iseseisvus, oma keel ja kultuur. Kõik see, mis on loetletud 2020. aastal saja aastaseks saanud Eesti Vabariigi põhiseaduse preambulis. Uurimistöe teooria toetab intervjuueeritute väiteid, et vastase infosõda tegeleb valdavalt just identiteedi õõnestamise, käitumise ja hoiakute kahtluse alla seadmisega. (käesolev töö, lk 18, 24-25) Eesti rahva enesekindluse ja usu kasvatamiseks on eesmärgipärane sõnumilevitamine ja narratiiviloome hädavajalik. Riiklike huvide lebe levitamise ja nn positiivse hõlvamise meetodite mõjusust kinnitab ka uurimistöe teoreetiline raamistik. (käesolev töö, lk 16) Eestit on sadu aastaid valitsenud sakslased, taanlased, rootslased, poolakad ja üle poole

20. sajandist Nõukogude Venemaa. Eestlaste identiteedile, ajaloomälule ja väärtushinnangutele on see jätnud jälje, mida ei ole võimalik mõnekümne aastaga kustutada ega muuta.

„Oleme vaimselt nõrk riik. Meil ei ole iseseisvat arvamust. Oleme kogu aeg tilbandanud suurte rahvaste tõmbetuultes. /-/ Me ei õpi, meil puudub kogemus. Me ei julge ka. Me väriseme venelaste ees, väriseme ameeriklaste ees, väriseme hiinlaste, sakslaste, prantslaste, inglaste ees. Kõigi ees väriseme. Võib-olla lätlastele vaatame ülevalt alla, leedukatele ka.“ (Mäggi, 2020)

„Liiga loomulikult on omaks võetud väidetavalt Gustav Naanile kuuluv manipulatsioon, et eestlase kõige parem toit on teine eestlane ja kõik need jutud, mida KGB omal ajal levitas. Et eestlased ise tegid kõik selleks, et neid küüditada, naaber kaebas naabri peale. /-/ Minu meelest oleme meie elujõu ja enesekindlusega, võib-olla mõlemaga, vähe tegeleud.“ (Sinisalu, 2020)

Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni eesmärk on Eesti eluviisi kaitsmine ja informatsioonilise enesemääramise õiguse kasutamine, mis tähendab ühtlasi ka nn pehme jõu tekitamist ja rakendamist. (käesolev töö, lk 16) Ühe võimalusena aitaks **riikliku julgeoleku kommunikatsiooni probleeme ületada** järjepidev narratiividega tegelemine. Kuna lood raamistavad rahvusi, identiteeti ja mälu (käesolev töö, lk 11-12), siis saab ka öelda, et ajalugu on kirja pandud aja lugu, mõtteviis. Kui riik ei toeta oma mineviku sõltumatut uurimist ega tegele sellega, siis ei jää ajalugu talletamata. Sel juhul täidab lünga ja kirjutab Eesti ajaloo mõni teine riik, ja moel, mis ei pruugi eestlastele meeldida. (käesolev töö, lk 14)

„Eesti strateegilise kommunikatsiooni keskne küsimus on, kas sina, mehaanik Bratfordist, oleksid valmis surema Narva eest? Ja miks oleksid sa valmis Narva eest surema, kui oleksid?“ (Kross, 2020)

„Peame suutma tekitada oma pehme jõu.“ (Priisalu, 2020)

Ekspertid rõhutavad, et **riikliku julgeoleku kommunikatsiooni eesmärgid** lähtuvad Eesti Vabariigi põhiseaduse preambulist. Eesti põhiseadus ei sea takistusi info-psühholoogilise mõjutustegevuse läbiviimiseks. Totaalkaitse põhimõtet kirjeldav §54 viitab otsesõnu õigusele kaitsta Eesti iseseisvust ja kui muid vahendeid ei leidu, on igal Eesti kodanikul õigus osutada põhiseadusliku korra vägivaldsele muutmisele omaalgatuslikku vastupanu. Teooriale toetudes võib öelda, et põhiseadusliku korra vägivaldne muutmine võib hübriidsõja, sh vaenulike inforünnakute tingimustes toimuda valdavalt kineetilist jõudu kasutamata. (käesolev töö, lk 29-30) Intervjuudele ja teooriale toetudes võib väita, et Eesti jaoks on eriti oluline, et Eesti liitlasriikidesse ja tervikuna läänemaailma

jõuaksid mitmesuguste meediumite kaudu sõnumid väikeriigi eksistentsiaalsest kriisist. Vastasel korral võib minna nii nagu 1944. aastal. (käesolev töö, lk 27)

„Meie kommunikatsioon peab näitama meid kui toimivat õigusriiki, keda rünnatakse vägivaldselt. Et tekiks mingi õiglustunne toetamiseks.“ (Parve, 2020)

„Peaksime tegelema oma liitlastega, et liitlaste rahvas toetaks oma juhte teatud otsuste vastuvõtmisel, sest kui nad on vastu, siis olemegi hädas.“ (Vsevirov, 2020)

Oma lugude jutustamine tugevdab rahva identiteeti ja kerksust. Iga vastase inforuumi saadetud pooltõde või väljamõeldis ei pälvi sel juhul sihtriigis üleriigilist tähelepanu, sest see tuntakse juba eos ära ega võeta jutuks või kui, siis ainult naeruvääristavalt. Teisisõnu, vaenuliku mõjutustegevuse vastu saab ainult nutikate ja rahvast ühendavate narratiividega. (käesolev töö, lk 18) Ekspertintervjuudest ilmneb, et **riikliku julgeoleku kommunikatsiooni üks olulisematest eesmärkidest** on kindlasti Eesti lähiajaloo läbiuurimine ja lahti rääkimine, kuna see on eestlase iseolemise ja identiteedi nurgakivi. Selgitama peaks sündmusi ja rääkima ausalt ning kiretult lugusid, mis toimusid Teises maailmasõjas ja sellele järgnenud okupatsiooni vältel.

„Me ei pea Teise maailmasõja pärast häbenema. Tegime, mida teha saime. Kreml tõstatab narratiivi, et ise astusime 1939. aastal Nõukogude Liitu. Ise olete süüdi, ise koputasite, ise tapsite juute, sakslasi ja venelasi. Peame need teemad iseendalegi selgeks rääkima, mitte ainult väljapoole.“ (Kross, 2020)

Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni üks esmaseid **eesmärke** on Eesti mitmekülgne tutvustamine, Eesti väärtuste levitamine ja negatiivse alatooniga küsimuste ümbersõnastamine, uue raamistuse loomine. (käesolev töö, lk 19) Väikeriigina ei ole võimalik Eestil osaleda rahvusvahelise poliitika igas valdkonnas, kuid alati saab sõna võtta teemadel, kus ollakse pädevamad. Kui Eesti liitlasriikide rahvale seostub Eesti millegi põneva, positiivse või huvipakkuvaga, on lootust, et elulise kriisi tingimustes oskavad nad oma valitsustelt ka soovida Eesti abistamist. Või vähemalt ei ole vastu, kui liitlasriigi valitsus tahab Eestit aidata.

„Oleme kohal, kui vaja, ja räägime ega oota, kui meilt küsitakse, vaid avaldame arvamust. See teeb nähtavaks. Täpselt see, mida tegi Lennart Meri: ta hoidis ennast pildil ja võttis sõna. Eesti oli nähtav ja see töötas.“ (Gross, 2020)

„Kui me ei ole nähtavad ega säilita oma nähtavust, siis on meid lihtne infosõjas ära tappa.“ (Padar, 2020)

Seega võib teoreetilisele ja empiirilisele materjalile toetudes sedastada, et **Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni eesmärgid** on Eesti iseolemise kindlustamine, Eesti elanike identiteedi, enesekindluse ja- usu tugevdamine, Eesti sõnumite ja huvide üleilmne levitamine. Teisisõnu, Eesti elanikud vajavad kaitset vaenulike inforünnakute ja- mõjutuste eest, nõ immuniseerimist, et mitte langeda pooltõdede, väljamõeldiste ja vandenõuteooriate ohvriks. Pelgalt hoiatustest ja kuivade faktide esiletoomisest ei piisa, sest nagu teooriast üheselt selgus: kõige suurema mõjuga on lihtsasti arusaadavad, meelde jäävad ja emotsionaalsed kaadrid. (käesolev töö, lk 13)

2. uurimisküsimusele, milliseid sõnumeid ja narratiive peaks levitama, vastas **üks kategooria**: sõnumite ja narratiivide loomine ning levitamise võimalused. Selle kategooriate alla moodustas autor **kolm koodi**: narratiivide ja sõnumite eesmärgid (180 viidet); narratiivide julgeolekustamine (85 viidet) ja narratiivide sisu väljatöötamine (208 viidet).

Veiko-Vello Palm teeb Eestit külastavatele välismaistele kolleegidele Tallinnas aeg-ajalt linnaekskursioone, mille vältel peatub alati ka Kaitseministeeriumi maja juures Sakala tänaval. Selle seinal on tahvel Eesti riigitegelaste sünni- ja surma kuupäevadega. Palm räägib väliskülalistele Eesti lugu Teises maailmasõjas. Ta juhib lääne ohvitseride tähelepanu asjaolule, et valdavalt tapeti Eesti Vabariigi kõrgemad sõjaväelased kas Nõukogude vangilaagrites või hukati Teise maailmasõja ajal juba Eestis. Sõnumilevitamisega tegeleva Palmi sõnul ei mõisteta NATO riikides siiani, miks VF kujutab siinse regiooni jaoks järjepidevat ohtu. Seetõttu jätkabki Palm järjekindlalt kindralitele ekskursioonide tegemist. Ekspertide intervjuudele ja teooriale tuginedes märgib autor, et oma liitlaste ja külaliste sõbralik ja õpetlik info-psühholoogiline mõjutamine on Eesti jaoks üks väheseid võimalusi rahvusvahelises poliitikas osaleda ja infosõjas ellu jääda. Põhimõtte eelistada lahinguväljana mõistust, mitte soid või rabasid, on sarnane suurriikidele (käesolev töö, lk 22-23, 30), kuid Eesti väheseid ressursse arvestades on see ekspertide sõnul ainumõeldav viis oma väärtuste ja huvide levitamiseks.

Teise olulise **väljatöötamist vääriva narratiivina** tõid eksperdid välja eestlaste soovi ja suutlikkuse oma maad kaitsta: Eesti eluviis ja- korraldus on väärt hoidmist ja kaitsmist; töökad ja rahulikud eestlased suudavad oma riiki hoida ja arendada. Eesti investeerib üle kahe protsendi SKT-st oma riigikaitse, järgides Washingtoni lepingu artiklit 3 (Välisministeerium, 2019) mille järgi julgeoleku „eesmärkide paremaks saavutamiseks säilitavad ja arendavad lepinguosalisel eraldi ja ühiselt, pidevalt ja tulemuslikult end arendades ning üksteist aidates oma individuaalset ja kollektiivset võimekust osutada vastupanu relvastatud rünnakule“. Narratiivi üleilmsesse kommunikatsiooni suunatav pool peaks rõhutama Eesti valmisolekut panustada lähtuvalt oma

võimalustest ka liitlaste julgeolekusse. Selle narratiivi tulemusena abistatakse ja toetatakse Eesti iseolemise püsimist.

„Kreml propaganda üritab Eesti riigi tähtsust pisendada, aga üks vastusõnum võiks olla näiteks see, et eestlased on Euroopa vanimaid samal maalapil elavaid rahvaid.“ (Berg, 2020)

„Tähtis on see, mida sa kaitsed, mitte see, kelle vastu sa sõdid.“ (Palm, 2020)

Kuigi praktika on näidanud, et eestlasi ühendavad eeskätt ootamatud kriisid, peaks just ennetav ja proaktiivne sõnumilevitamine kaasama eluviisi kaitsmisesse nn pehmeid väärtusi. (käesolev töö, lk 16) Usutletud nimetasid korduvalt **narratiivide sisu väljatöötamise** ja- levitamise silmapaistvalt hea näitena Eesti Vabariigi 100. sünnipäeva tähistamise üritusi. Eesti riigi loomisest möödus 24. veebruaril 2018 sada aastat. Eesti riigi loomisele eelnes ja järgnes mitmeid ajaloolisi verstaposte. Seetõttu oli EV100 juubelperiood pikem - 16. aprillist 2017 kuni 2. veebruarini 2020. Ligikaudu 25 miljonit eurot maksnud ja süsteemselt ettevalmistatud ning läbi viidud kampaaniasse kaasas Riigikantselei erasektori esindajad. EV 100. sünnipäeva puhul korraldati nii Eestis kui välismaal kokku üle 3000 sündmuse. EV100 tähelepanu keskpunktis olid lapsed ja noored. Suurematest lastele ja noortele suunatud algatused olid „Igal lapsel oma pill“, millega soetati muusikaharidust pakkuvatele asutustele läbi aastate ligi 3000 uusi pille, „Laste Vabariik“, mis viis 2017. aasta suvel EV 100. sünnipäeva tähistamise üle riigi. Samuti „Eesti 100 tamme“, kus lapsed kasvasid tõrudest tammepuid, et neist 2018. aasta maikuus istutada tammeparke. Eesti juubelile oli pühendatud ka täispikk animafilm „Lotte ja kadunud lohed“ ning täispikad mängufilmid „Eia jõulud Tondikakul“ ja „Tõde ja õigus“.

„Ametnikel ei kästud ideid pastakast välja imeda, vaid mõtlemisse kaasati loovagentuure. Selline mudel on kõige kasulikum.“ (Parve, 2020)

Teisalt leiti ekspertintervjuudes, et traditsioonilist julgeolekut rõhutavate sõnumite kõrval ei tohiks ära unustada ka Eesti majanduslikku heaolu tutvustavaid sõnumeid ja nende levitamist. **Narratiivide** ja sõnumite **sisu väljatöötamisel** saab Eestist rääkida kui maast, mis tõusis ühe inimpõlve jooksul Ida-Euroopa üheks ainulaadsemaks ja edukamaks digiriigiks. Vahetult pärast 1991. aastal toimunud taasiseseisvumist alanud reformid muutsid endist liiduvabariiki tundmatuseni. Edukast digiriigist on küll mitme intervjuueeritu hinnangul praeguseks saanud kauge mälestus, aga vähemalt 1990ndatel ja 2000. aastate keskpaigas aitas see Eestil saada valdkonna eestkõnelejaks maailmas. Paljuski aitasid sellele kaasa 2007. aasta aprillirahutused Tallinnas, millele eelnes ja järgnes Eesti-suunaline

intensiivne infosõda, majanduslik ja diplomaatiline surveamine. 2007. aasta aprillis tabasid Eestit esmakordselt maailmas järjepidevad ja koordineeritud küberrünnakud pankade, riigiasutuste ja uudistekanalite serverite vastu. (käesolev töö, lk 27)

„Iseseisev Eesti on suutnud luua erakordselt võimsa imago. Tulnud välja tundmatust riigist, mis ta oli 1990ndate aastate alguses, suurepäraseks näiteks Ida-Euroopa tiigrist.” (Rebane, 2020)

„Kõik peab olema väga lihtne ja arusaadav. See, kus olime 1991 ja see, kus oleme täna. Kui palju on meie inimeste heaolu kasvanud. Reformide lugu tulebki rääkida.“ (Kaljurand, 2020)

Senisest märksa süsteemsemalt peaks **välja töötama narratiive**, mille sisu annab edasi Eesti riigi põhjamaist ainulaadsust ja nutikust. **Narratiive luues** tuleks leida tasakaal oma kultuuri ja rahvuse hoidmise ja kaitsmise vahel, kuid samal ajal rõhutada Eesti koostöövalmidust ja igakülgset avatust. Üks osa sellest võiks olla traditsiooniline puhta, vaikse keskkonna ja ürgse looduse motiiv, teisalt tuleks järjekindlalt rääkida Eestist kui moodsast digiühiskonnast, kus makse saab deklareerida, parlamenti valida ja pangas käia arvuti juurest lahkumata.

„Eesti on väärtuslik maailmale, unikaalne. Selles mõttes on e-riigi narratiiv väga hea. Minu meelest peaks seda edulugu toitma ja seda toita niimoodi, et tapame keerukust.“ (Priisalu, 2020)

„Eesti on väike, põhjamine, vaikne ja nutikas. Põhjamaal sured ära, kui sa ei ole nutikas. Samas oleme kuidagi karged ja omaette. Meil on oma keel ja kultuur. Meid on 1,3 miljonit - see on väikese linna täis rahvast -, aga siiski püsime ja tahame oma lastele seda kõike edasi anda.“ (Perling, 2020)

Andrus Padar nimetab senisest palju intensiivsemalt **Julgeolekustamist ja väljatöötamist vajava narratiivina** sõnumeid, mis aitaksid inimestel ellu jääda olukorras, mis ei ole sõjaolukord. On hoopis suurem ja pikaajalisem elektrikatkestus või prognoositav tugevamat sorti torm. Padari sõnul on nn tormiuudiste probleem see, et kui liiga sageli ette hoiatada ja seejärel justkui ei juhtugi midagi, muutuvad kuulajad umbuslikuks ja ükskõikseks. Sel hetkel, kui oleks aga vaja tõesti olla ettevaatlik, laadida telefoniaku täis ja osta paar kanistrit joogivett või püsida kodus, siis ei pane auditoorium hoiatusi enam miskiks. Teisisõnu, kuidas pakendada vastavateemalised sõnumid ja narratiivid niimoodi, et need ei läheks infomüra kaduma.

„Mitte et sa ei osta endale seitsmeks aastaks tualettpaberit, aga sul on üks 15 eurot maksev patareidega raadio ja mõned küünlad või taskulamp ja alati täislaetud väline mobiiliaku.“ (Padar, 2020)

See temaatika on osa laiapindsest riigikaitsest, **välja töötatud narratiivist**, mille kohta on aastate jooksul loodud üksjagu sõnumeid, kuid mis on ekspertide väitel sisuliselt jätkuvalt varjusurmas. Kuigi teemat on mitmekülgsest kajastatud ja selgitatud, siis ei ole sugugi kindel, kas iga kodanik oskab midagi öelda, kui minna ja küsida, mida tema teeb riigi kaitsmiseks juhul, kui tal ei ole sõjaaja ametikohta või ta ei tööta mõnes riigiasutuses või ole Kaitseliidu/Naiskodukaitse liige. Eestis ei ole seaduses inimesele pandud kohustusi. Nende küsimustega peaks tegelema kohaliku omavalitsuse tasand.

„Räägime, et ühiskond on tervik. Aga me alles jõuame sinna, et kohalikud omavalitsused tajuvad iseenda rolli riigikaitse. Eestis tähendas riigikaitse mitte väga ammu ainult sõjalist kaitset.“ (Gross, 2020)

Väljatöötamist ja julgeolekustamist vajavate narratiividena nimetati ka pisut üldisemat, kuid antud uurimistöö kontekstis vägagi põhimõttelist sõnumit: kas rohkem või vähem, aga me kõik oleme mõjutatavad. Ekspertide hinnangul ei maksa olla naiivne, arvates, et kedagi mõjutab info vähem kui teist. Vastasel korral ei oleks reklaamitööstust olemas. Küsimus on eeskätt selles, kas ja mida indiviid saadud teabega peale hakkab, kas ja kuivõrd muutub isiku käitumine. Kas ta lähebki protestimarsile, kuhu sõnumiks vormistatud info kutsus, kuulab või vaatab uudise lihtsalt ära või hakkab kuuldu-nähtu järel sotsiaalmeedias iroonilisi kommentaare kirjutama. Annika Laats märgib, et riikliku julgeoleku kommunikatsiooni poolt väljatöötatud **narratiivide ja sõnumite eesmärk** peaks olema üleüldise teadlikkuse suurendamine ja kriitilise mõtlemise arendamine. Kriitilise mõtlemise võimet ei ole asjatundjate väitel inimühiskondades kunagi üleliia, sest see vajab erinevalt kiirest emotsionaalsest reageerimisest pingutust, keeruline on infot omavahel kõrvutada ja analüüsida. Laatsi hinnangul peaks riiklik julgeoleku kommunikatsioon **narratiivide väljatöötamisel** silmas pidama, et eestlased ei ole läbi näinud, kuidas Venemaa on ligi kahe sajandi vältel Eestit „haneks tõmmanud, lolliks teinud ja pidevalt enda huvides ära kasutanud“. Vene impeerium on intervjueritu sõnul mänginud omi mängu ja Eestis ollakse selle üle veel kohati isegi uhked, nägemata läbi, et tegelikult on niiditõmbajad tulnud ida poolt.

„Kõik on mõjutatavad. Isegi, kui ta seda ise ei tunnista. Iga informatsioon, mida saame, puudutab meie suhtumisi ja arusaamu. See on alateadlik.“ (Mäggi, 2020)

„Neurolingvistiline programmeerimine töötab. Neid viise me ei taju, aga meie alateadvus püüab selle kinni. Su meeled registreerivad selle ära, see toimib kusagil kuklas.“ (Padar, 2020)

Sõnumite loomise ja levitamise viisid sõltuvad paljuski kultuurist, tähendus- ja keeleruumist, (religioossetest) uskumustest ja traditsioonidest. Erinevate rahvaste ja kultuuride jaoks võivad samad sümbolid, fraasid või rituaalid tekitada täiesti vastandlikke seoseid. Seetõttu peavad sõnumite väljatöötajad esmalt mõistma oma auditooriumi kultuurilisi, ajaloolisi ja sotsiaalseid tõekspidamisi ja väärtushinnanguid. Teisisõnu, tuleb olla psühholoog ja profileerija ühes isikus. Üldiste sõnumitega, kõigile kõike, ei õnnestu teooriale ja ekspertide arvamustele tuginedes auditooriumi arusaamu ja käitumist muuta. (käesolev töö, lk 27)

„Sellegärast ongi väga küsitav, kas on võimalik välja töötada universaalseid strateegiaid.“ (Vseioev, 2020)

„Sa pead iga sihtriigi jaoks töötama välja oma mudeli ja lähenemisviisi. /-/ Minu meelest on üks parimaid asju, mida saaksime oma kaitseks teha, see, et meie venelased oleksid Pihkvas ära käinud. Pihkva on oblasti keskus, kus ümberringi on mädasoo, mitte midagi muud ei ole.“ (Priisalu, 2020)

Pikemaajalist mõju taotlev kommunikatsioon peab nii ekspertide hinnangutele kui teooriale toetudes olema loominguine. (käesolev töö, lk 19) Seejuures ei teeks paha kasutada esmapilgul isegi pöörasena tunduvaid mõjutusviise. Näiteks pakub Andres Parve välja, et riiklik julgeoleku kommunikatsioon peaks töötama julgeolekut ohustavate dogmade ja teaduslikult tõendatud valeväidete – süvariik, vaksineerimisvastasus vms - naeruvääristamiseks välja sketše, meeme, kasvõi koomikseid ja multifilme nagu ameeriklased joonistasid Teise maailmasõja ajal Natsi-Saksamaa liidrist Adolf Hitlerist. Arvestades, et võrgustunud maailm on jäänud väga pisikeseks ja muutunud kõigile, kel internetiühendus, pidevalt kättesaadavaks, saab erinevaid loominguilisi vigureid ja krutskeid ka väga lühikese ajaga üleilmselt levitada. Samas on mõjusa nalja kirjutamine keeruline ja eeldab oma sihtgrupi tõekspidamiste ja tajutava märgisüsteemi sügavuti tundmist. Lihtne on libastuda ja luua labaselt piinlik sketš, paroodia või meem. (käesolev töö, lk 12, 27)

„Kui Arno isaga koolimajja jõudis, oli vaksineerimine juba lõppenud.“ (Parve, 2020)

„Sõnumite sisu ja nende levitamise viisid sõltuvad sellest, millised eesmärgid on püstitatud. Sellest omakorda sõltub, kes on sihtgrupp spetsiifilisele sõnumile.“ (Fanari, 2020)

Kuigi Eesti kuulub juba 2004. aastast Euroopa Liitu ja NATO-sse, peaks ekspertide sõnul aeg-ajalt siiski üle kordama, miks me neis liitudes oleme. Neisse ühendustesse pürgimiseks nägi Eesti riik väga palju vaeva. 1990ndate lõpus ja 2000ndate aastate alguses oli EL ja NATO kesksed, olulisimad **narratiivid, mis töötati riiklikult välja** selge eesmärgiga pääseda rahvusvahelistesse

organisatsioonidesse. Eesti vastuvõtmine tähendas väikeriigile uue arenguepohhi algust. Võimalik, et see oli Eesti lähiajaloo kõige olulisem aasta. Arvestades asjaolu, et neisse organisatsioonidesse kuulumine on asjatundjate hinnangul seni ainsad reaalselt eksisteerivad ja toimivad Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni narratiivid, siis tuleks neid erilise hoolega selgitada ja värskendada.

„Ega Eestis, kui nüüd päris ausalt öelda, tegelikult ainult kaks narratiivi ongi: NATO ja Euroopa Liit ja kõik. Midagi muud ei ole.“ (Mäggi, 2020)

„Kuidas teha inimeste jaoks Euroopa Liit oluliseks? Euroopa skeptitsismi kampaania on lahti läinud. See on väga õudne. Inimesed ei saa aru, millest nad räägivad.“ (Priisalu, 2020)

2. uurimisküsimusele, milliseid **sõnumeid ja narratiive** peaks **looma ja levitama**, vastates loetlesid eksperdid **narratiive ja sõnumeid**, mille **eesmärk** on Eesti olemasolu teadvustamine, sise- ja välisjulgeoleku kindlustamine, laiapindse riigikaitse reaalne töösse rakendamine, ohtlike dogmade mõju tasalülitamine ja EL-i ja NATO narratiivide värskendamine. Seejuures rõhutati, et kindlasti peaks riiklik julgeoleku kommunikatsioon tegelema kriitilise mõtlemise arendamise ja sihtgruppide harimisega. Seda eriti valdkonnas, mis puudutab igasuguse informatsiooni mõju inimese alateadvusele ja edasisele käitumisele. Eriti oluline on rahva harimine riigis, mis saab aina sagedamini vaenulike inforünnakutega pihta.

3. uurimisküsimusele, kuidas ja milliste kanalite kaudu peaks sõnumeid levitama, vastas **üks kategooria**: sõnumilevitamise viisid ja ülesanded. Nende alla moodustas autor **kuus koodi**: sõnumilevitamise eesmärgid (212 viidet); sõnumilevitamise korraldus (141 viidet); narratiivide levitamise kanalid (74 viidet); sõnumilevitamise probleemid (166 viidet); sõnumilevitamise probleemide ületamise viisid (120 viidet) ja keskvõimu, valitsuse roll sõnumite levitamisel (272 viidet).

Teooriale ja ekspertintervjuudele tuginedes võib öelda, et **sõnumilevitamise eesmärgid** on paljuski saavutatud kui tekib koostöö ja suudetakse tagada sõnumite sünkroonsus. Ekspertide sõnul on koostöö vältimatu nii siseriiklikult kui välispartneritega. Väiksusest tingitult ei suudaks Eesti riik üksinda üleilmselt oma sõnumeid levitada. Lääneriigid tegid näiteks 2019. aastal väga hoogsat koostööd selleks, et levitada rahvusvaheliselt Eesti, Balti riikide ja Poola arusaama piirkonna ajaloost. Sellest, mis oli Balti keti roll või mis oli MRP tähtsus. Tõeline edulugu oli ka 2019. aastal ilmunud Välisluureameti aastaraamatu erinevate meediumite kaudu levitamine. Sellele järgnes ülemaailmselt muljetavaldav hulk reaktsioone. Seniseid **sõnumilevitamise probleeme aitaks** asjatundjate väitel **ületada** töö selle nimel, et Eestis oleks võimalikult kvaliteetne kommunikatsioonikeskkond, seda nii

tehnilises plaanis - ringhääling ja kübervõrgud toimiksid -, kui inimeste võimalikult laialdase kõnetamise võtmes.

„Et inimestel oleks üks kood ehk riigikeele võimalikult lai tundmine ja kasutamine avalikus sfääris. Ja meedia püüdleks sellise avaliku informuumi poole, kus paremal argumendil on eelis.“ (Arold, 2020)

„Iga riigiasutus peab Eestis teadma, kes on tema välismaal asuv võrgustik, keda vajadusel aktiveerida. Igapäevaselt peab sellega suhtlema või perioodiliselt mingit infot saatma. Ja vastama küsimustele Eesti kohta.“ (Krause, 2019)

Sõnumilevitamine on seda efektiivsem, mida selgemalt ja arusaadavamalt auditooriumile sõnum edastatakse. Esiteks tuleks olla keeleliselt korrektne ja teiseks ei tohiks riiklikul tasemel ühest ja samast teemast vastuolulist infot laiali paisata. See tekitab niigi küllastunud informuumis arusaamatuse ja segaduse. (käesolev töö, lk 18) Segadus on aga Veiko-Vello Palmi sõnul vastumeelsuse esimene aste, mida peaks kõigiti vältima.

„Kui on hästi koordineeritud mitmehäälsus, siis on imeline koorilaul, aga kui koordineerimata inimesed ei saa aru, et nad peaksid kooris laulma, siis tuleb ainult kakofooniat välja.“ (Pruulmann-Vengerfeldt, 2020)

„Minu meelest tasub ükskõik mis tasemel kommunikatsioonis valida väga lihtsad ja selged sõnad, mis on võimalikult laialt ühtemoodi arusaadavad.“ (Madise, 2020)

Ekspertide ja teooria analüüsist ilmneb, et riik peab alati valima, millest, kellele, kuidas ja kui palju rääkida. Mitme eksperdi hinnangul on Eesti **sõnumilevitamise** üks suuremaid **probleeme** Eesti venekeelse elanikkonna kaootiline informeerimine ja kaasamine. Kuigi vene inimesed jäävad alatiseks Eestisse elama, ei tegeleta nende teavitamisega järjepidevalt, pigem projekti- või kampaaniavormis. Samas oleks kõigiti Eesti huvides, et riigis valitseks kodurahu: ei tekiks vägivaldseid protestiliikumisi, sotsiaalmeediast hämaratel põhjustel alguse saanud tänavarahutusi või muid rahvuspõhiseid, aga ka olmeprobleemidele toetuvaid ekstsesse.

„Siseriiklikult peame sõnumeid suunama Ida-Virumaale, venekeelsele elanikkonnale. Praegu on selliseid sõnumeid palju vähem, kui võiks olla. See mõjuks ka siseriiklikult positiivselt.“ (Tammet, 2020)

„Eesti julgeoleku seisukohast on kõige kriitilisemad sisemised ohud. Et ei tekiks mingisuguseid rahutusi, mingisuguseid ebakõlasid riigi sees. Ka muu julgeolek on paremini tagatud, kui riigis valitseb rahu.“ (Mäggi, 2020)

Igal riigil on vääramatu informatsiooniline enesemääramise õigus, mis tähendab muuhulgas riigi õigust saladustele, valskusele ja vaikimisele. Erinevaid ideoloogiaid kujundavate ja identiteete raamistavate narratiivide maailmas ei pruugi tõe rääkimine olla piisavalt tõhus, sest sellele ei tarvitse järgneda sõnumilevitaja soovitud ja eeldatud käitumise muutus või konkreetne tegevus.

„Ei saa mitte iial öelda, et ära valeta. See on teisipidi destruktivne.“ (Padar, 2020)

Eluviisi kaitsmise ja sõnumilevitamise kontekstis võib paus või vaikus olla väga mõjus sõnum. (käesolev töö, lk 19) Teooriale ja ekspertide arvamustele tuginedes võib väita, et enesekindluse ja kerksuse tugevdamiseks peaks sõnumilevitamises eelistama emotsionaalseid kaadreid tõsimeelsele teavitamisele. Kuidas ja milliste kanalite kaudu **sõnumilevitamist korraldada**, sõltub teooria ja ekspertide hinnangul paljuski olukorrast, milles tegutsetakse. Rituaalsetel paraadidel ei peeta pikki kõnesid, sest seal levitavad sõnumeid rivilaulud, sõdurite vormide korrektsus – vorm on sõnum - ja marssijate meeleolu. Igal juhul on kõige silmapaistvamad sõnumid alati reaalsed sündmused või teod/tegematajätmised.

„Kas ja milliseid meetodeid riiklikult kasutada, on valikute küsimus. Kui tahame oma julgeoleku kommunikatsioonis olla efektiivsemad, tuleb meil tegutsemisviisides selgusele jõuda.“ (Gross, 2020)

„Sõnum võib välja näha nagu rivis marssi laulvad sõdurid, nagu professionaalselt disainitud plakat, nagu karikatuur. Ja seda võib üldse mitte näha olla, seda võib hoopis kuulda.“ (Arold, 2020)

Keskvõimu, valitsuse roll ja eeskuju **sõnumite ja narratiivide levitamisel ja- korraldamisel** on määrav, sest täitevvõimul on võimalik jagada vajalikke hüvesid ja vahendeid ning langetada otsuseid mõjusa riikliku julgeoleku kommunikatsiooni läbiviimiseks. Ühtlasi on täitevvõimul voli otsustada kanalite üle, mille kaudu rohkem või vähem avalik riiklik julgeoleku kommunikatsioon toimub ja millistel viisidel leevendada vastase inforünnakute mõju. Suurema osa ekspertide hinnangul ei peaks valitsus igapäevaselt ja operatiivselt sõnumite ja narratiivide loomise ning levitamisega tegelema, v.a. juhul, mil päevakorral on riiklikult eksistentsiaalsed küsimused. Teisalt ei saa poliitilist juhtimist sellest protsessist eemaldada, sest riigid opereerivad pidevalt muutuvast poliitilises reaalsuses. Valitsuse ülesanne peaks olema luua keskkond, kus loodud süsteem töötaks või kui seda ei ole, siis luua tingimused järjepideva masinavärgi loomiseks ja edenemiseks, st peab vastavaid tegevusi

mõtestama, suunama ja rahastama. Just kulude-tulude vahekorra mõttes oleks Tanel Tammeti sõnul sõnumilevitamisse investeerimine senistest poliitilistest eelistustest märksa efektiivsem.

„Praegused proportsioonid võrreldes muude julgeolekumeetmetega on väga ebaefektiivselt sõnumilevitamise kahjuks. Mõõdukad kulutused sõnumilevitamisele tooksid annaksid tagasi palju rohkem, kui kaitseväge või politsei kulutuste suurendamine.“ (Tammet, 2020)

„Valitsus peaks kindlasti seda korraldama. Kas just juhtima, aga hoolitsema selle eest.“ (Kross, 2020)

Ent arvestades poliitilisi realiteete, võib Raul Rebase hinnangul kujuneda riikliku julgeoleku kommunikatsiooni korraldamisel probleemiks poliitikute grupiline mõtlemine. Kõikide huvigruppide tahe on rääkida oma grupiline seisukoht rahvuslikuks seisukohaks, sh erakondade huvi laiendada oma valijaskonna soovid kõigile Eesti elanikele. See on osa võimuvõitlusest, mis käib pidevalt. Samas tähendab see, et ühtseid strateegilisi suuniseid on mistahes valitsusel keeruline kokku leppida ja täidesaatjatele edasi anda. Ideaalis peaks süsteem olema koordineeritud ja terviklikult läbi mõeldud, aga arvestades riigi suurust ja huvigruppide erimeelsusi, siis on seda teha väga keeruline. Läbi saab mõelda ainult teatud hulga elemente, kuigi vajadus oleks enama järele. Kõik, mis valitsusjuht või valitsuse liige ütleb, on üheaegselt nii taktikaline kui strateegiline. Kas nad seda ise teadvustavad, on iseküsimus. Veiko-Vello Palm möönab, et valitsus, ametkonnad, ministeeriumid, k.a. kaitseväge ei saa tihtipeale aru, kui suur on tegelikult nende mõju.

„Sa oled 25-aastane leitnant ja sõna otseses mõttes situd mõnele inimesele hinge, sest arvad, et olukorda tuleb niimoodi lahendada. Sa ei arvestada, et nendest reameestest ja kapralites saavad tulevikus ministrid, Riigikogu liikmed, ametnikud või põllumehed ja 10-20 aasta pärast seesama põllumees ütleb, et sa ei tule minu põllu peale õppust korraldama. Meie oma inimesed ei arvesta sellega ja neile on seda praktiliselt võimatu selgeks teha.“ (Palm, 2020)

„Kui inimene on minister, riigi esindaja, siis ta kommunikeerib oma sõnumit mitte ainult nendele vendadele, kes istuvad külapoe juures, joovad õlut ja võib-olla on tema potentsiaalsed valijad, vaid ta kommunikeerib seda paratamatult üle terve maailma.“ (Vseviov, 2020)

Jaan Priisalu hinnangul on **keskvõimu ülesanne** tekitada riikliku julgeoleku kommunikatsiooni mõjusamate praktikate uurimiseks ja läbiviimiseks „mõistlik tellimus“. Seejuures on erinevaid koostöövorme: töörühmad, kõrgkoolid, kolleegiumid, mõttekojad, sihtasutused ja mittetulundusühingud. Riiklik julgeoleku kommunikatsioon on spetsiifiline valdkond ja neid, kes

tahaks või suudaks kaasa rääkida, on vähe. Seetõttu peaks asjatundjate väitel hoolega kaaluma, kes ja kuidas **sõnumiloomist ja- levitamist korraldab**.

„Õige koht on tõenäoliselt Riigikantselei asepeaministri ümbruses. Seal on kõige rohkem informatsiooni, kõige rohkem võimalust selle infoga midagi peale hakata. Aga samal ajal peaks kaasama kõiki asjaomaseid riigiasutusi ja seal, kus vaja, erasektorit.“ (Madise, 2020)

Riiklikult oluliste sõnumite levitamise üks tõhusamaid kanaleid on ekspertide hinnangul haridussüsteem alates lasteaiast kuni kõrg- ja kutsekoolideni välja. Seetõttu peaks juba maast madalast erinevate õppeainete ainekavades, vastavalt programmile, käsitlema vaenuliku mõjutustegevuse olemust, ohtlikkust ja meetodeid. (käesolev töö, lk 23-26) Infosõjateoreetik, professor Georgi Potšeptsov on sedastanud, et haridusministeerium ja selle haldusala on igas riigis propagandaministeerium (Potšeptsov, 2018, lk 20). Seejuures ei pea Potšeptsov propagandat millekski taunimisväärseks. Ladinakeelne sõna *propagare* tähendabki levimist ja levitamist. David Vseviov märkis, et Eesti oludes on vaieldamatult kõige olulisem kultuuriministeerium, sest selle haldusalas on sport. Sport on aga väikeriigi jaoks üks väheseid areene, kus võiks tubli tulemuse korral kerkida miljonite televaatajate silme ette Eesti trikoloor.

„Alates lasteaiaharidusest kuni presidendi kõneni 24. veebruaril. Haridussüsteem üleüldiselt.“ (Laats, 2020)

„Alates kümnest käsust või põhiseadusest kuni romaanide ja luuletusteni.“ (Madise, 2020)

Ekspertide hinnangul ja teooriale toetudes (käesolev töö, lk 17-19) võib öelda, et **narratiivide levitamise kanalitena** sobivad teleseriaalid, täispikad mängufilmid, kirjandus, kunst ja muusika, ka riiklikud ametid ja teadusasutused on sarnaselt varasemate aastasadadega 21. sajandil väga mõjusad sõnumilevitajad. Eesti kontekstis on omaette nähtus 2020. aasta novembris 900. saateni jõudnud Vikerraadio “Müstiline Venemaa”, milles David Vseviov vestab erilaadseid lugusid Venemaa minevikust (ERR, 2020). Eerik-Niiles Kross tuletab meelde Eesti Televisiooni saatesarja “Valdo Pant. Täna 25 aastat tagasi”, mis oli mitme põlvkonna jaoks rusuvast ajastust hoolimata tähenduslik telesaade. **Narratiivide ja sõnumite levitajana** mõjusid ka telesarjad “Wikmani poisid”, “Tuulepealne maa” või täispikad mängufilmid „Tõde ja õigus”, „1944” ja „Nimed marmortahvil”.

„Kui mõelda selle peale, millist tohutut mõju avaldas Valdo Pandi „Täna 25 aastat tagasi“, siis terve põlvkond rääkis sellest. Kui räägime rahvusvahelisest kommunikatsioonist, siis oleks tarvis kvaliteetseid seriaale. „Tšernobõl“ teeb ajapikku tööd meie heaks.“ (Kross, 2020)

„Välisluureamet ja Kaitsepolitsei amet, mittepoliitiliste ametite arvamused ja seisukohad on väga mõjusad.“ (Mäggi, 2020)

Sarnaselt suurriikidele, kes levitavad sõnumeid muuhulgas ka keeleõppe – Goethe Instituut, Prantsuse Instituut, Puškini Instituut või Briti Nõukogu - kaudu, peaks ka Eesti oma eksootilist keelt laiemalt tutvustama. See on üks paljudest **narratiivide levitamise kanalitest**. Eesti keele tutvustamise ja õpetamise abil oleks võimalik rääkida Eesti lugu nii siin- kui sealpool ookeani. Tõsi, aja jooksul on eesti ilukirjandust tõlgitud paljudesse keeltesse. Andrus Kivirähki „Rehepapp ehk november“ on tõlgitud prantsuse, vene, läti, norra, ungari ja soome keelde; Tõnu Õnnepalu „Piiririik“ on jõudnud taani, hollandi, briti, soome, prantsuse, leedu, saksa, ungari, makedoonia, albaania, türki ja isegi hiina lugejate lauale; Kivirähki „Mees, kes teadis ussisõnu“ leiab vene, prantsuse, tšehhi, läti, taani, hollandi, inglise, hispaania, saksa, ungari, makedoonia ja 2020. aastast isegi poola keelest; Jaan Krossi teoste kohta on Eesti Kirjanduse Teabekeskuse andmebaasis (2021) 184 tõlkevastet.

Lood on alati keele- ja kontekstikesksed. Eestlane oskab kavalasti ellu jääda, olles samal ajal nii töökas kui mõnusalt laisk: Eesti mütoloogia on maailmas üks väheseid kui mitte ainus, kust leiab spetsiaalselt varastamiseks loodud tegelase – krati. Väga keeruline on selgitada välismaalasele, kes on rehepapp või mis on kratt. Kui aga lugeda või kuulata teoseid nende originaalkeeles, nihkuvad mõisted paika ja sündmustikust saab lugu. Eriti olulised on isikustatud lood ja inimlikud kontaktid. Läbi isiklike lugude – näiteks Veiko-Vello Palmi vanaisa hukkasid venelased Teises maailmasõjas – ja suhtlemise, toimunu näitlikustamise on ekspertide arvates kõige mõjusam oma sõnumeid levitada. (käesolev töö, lk 13-15)

„Arvan, et leiame maailmast estofiile küll, kes oleks nõus eesti keele ära õppima. Selleks on vaja lihtsalt ressursse planeerida. Tulemuseks saame üle maailma Eesti patrioote.“ (Vseviiov, 2020)

Kokkuvõtlikult võib öelda, et 3. uurimisküsimusele vastates soovitasid eksperdid teha tihedat koostööd oma välispartneritega, sest Eesti ei suuda oma väiksusest tingitult iseseisvalt informatsiooni soovitud sõnumitega katta. **Keskvõimu, valitsuse üks rollidest** peaks seejuures mõista, et valitsejate ja ametkondade väljajütmistest ja mentaliteedist sõltub paljuski see, kuidas Eesti elanikud suhtuvad oma riiki, mida Eestist arvatakse piiri taga ja milline on Eesti käekäik eksistentsiaalses kriisis. Eesti julgeoleku seisukohast ei ole kõige kriitilisemad mitte välised, vaid sisemised ohud. Sisemiste ohtude all pidasid eksperdid silmas muuhulgas rahvuste vms pinnalt tekkivaid massirahutusi ja millegi 2007. aasta aprillimässu laadse kordumist, mis (sotsiaal)meedia ajastul tähendaks väga suuri riske.

Seniseid **sõnumilevitamisega** seonduvaid **probleeme** aitaks **ületada** väljasaadetavate sõnumite keeleline korrektsus ja selge ning lihtne kõnepruuk, sest vastasel korral ei pruugi **sõnumilevitamine** oma **eesmärki** täita. Kui ei ole võimalik teksti mõttest sisuliselt aru saada, heidetakse sõnum kõrvale, unustatakse või halvemal juhul pöördutakse lihtsamaid, kuid sageli ekslikke selgitusi andvate allikate poole. **Narratiivide levitamise kanalitena** nimetasid eksperdid korduvalt nn pehme jõu instrumente: mängufilmid, kirjandus, kunst, muusika, teleseriaalid ja vestlussaated. Alahinnata ei maksaks ka eesti keele õppimise võimaluste pakkumist ega eesti kirjanduse, erinevate algupärandite ja tüvitekstide tõlkimist teistesse keeltesse. Keele- ja tähendusruum võimaldab kõige vahetumalt edasi anda Eesti rahvuslikke ja ajaloolisi narratiive, Eesti lugu. Eesti lugu võiks kahtlemata kõige mõjusamalt levitada riiklikus haridussüsteemis alates esimestest astmetest kuni avalik-õiguslike kõrgkoolideni. Iseasi, kas kõigis Eesti üldhariduskoolides õpetatakse eesti ajalugu, eesti keelt ja kirjandust või ühiskonnaõpetust Eesti põhiseaduse preambulis loetletud väärtuste vaimus.

Eesti riigi julgeolekut aitaks tugevdada vene kultuurisemiootilise ruumi sügavuti mõistmine. Eestlastel on selleni soovi ja tahte korral kerge jõuda, sest väikerahvas on paindlik ja ühtlasi oskab tihtipeale ka vene keelt. Pealegi on eestlaste huvides, et kodumaal valitseks kodurahu. Teisisõnu, venelaste kultuurisemiootilise tähendusruumi mõistmine on Eesti riigile kasulik ja pikemas perspektiivis eluliselt vajalik. Venelasi nõ käivitavate märksõnade tundmine ja nende kasutamine võimaldab Eestis elavaid venelasi mõjusalt kõnetada, nendega sisuliselt kontakti saada. (käesolev töö, lk 12, 30-31) Venekeelsed inimesed jäävad Eestisse alatiseks elama, neid ei tohi riiklikul tasemel eirata. 2007. aasta aprillimässi laadse sündmuse kordumine võib sotsiaalmeedia ajastul tähendada palju suuremat kaost kui pelgalt sisse pekstud vitriinid ja maha põletatud kiosk.

4. uurimisküsimusele, mis või kes võiksid olla kõige mõjukamad sõnumilevitajad, vastas **üks kategooria**: sõnumilevitaja olemus ja ülesanded. Nende alla moodustas autor **kolm koodi**: Eesti riigi tuntuse suurendamine (62 viidet); sõnumilevitaja roll (116 viidet) ja sõnumilevitamise elluviimine (108 viidet).

Ekspertide arvamustele ja teooriale toetudes võib väita, et **sõnumilevitaja** üks peamisi ülesandeid ja **rolle** on usalduse kasvatamine riigi ja inimeste vahel, et Eesti oma inimesed – sõltumata füüsilisest elukohast ja emakeelest - saaksid oma riiki usaldada, sooviksid Eestit hoida ja kaitsta ükskõik millisel tasandil nagu põhiseaduses kirjas. Riik ei ole abstraktne, see on kokkulepitud parim kooslus. Sellel parimal kooslusel on oma kodanike huvide kaitsmiseks ja usalduse võitmiseks veel võrdlemisi palju teha.

„Eesti riik pole olnud efektiivne välismaal elavate kodanike kaasamises. Soovitan palgata häid marketingi spetsialiste. Alustagem suhte ülesehitamisega!” (Fanari, 2020)

Mõjus sõnumilevitaja on ekspertide kirjelduse järgi veetlev, usaldusväärne, teemat valdav sarmikas esineja, kes suudab sõnumi selgelt ja ühemõtteliselt auditooriumini viia. Publiku köitmiseks ja veenmiseks peab ta samastama end sihtgrupi väärtuste, tunnete, vajaduste ja huvidega. Samas tuleb arvestada, et kuulajate eelistused võivad olla väga erinevad. Kellele mõjub jõu, vormi ja võimu autoriteet, kellele usaldusväärne kaaslane, kellega ta on koos midagi teinud. (käesolev töö, lk 10)

„Ei ole paremat sõnumilevitajat, kui on oma riigi üle uhke kodanik.“ (Rebane, 2020)

„Peab oskama lepitada, et kuulaja tunneks, et kõneleja on päriselt tema pärast mures ja hoolib temast. Veider öelda, aga kaastundlikkust peab jätkuma mõlemale poolele.“ (Laats, 2020)

Mõjusa **sõnumilevitamise** praktiliseks ja loominguliseks **elluviimiseks** peaks riik sõlmima erasektoriga pikemaajalised lepingud, näiteks nelja-viieks aastaks. Andres Parve hinnangul saadaks täitevvõim sellega välja sõnumi, et erasektori lepingupartneritele on antud usalduskrediit. **Sõnumilevitamise elluviijana** tegutsev loovagentuur võib riigi nimel pidada läbirääkimisi, kaasata asjatundjaid jne. Samuti saab pikemaajalise lepingu puhul võtta ette asju, mis võiksid ka sisuliselt rahva identiteeti tugevdada, tõekspidamisi ja väärtushinnanguid soovitud suunas muuta. Eelnevalt kirjeldatud EV100 nelja-aastane tegevuskava oli erasektori kaasamise õnnestunud näide. Kuna riigil ei ole võimalik kõigis valdkondades hästi toimivaid lahendusi pakkuda, tuleks vähemalt osa riikliku julgeoleku kommunikatsiooni tegevustest osta sisse erasektorist.

„Nii saaksime vähendada bürokraatide arvu, keda riik peab ülal pidama, ja saame loomingulist vabadust.“ (Parve, 2020)

Samas peab nn rahuajal hoolitsema ka olukorra eest, mil ei ole enam nii turvaline **sõnumilevitamist ellu viia**. Ent ometigi peab sõnumilevitajad just siis maksimaalselt töösse rakendama. Seejuures tuleks arvestada, et kommunikatsioon toimib tunduvalt efektiivsemalt isiklike võrgustike ja suhtluse kaudu. Annika Laatsi arvates võiks kübermaailmas väga julgelt kaasata noori, ka MTÜ-d, kogudused, kõiksugused muud vabauhendused teeksid seda tööd, kui nad saavad aru selle olulisusest. 21. sajandil saab kasutada ära uusi, täiendavaid kanaleid. Kui 20. sajandi alguses ilmusid üksikud ajalehed, sama sajandi keskpaigas oli üks riiklik tele- ja raadiokanal, siis 21. sajandil on nii palju erinevaid väljaandeid, et ka riiklik julgeoleku kommunikatsioon peab neist lähtuma oma kuulajaskonnale ühtse sõnumi loomiseks ja levitamiseks. Ekspertide sõnul peab täpselt planeerima, kuidas üleilmselt

edastada oma sõnumit olukorras, kui vastane ründab. Eesti ei tohi lasta vastase fotodel ja videokaadritel üleilmses inforuumis domineerida. Uurimistöö teoreetilisest osast selgub üheselt, et lahinguväljal tagab edu informatsiooniline ülekaal inforuumis ja vastase sõnumite järjepidev mahasurumine ja/või naeruvääristamine. (käesolev töö, lk 18, 19, 22) Eesti vastavatel asutustel peavad olema töötavad käsuliinid ja kanalid, mismoodi ülejäänud maailma siintoimuvaga operatiivselt kursis hoida.

„Me ei saa eeldada, et siia tulevad akrediteeringuga CNN-i ajakirjanikud, sinine vest seljas, ja kajastuvad siinseid sündmusi õiglaselt.“ (Padar, 2020)

Ekspertide sõnul kannaksid olemuslikult kõige paremini **sõnumilevitaja rolli** välja **Eesti tuntuse kasvatajad** piiri taga: Eesti ettevõtjad, teadlased, sportlased, dirigendid ja heliloojad vms. Samas, arvestades tõdemust, et kõige kindlam julgeolek on tuntus ja nähtavus, peab Eesti hoolitsema infosõja tingimustes igati selle eest, et üleüldse nõ püsida pildis. Briti diplomaatilistes paberites on Eerik-Niiles Krossi sõnul üleskirjutus 1941. aastast, kus arutati, mida pakkuda Nõukogude Liidule. Kross märgib, et jätkuvalt kehtib küüniline tõdemus: parem olla negatiivsete uudistega pildis kui üldse mitte, sest Eesti ja Baltikum tervikuna on nii pisike. Vastasel korral ei ole välistatud 1941. aasta stsenaariumi kordumine.

„Algselt mõeldi pakkuda Soomet. Ei, Soomet ei saa, Soome on väga populaarne. Ameerika rahvas ei mõistaks seda. Pakume kolme Balti riiki, niikuinii on nad juba vallutatud. Jah, kolme Balti riiki võib pakkuda.“ (Kross, 2020)

4. uurimisküsimusele vastates saab teooriale ja ekspertide hinnangutele tuginedes öelda, et senikaua, kuni Eesti suudab katkematus infosõjas piiri taga mõnegi väljapaistva teo või inimesega silma jääda, on riigi julgeoleku ja kestmisega hästi. Sõnumilevitajatel on seejuures kandev roll. Eestil on tõenäoliselt kõige raskem püsida pildis eksistentsiaalse kriisi tingimustes, mil vastane mitmekordistab omapoolsete inforünnakute intensiivsust.

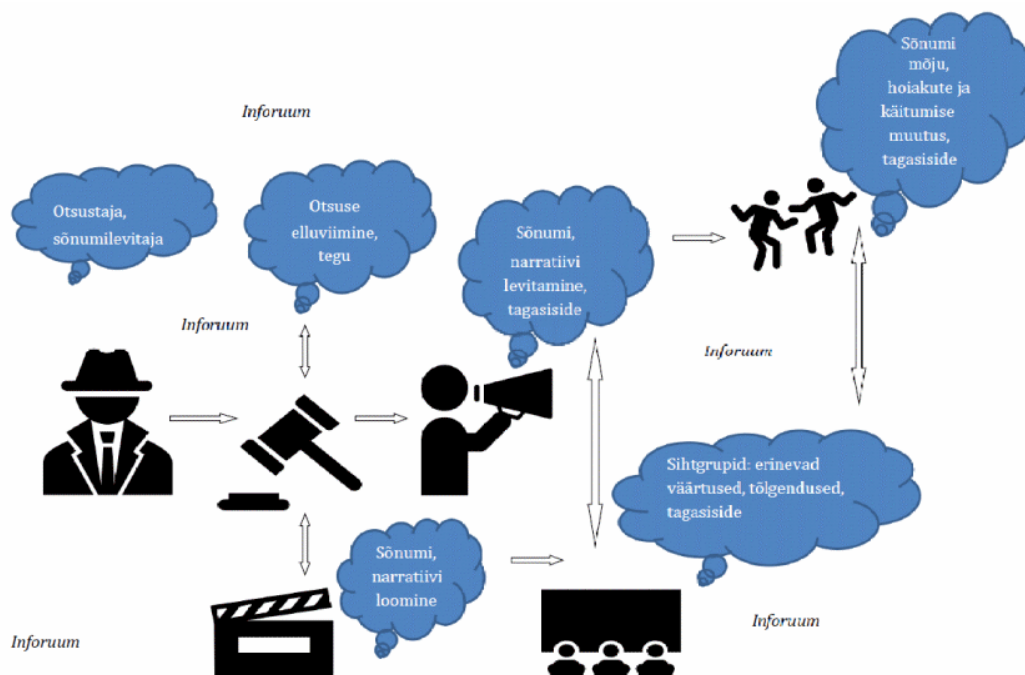
Seepärast peaks Eesti riik just nn rahuajal tegelema järjepidevalt piiritaguste suhtluskanalite sisse töötamisega, sest (eksistentsiaalses) kriisis, infosõja epitsentris, ei ole enam jõudu ega võimalusi toimivate kanalite loomiseks. Kuigi paljuski sõltub sõnumilevitaja mõjukus tema isikuomadustest, saab üldistatult öelda, et kõige parem sõnumilevitaja on oma riigi üle uhke kodanik. Arvestades Eesti väiksust, siis sisuliselt on iga eesti inimene Eesti suursaadik välismaal.

2.3. Järeldused ja ettepanekud

Antud alapeatükk keskendub eelmises alapeatükis analüüsitud tulemustele, lähtudes magistritöö uurimisprobleemist ja –küsimustest ning teoreetilistest lähtekohtadest. Magistritöös läbi viidud uuringuga selgitati välja, kuidas edendada sõnumilevitamise abil Eesti riiklikku julgeoleku kommunikatsiooni ja selle abil leevendada vaenulike inforünnakute mõju Eesti elanikele infosõjas, samuti ekspertide arvamused sõnumilevitamise võimaluste ja vastutuse kohta.

Ekspertintervjuudega kogutud andmete analüüsimise põhjal tehtud järeldused esitatakse uurimisküsimuste lõikes. Ettepanekud praeguse olukorra parandamiseks loetletakse alapeatüki lõpus.

1. uurimisküsimus selgitas välja, milline on hetkeolukord ja milleks vajab Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon sõnumilevitamist. Ekspertide ja teooria analüüsist lähtudes võib öelda, et Eesti huvisid ja väärtusi levitav riiklik julgeoleku kommunikatsioon on vaenulike inforünnakute tingimustes Eesti iseolemise ja suveräänsuse, keele ja kultuuri nurgakivi. Eesti eluviisi kaitsmise ja arendamise ning informatsioonilise enesemääramise õiguse rakendamise juures ei maksa unustada, et kõige tõhusam sõnum on otsus ja/või tegu. Eeskätt valitsuse tasandil – sõltumata, millised

Joonis 4. Sõnumi loomine ja levitamine infost küllastunud keskkonnas (Easton, 1957; Granelli, 2018; Farwell, 2012 ja uurimistöö analüüsi põhjal autori koostatud, 2020)

erakonnad valitsusliidu moodustavad - peaksid otsused/teod ja sõnumid olema järjepidevad ja kooskõlalised. Valitsuse otsused mõjutavad sageli kõiki Eesti elanikke, mistõttu on nende selgus, arusaadavus ja ka keeleline korrektsus erakordselt oluline.

Otsusest ja teost algab sõnumiloome (vt joonis 4). Kui ei ole otsuseid, need on nõrgalt argumenteeritud või puuduvad üldse, ei suuda ka riiklik julgeoleku kommunikatsioon mõjusat sõnumit luua, levitamisest rääkimata. Samas selge ja arusaadava otsuse ja sellele järgnenud teo järel on võimalik konstrueerida nii strateegilisi narratiive kui lihtsamaid sõnumeid. Seejuures peab arvestama, et kommunikatsioon ei ole ühepoolne. Sõnumi välja saatmise järel ei saa saatja eeldada, et see võetakse niimoodi vastu nagu saatja soovib või selle tõlgendamine on kõigi vastuvõtjate seas ühesugune. Narratiivide ja sõnumite tõlgendamine on seotud vastuvõtja haridusliku, majandusliku, identiteedi ja tõekspidamistega. Sõnaga, Juri Lotmani sõnastatud tähendusruumi ehk semiosfääriga.

Seepärast peakski erinevatele sihtgruppidele sama otsuse/teo kohta juba eos töötama välja erineva tonaalsuse, infohulga ja rõhuasetustega sõnumid. Eriti oluline on see infost üleküllastunud sotsiaalmeedia ajastul, mil sõnumi sisu võib sekunditega moonduda saatja jaoks ebameeldivas või lausa ohtlikus suunas.

Eesti ei suuda kuid ja aastaid pidada konventsionaalset sõda. Seetõttu peab Eesti eriti mõtestatult ja süsteemselt arendama iseseisvat kaitsevõimet – Washingtoni lepingu artikkel 3 (Välisministeerium, 2019) -, mille vältimatu ja majanduslikult kõige soodsam osa on riikliku julgeoleku kommunikatsiooni igakülgne edendamine, selle järjepidevuse toetamine ja laiendamine.

Kuna infosõda oli, on ja jääb, oleks strateegilisse sõnumilevitamisse ja järjepidevasse riiklikku julgeoleku kommunikatsiooni investeerimine mitmekordselt mõistlik ja ettenägelik samm. Igapäevases elus tähendab see Eesti liitlaste kõnetamist ja diplomaatiliste suhete hoidmist ning arendamist. Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon peab kuvama Eestit demokraatliku, avatud ja kaasaegse õigusriigina, mida võivad ähvardada Kremlist lähtuvad ohud. Seega on riikliku julgeoleku kommunikatsiooni üks olulisemaid eesmärke hoida ära Eesti teistkordne hääletu alistumine.

Ohtlikust geograafilisest asukohast hoolimata ilmnes empiirilisest uuringust, et Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon ei ole seni olnud järjepidev ega loominguine, vaid pigem juhuslik ja kaootiline. Probleeme on selges, arusaadavas ja üheselt mõistetavas eesti keeles sõnumite loomisega. Puudub süsteemsus ja sünkroonsus. Loomingulisusele saab saatuslikuks eeskätt avaliku sektori hierarhilisus, mis surub mänguliste ideede genereerimise, esitamise ja mitmekülgselt väljamängimise eos maha. Rangelt reglementeeritud käsuahel otsib võimalusi nõ ohtlike kommunikatsioonilahenduste eemale tõukamiseks või sootuks elimineerimiseks.

Selle asemel, et proovida ja katsetada, millist sihtgruppi õnnestuks kõige paremini kõnetada, ei üritata seda teha, sest kardetakse eksida. Erinevalt erasektorist ei lähtuta sõnumite loomisel ja levitamisel põhimõttest, et kõik, mis ei ole keelatud, on lubatud. Sisuliselt mängib Eesti infosõja tandrill võrreldamatult kehvemate kaartidega. Kui Kreml ei kohku tagasi isegi täielike väljamõeldiste levitamisest, teiste riikide inforuumi ründamisest rääkimata, siis NATO, sh Eesti püüab riiklikus julgeoleku kommunikatsioonis levitada ainult tõeseid sõnumeid. Käesoleva uurimistöö autor ei kutsu siinkohal üles jultunult valetama. Kindlasti mitte. Küsimus on eelkõige selles, milleks, mida, kuidas ja kellele öelda või ütlemata jätta.

Eelneva juurpõhjus peitub riikliku julgeoleku kommunikatsiooni poliitilisuses. Eestit on alates taasiseseisvumisest valitsetud koalitsioonilepingu järgi. Igal valitsusel on olnud oma arusaam, milline peaks neile sobiv kommunikatsioon või selle alge olema. Ja kuigi igasuguse organisatsiooni, saati siis täidesaatva võimu juhtimise juurde peaksid käima korrektses keeles ja meeles, süsteemselt loodud sõnumid ja nende levitamine nii sise- kui välisriiklikult, ei ole Eestis siiani teadvustatud, et riiklik julgeoleku kommunikatsioon ei tohiks olla varjamatult poliitiline.

Kui riiklik julgeoleku kommunikatsioon edastab valitsuse tõekspidamisi, siis on see erakondlik kommunikatsioon, mida nimetatakse ekslikult riiklikuks julgeoleku kommunikatsiooniks, või veel halvem, aetakse sisuliselt segamine kriisikommunikatsiooniga, kuigi tehakse avaliku raha eest. Selline kommunikatsioon ei edasta terviklikult Eesti eluviisi kaitsmiseks ega informatsioonilise enesemääramise õiguse rakendamiseks vajalikke elemente. Kuna riigiametnikud viivad ellu poliitilist tahet, mis antud valdkonnas puudub, siis ei toimigi Eestis järjepidev ja üheselt mõistetav strateegiline sõnumite ja narratiivide loomine ega levitamine.

Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni puudujääkidel on oma hind. Mitmed empiirilises uuringus osalenud eksperdid märkisid, et eestlaste enesekindlus ja- usk on nõrk, osa inimesi peab Eestit kehvaks elupaigaks ega oska hinnata kolme kümnendi jooksul saavutatut ja 2020. aastal Kesk- ja Ida-Euroopas läbi viidud uuringust selgus, et 30 protsenti Eesti elanikest usub, et NATO kohalolu ainus eesmärk on Venemaa ärritamine. Nõukogude okupatsiooni eitab 22 protsenti Eesti elanikest, nende meelest astusime Nõukogude Liitu seaduslikult ja vabatahtlikult.

Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni tegevuste õnnestumise eelduseks on paindlikkus, loomingulisus, paratamatult tekkivate eksimuste talumine, võrgustike loomine ja laiendamine ning professionaalne pühendumine. Riiklik julgeoleku kommunikatsioon peaks asutuste- ja valdkondade üleselt ühendama välis-, sise- ja küberjulgeoleku. Kõiki tegevusi tuleks käsitleda pikaajalise

investeeringuna riigi terviklikku julgeolekusse. Luua tuleks mõõdikud. Tegevuste tulemuslikkust oleks mõistlik mõõta kõige varem 7–10 aasta pärast.

2. uurimisküsimus selgitas välja, milliseid sõnumeid ja narratiive peaks levitama. Ilmneb, et kõige olulisemaks pidasid eksperdid ajaloolise tõe esitamist Eesti vaatenurgast. Ausalt ja avatult, Eestil ei ole vaja Teise maailmasõja sündmuste pärast piinlikkust tunda. Seejuures on oluline, et ajalugu on alati kirja pandud aja lugu. Kui Eesti ei väärtusta oma kirja pandud aja loo loomist ega rahasta vastavate teoste kirjutamist, pole kahtlust, et varem või hiljem kirjutab Eesti loo mõni teine riik. Kuigi viisil, mis ei pruugi meile sobida. Riik, kes kontrollib minevikku, kontrollib ka olevikku ja tulevikku. Strateegiliste lugude maailmas võidab see, kelle lugu jääb peale ja meelde. Ent meelde saab jääda ainult selline lugu, mida järjepidevalt erinevates meediumites korratakse.

Teine oluline narratiiv, mis on Eesti eluviisi kaitsmise seisukohast elulise väärtusega, on sõnum eestlaste kaitsetahtest ja- võimest. Nimetatud narratiiv seondub mõneti Eesti ajaloo uurimise ja talletamise vajadusega. Uurimuse teoreetilisele osale tuginedes võib väita, et üldistatult on Eesti kõige olulisem ja ajastuid läbiv narratiiv „iseseisvus“. Alates kõige esimestest katsetest Eesti ajalugu liigendada, on seda alati tehtud vabaduse kaotamise ja võitmise vaatenurgast. Lood sellest, kui pühendunud on eestlased oma kodumaa kaitsmisele ja hoidmisele, on hindamatu kaaluga. Need on jutustused, mis peavad ühtlasi vastama küsimusele, miks on Eesti eluviis väärt kaitsmist ja hoidmist.

Eesti kaitsmise ja hoidmise lugude uurimine ja kirjapanek täidab muuhulgas Washingtoni lepingu 3. artiklit, mis räägib iseseisvast kaitsevõimest. Kuna rahva enesekindluse kasvatamine ja moraali tugevdamine informatsioonil on suurriikide sõjaliste doktriinide järgi 21. sajandil üks kõige tõhusamaid viise vastase heidutuseks, eksitamiseks ja segadusse ajamiseks, siis ei tohi Eesti samalaadset tegevust eirata. Eriti väikeriikide jaoks on eluliselt tähtis endast üleilmses informatsioonil märku anda ja oma infokeskkonnas domineerida. Ennetavale ja immuniseerivale kommunikatsioonile üleminek on seda vajalikum, et Venemaa Föderatsioon arendab järjepidevalt infosõja meetodeid ega loobu läänemaailma informatsiooni lõhestavate narratiivide läkitamisest. Teisisõnu, asümmeetriliste vaenlaste vastu peetavas võidujooksus võidab see, kes talub kõige suuremaid kaotusi. Suuri kaotusi suudab infosõjas taluda aga ainult enesekindel ja tugeva moraaliga rahvas.

Kolmas liik sõnumeid, mille loomise ja levitamise nimel tasub pingutada, on Eesti tähelepanuväärselt kiire sotsiaal-majanduslik areng Nõukogude liiduvabariigist moodsa tehnoloogiaga ja nutikate lahendustega demokraatlikuks ja stabiilse olmega digiriigiks. Kui Ameerika Ühendriikides valitakse posti teel presidenti, siis Eesti e-valimistel osalemiseks piisab ID-kaardi ja arvuti olemasolust, lisaks

1-2 minutit vaba aega. Kuigi Eesti-siseselt nurisetakse aeg-ajalt Eesti nn digi-tiigri vananemise pärast, on paljude inimeste aastatepikkuse töö tulemusel suudetud Eestile luua kaasaegse ja arenenud Euroopa riigi kuvand.

Paljuräägitud laiapinnalise riigikaitsega seondub riskikommunikatsiooni narratiiv ehk mida teha siis, kui ilmateenistus ennustab tormi ja raju või maailma tabab järjekordne kuri viirus. Dilemma seisneb selles, kuidas inimesi niimoodi hoiatada, et sõnumeid võetaks sisuliselt kuulda ja mindaks poodi patareide ja konservide, mitte tualettpaberi järele. Kuidas leida tasakaal, kui sageli, mida ja kellele öelda, selles on küsimus.

Infosõja ja vaenulike inforünnakute mõjude leevendamise kontekstis tuleb arvestada, et kõik inimesed on rohkem või vähem mõjutatavad. Nii oli, on ja jääb. Inimesed on emotsionaalsed isendid. Infoga mõjutatakse aga eeskätt just inimeste meeli ja emotsioone. Seetõttu peaks infosõja tingimustes välja töötatud narratiivide ja sõnumite eesmärk olema üleüldise teadlikkuse suurendamine ja kriitilise mõtlemise arendamine, sest viimast napib nii siin- kui sealpool ookeani. Mõeldes peab pingutama, sageli on keeruline teavet omavahel kõrvutada ja analüüsida, pole aega ega teadmisi. Nii minnakse kergema vastupanu teed, otsitakse must-valgeid lahendusi ja võidakse uskuma jääda nii endale kui teistele ohtlikke dogmasid või vandenõuteooriaid.

3. uurimisküsimus tegeles sõnumilevitamise viisidega ehk kuidas ja milliste kanalite kaudu peaksime sõnumeid levitama. Korrektses ja arusaadavas keeles loodud sõnumeid peaks levitama koostöös liitlastega, sest Eesti ei ole oma väiksuse tõttu võimeline muudmoodi kiiresti ja kaugetesse infokanalitesse jõudma. Kui laiendada sõnumite ja narratiivide levitamist Eesti kultuuri- ja tähendusruumi tutvustamisele, siis on läbi aegade olnud teise kultuuri tundmaõppimise viisiks tõlkekirjanduse lugemine ja levitamine. Kuigi eesti keelt räägib alla miljoni inimese, on eesti ilukirjandust tõlgitud paljudesse keeltesse. Keele ja teksti kui keskse tähendusruumiga võiks seonduda ka eksootilise eesti keele õpetamine sellest huvitatud inimestele üle maailma.

Omaette teema on Eestis elavate vene inimeste kõnetamine. Neid ei tohiks kindlasti käsitleda ühetaolise massina. Nagu eestlastele peab ka venekeelsetele inimeste lähenema arvestades sihtgruppide erinevusi. Venelaste kõnetamine neile arusaadavate sümbolite, rituaalide ja tähenduste kaudu ei tähenda Eesti identiteedist, väärtustest ja tõekspidamistest loobumist. Vastupidi, Eestile on kõigiti kasulik, kui riigis valitseb rahu ja kord. Riik ei saa ega peagi kasvatama vene rahvusest inimest eestlaseks, ent keskviim peab tagama riigi kõigi elanike ühetaolise informeerimise, kohtlemise ja harimise. Eriti oluline kodurahu kriisiolukordades, mil suure tõenäosusega infosõda hoogustub.

Käimasoleva sajandi sõdu peetakse sotsiaalmeedias videokaadrite, pooltõdede ja vastandlike narratiivide abil. Eesmärk on lõhkuda rünnatava rahva identiteeti. Sellele suudab vastu seista üksnes rahvas, kes teab ja tunneb oma juuri ja lugu. Kõige tõhusam ja mõjusam on lugusid ja sõnumeid laiali kanda haridussüsteemi kaudu. Lugusid tuleb järjepidevalt korrata ja haridussüsteemi raames erinevatele sihtgruppidele jõukohaselt ja loominguiliselt esitada. Nii teooriale kui empiirilisele uurimusele toetudes võib öelda, et haridusvõrk alates esimestest astmetest kuni kõrgkoolideni välja on arenenud riikides üks kõige tõhusamaid oma lugude rääkimise kanaleid. Seejuures ei piirdu võimalused ainult ajaloo- või ühiskonna- ja meediaõpetuse tundidega. Kuna mõjusas infosõjas on väga oluline kasutada „õigeid“ sõnu ja fraase ehk tabada täpselt sihtgrupi identiteeti ja semiootilist tähendusruumi, siis saab vastavaid teemasid käsitleda ka eesti/vene/inglise keele ja kirjanduse tundides. Samuti kõrgkooli tasemel psühholoogia, semiootika ja kommunikatsiooniteaduste programmides.

Info-psühholoogilise mõjutamise üks mängulisemaid, ent läbiproovitud tõhusaid viise on anda sõnum edasi heatahtliku huumori abil. Vastase naeruvääristamine ja tema võimekuse pisendamine on infosõja võte, mida on kasutatud ajast-aega. Tähtis pole see, kas lugu, mida luua ja levitada, on ka tõsi. Tähtis on see, et strateegiliselt olulisel hetkel teaks ja kasvõi natuke usuks seda kriitiline mass sihikule võetud auditooriumist. Just nalja ja farsi kaudu levitasid sõnumeid telesarjad „Riigimehed” ja „ENSV”.

Samas ei saa märkimata jätta, et teinekord on Eesti riiklikud sõnumid on olnud vastuolulised, kohati erinevaid auditooriume pahatahtlikult naeruvääristavad, alandavad või alusetult rumalaks pidavad. Sõnade või kaadritega vastastamisel ja vaenutsemisel on mõju, eriti keskväimu ja valitsuse esindajate sõnadel. Sõnades peitub energia, sõnad võrduvad tegudega. Paremini on läinud muusika, kujutava kunsti, teaduse, teatri või dokumentaal- ja mängufilmide kaudu Eesti igiomaste narratiivide levitamine. Eesti 100. sünnipäeva mitme aasta pikkune tähistamine, samuti Eesti põhiseaduse 100. aastapäev näitasid, et erasektori kaasamine riikliku julgeolekut toetavate sõnumite loomisse ja levitamisse on õigustatud ja vajalik. Erasektor ei kammitse end avalikule sektorile omase alalhoidlikkusega, mistõttu kujunesid EV100 programmi raames korraldatud üritused üle-eestilisteks osavõturohketeks ettevõtmisteks.

4. uurimisküsimus, kes või mis võiksid olla kõige mõjukamad sõnumilevitajad, võimaldas analüüsida nii sõnumilevitamise elluviimise kulgu kui mõjuka sõnumilevitaja olulisemaid isikuomadusi. Viimased on tähtsad sõnumilevitamise eesmärkide täitmiseks.

Arvestades, et sõnumilevitamise praktiline elluviimine muutub eluliselt oluliseks infosõja ja vaenulike inforünnakute hoogustumise eel ja ajal, siis peab Eesti riigil olema väga täpselt läbi töötatud plaanid ja viisid, kuidas jõuda operatiivselt üleilmsetesse uudistekanalitesse ja oma liitlasriikide valitsuste teadvusse. Sarnaselt 2007. aasta aprillimässu kajastamisega saadaksid Kremli-meelsed kanalid Eestisse kindlasti oma korrespondendid, kes lavastaksid haaravaid, ent väljamõeldud episoodide toimuvast. Seetõttu on vajalik, et Eesti rahvusringhäälingu, aga mitte ainult, toodetud telepilt jõuaks kiiresti nii välismaiste veebi- kui telekanalite kaudu liitlasriikide vaatajateni. Intensiivse infosõja tandril varju jäämine võiks ida ja lääne maailma piiririigile tähendada väga traagilisi tagajärgi.

Sõnumilevitamise praktilise elluviimise siseriiklik külg puudutab erasektori kaasamist riikliku julgeoleku kommunikatsiooni loominguks tõstmiseks. Erinevalt senistest lühiajaliste projektide ja hangete põhisest asjaajamisest oleks tõhusam sõlmida loovagentuuridega vms pikemaajalised lepingud riikliku kommunikatsiooniga järjepidevaks tegelemiseks. EV100 nelja-aastane ürituste sari kinnitas, et erasektori sisuline kaasamine mõjus programmi terviklikkusele ja lennukusele virgutavalt. Autori hinnangul võiks riikliku julgeoleku kommunikatsiooni elluviimine ja korraldamine välja näha pigem erasektori keskselt: magistritöö ühe ettepaneku järgi loodav infojulgeoleku amet – nime üle võib diskuteerida -, millega liituvad ka Riigikantselei ja Kaitseväge peastaabi strateegilise kommunikatsiooni osakonna senised töötajad, hoolitseb Eesti üleilmse võrgustiku olemasolu ja laienemise eest, sõlmib lepinguid erasektori ettevõtetega riikliku julgeoleku kommunikatsiooni igapäevaseks süsteemseks ja loominguks läbiviimiseks, ent kõige põhimõttelisemad Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni eesmärgid seab amet. Ameti töötajad paiknevad lisaks Eestile üle maailma laiali. Amet allub peaministrile, sest nagu analüüsist selgus, ei saa täitevvõimu riikliku julgeoleku kommunikatsiooni korraldusest välja lülitada. Täitevvõimul on valijate mandaat ja erinevate tegevuste rahastamise õigus. Autor jõudis taas poliitilise tahte ja kommunikatsiooni politiseeritusse juurde, kuid parlamentaarses demokraatlikus riigis ei saa seda eirata. Samas, kuna riikliku julgeoleku kommunikatsiooni põhiline roll peaks olema ellu viia Eesti Vabariigi põhiseaduse preambulis ja peatükkides nimetatud eesmärgid, siis sobivad need (loodetavasti) kõigile parlamendis esindatud poliitilistele parteidele.

Kuigi Eesti ei ole süstemaatiliselt välja töötanud oma nn pehme jõu põhimõtteid, võib Eesti kultuurile, spordile, ettevõtlusele ja teadusele siiski *soft poweri* iseloomujooni omistada. Eesti on näiteks Arvo Pärdi, Kristo Käärmani, Kelly Sildaru, Juri Lotmani, Tõnu Kaljuste, Ott Tänaku, ja Baruto maa. Igaüks neist on kuulus ja autoriteetne oma sihtgrupi seas. Arvo Pärt oli klassikalise muusika

uudisteportaali Bachtracki kogutud kontserdi statistika ülevaadete põhjal aastatel 2011-2018 enimmängitud nüüdiselilooja maailmas. 2019. aastal paiknes Pärt tabelis 2. kohal. Samas portaalis tutvustati, tõsi, Eesti Kultuuriministeeriumi sisuturundusartiklite abil 2021. aasta jaanuaris eesti noori muusikuid Marianne Liiki, Mirjam Mesakut, Marcel Johannes Kitse ja Hans Christian Aavikut.

Analüüsist selgus, et mõjuka sõnumilevitaja üks olulisemaid rolle on usalduse tekitamine riigi ja rahva vahel. See on fundamentaalne ja raskesti lahendatav ülesanne, sest kolme kümnendi vältel ei ole riiklik julgeoleku kommunikatsioon vähemasti teadlikult Eesti rahva usalduse, enesekindluse ega usu küsimustega tegelenud. Loid suhtumine riiklikku julgeoleku kommunikatsiooni vajalikkusse tõstatab teatud ebameeldivaid küsimusi, sest Kremlist lähtuvad Eesti-suunalised vaenulikud inforünnakud on toimunud kogu Eesti taasiseseisvumise perioodi. St, ei ole midagi uut ega revolutsioonist. Aja jooksul muutusid meetodid ja tehnilised vahendid, aga infosõja eesmärged see ei muutnud. Ent jäägu ükskõiksuse ja passiivsuse võimalikud põhjused vastavate instantside uurida. Alustada ei ole mitte kunagi hilja, aga selge on, et süsteemse töö tulemusi ei pruugi siinkirjutaja näha ka inimpõlve pärast. Eeldusel, et süsteemini üldse jõutakse.

Mõjusa kommunikatsiooni õnnestumiseks on vaja veetlevat oma valdkonnas asjatundlikku ja loomingulist esinejat, kes suudab auditooriumi köita ja jätta vähemalt mulje, et päriselt hoolibki kuulajatest. Sisuliselt oleks muidugi parem, kui hoolikski või nagu analüütilises osas üks ekspertidest teraselt märkis: kaastunnet peab jätkuma mõlemale poolele. Mõjusa sõnumilevitaja kirjeldus võib tunduda trafaretne, ent sageli on arusaadavalt ja loogiliselt teemat käsitleva esineja leidmine väga keeruline. Neid sõnumilevitajaid on vähe, kes raskesti mõistetavatel teemadel suudavad kõigile hoomatavas lihtsas ja korrektses keeles vajaliku edasi anda end samal ajal kaamera ees vabalt tundes või soravalt kirjutades. Eestis on selliste inimeste tunnustamiseks loodud Selge Sõnumi auhind.

Magistritöö teoreetilisest osast ja artiklite analüüsi tulemustest lähtudes töötas autor välja **ühiksa ettepanekut** Kaitseministeeriumile, Vabariigi Valitsusele/Riigikantseleile, Haridus- ja Teadusministeeriumile, Siseministeeriumile, Kultuuriministeeriumile ja Kaitseleiidule/Naiskodukaitsesele. Ettepanekud käsitlevad nii riikliku julgeoleku kommunikatsiooni sisulisi aspekte kui selle võimalikku korraldamist. Ettepanekud ei ole esitatud olulisuse järjekorras.

1. Põimida põhikooli ja gümnaasiumi ajaloo-, ühiskonnaõpetuse, eesti keele- ja kirjanduse, vene ja inglise keele **ainekavadesse** läbivalt Kremli, Hiina ja lääneriikide **infosõja põhimõtteid, et suurendada** järgnevate põlvkondade (sotsiaal)meediakriitilisust ja analüüsivõimet.

2. **Koostada infojulgeoleku õppekava ja viia vastav õpe** kõikidesse Eesti avalik-õiguslikesse **kõrgkoolidesse** alusainena.

3. Heatahtliku iroonia ja naljatlemise abil **naeruvääristada** teatud sihtgruppide seas julgeolekule **ohtlikke dogmasid** (süvariik, vaktsineerimisvastastus, MMS-i tarbimine, müüdid COVID-i kohta vms). Senise tõsimeelse manitsemise, selgitamise ja tõendamata väidete ümberlukkamise asemel **muuta hoiakuid huumori abil**. Sama teha varjatult VF-i inforuumis seal Eesti kohta levitavate lugude ja jutustuste naeruvääristamiseks.

4. Eesti rahvuslike narratiivide tutvustamiseks ja järjepidevaks kinnistamiseks **võimaldada kõigile eesti elanikele** suurematesse **riiklikesse muuseumitesse** (KUMU, ERM, Eesti Ajaloomuuseum, Vabamu, Eesti Meremuuseum, sh Lennusadam, Eesti Vabaõhumuuseum) **tasuta sissepääs**.

5. **Levitada venekeelses inforuumis materjale** (videosid, artikleid, taskuhäälingu saateid vms) Eestist ja venelaste elust Eestis, **mis on toodetud** spetsiaalselt selleks otstarbeks, **venekeelseid inimesi kõnetavalt**.

6. Selleks, et teadvustada täitevvõimu kandjatele riikliku julgeoleku kommunikatsiooni elulist tähtsust, **hakata** sarnaselt Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse (RKK) korraldatavate kõrgemate riigikaitse- ja digiriigi kursustele **korraldama** valitsuse liikmetele, kõrgematele riigiametnikele (ametite juhid, asetäitjad, talituste juhid vms), riigikogu juhatuse liikmetele, riigikogu komisjoni (ase)esimeestele kaks korda aastas **infojulgeoleku alaseid 3-4-päevaseid kursusi**.

7. **Laiapinnalise riigikaitse õnnestunud elluviimise huvides**, töötada välja viisid, kuidas loodusstiihiate, keskkonnakatastroofide (sh radiatsiooni- ja kiirgus) vms mitte hübriidse inforünnakuga seonduvates tingimustes **pakendada sõnumid moel, et auditoorium** võtaks neid ära kuulamisele lisaks ka tõsiselt ja **muudaks** vastavalt saadud juhistele **oma käitumist**.

8. Peaministrile alluva **Infojulgeoleku ameti loomine** Riigikantselei ja Kaitseväge peastaabi seniste strateegilise kommunikatsiooni valdkonna töötajate baasil. Ameti kaudu erasektori mitmekülgne kaasamine riikliku julgeoleku kommunikatsiooni igapäevaseks elluviimiseks nii Eestis kui välismaal.

9. Kuna vaenulikud inforünnakud olid, on ja jäävad, **hakata** vähemalt **Sisekaitseakadeemias ja Kaitseväge Akadeemias** magistritasemel süsteemselt **koolitama infojulgeoleku eksperte**.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli selgitada välja Eesti eluviisi kaitsmise ja riikliku julgeoleku kommunikatsiooni seisukohast olulise sõnumilevitamise roll ja luua võimalused Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni abil vaenulike inforünnakute mõju leevendamiseks infosõjas.

Magistritöö eesmärgi täitmiseks analüüsis autor strateegilist kommunikatsiooni, strateegiliste narratiivide loomet ja raamistamist ning julgeolekustamist puudutavaid teoreetilisi materjale ja läbi viidud 22 poolstruktureeritud ekspertintervjuud.

Magistritöö **uurimisprobleemina** määratles autor küsimuse, kuidas edendada sõnumilevitamise abil Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni. Magistritöö otsis vastuseid neljale **uurimisküsimusele**:

- Milline on hetkeolukord ja milleks vajab Eesti riiklik julgeoleku kommunikatsioon sõnumilevitamist?
- Milliseid sõnumeid ja narratiive peaks levitama?
- Kuidas ja milliste kanalite kaudu peaks sõnumeid levitama?
- Mis või kes võiksid olla kõige mõjukamad sõnumilevitajad?

Uurimistöö **eesmärk** oli selgitada välja sõnumilevitamise roll ja luua võimalused Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni abil vaenulike inforünnakute mõju leevendamiseks infosõjas. Sissejuhatuses püstitatud uurimisprobleem, neli uurimisküsimust ja eesmärk said teoreetilise ja empiirilise uurimistöö käigus vastatud ja eesmärk saavutatud.

Teoreetilisele käsitlusele toetudes sedastab autor, et infosõda ja vaenulikud inforünnakud on uue generatsiooni sõjapidamise, nn hübriidsõja üks soodsamaid ja tõhusamaid viise oma vastast rünnata. Eesti peamine vastane Venemaa Föderatsioon, Hiina Rahvavabariik ja Ameerika Ühendriigid eritlevad oma sõjanduslikes materjalides, et 21. sajandil on peamine lahinguruum inimese mõistus ja identiteet. Teisisõnu, info-psühholoogilise mõjutustegevusega püütakse lõhkuda või, vastupidi, tugevdada rahvaste enesemäärangut, moraali ja tajusid. Lähtuvalt eesmärgist ja vaatenurgast saadab infosõda edu, kui vastane suudab oma tõekspidamistega üle ujutada rünnatava sihtriigi inforuumi ja luua sihtriigist üleilmses meedias kuvandi kui paariast, mida peab kõigiti korraks kutsuma. Kõikidele sedalaadi rünnakutele eelneb ja rünnaku ajal veelgi intensiivistub hoogne infosõda.

Uurimistöö empiirilise osa, 22 poolstruktureeritud ekspertintervjuu analüüsist selgus, et Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni kõige kesksam probleem on ühtpidi poliitilise tahte puudumine, millele

paradoksaalselt sekundeeris omakorda kommunikatsiooni liigne poliitilisus. Ühtpidi ei ole parlament ega valitsus aastakümnete jooksul sisuliselt teadvustanud riikliku julgeoleku kommunikatsiooni eksistentsiaalset olulisust väikeriigi iseolemise nurgakivina. Ent isegi, kui on püütud mõningase sõnumi- ja narratiiviloomega tegeleda, siis on see piirdunud Euroopa Liitu ja NATO-sse pääsemise püüdlustega.

Poliitilistest erimeelsustest ja tahte puudumisest lähtub valdkonna passiivsus, vähene loomingulisus ja sõnumite sagedane vastuolulisus. Kui segadus ja huvipuudus on kestev, võib elulise kriisi tingimustes sattuda Eesti eluviisi kaitsmine ohtu. Kuigi formaalselt on Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni koordineerivaks asutuseks Riigikantselei, mis peaks ebakõlasid tasandama, ei ole see täiel määral õnnestunud.

Magistritöö eesmärgi täitmiseks koostas autor **ühiksa ettepanekut**, kuidas riikliku julgeoleku kommunikatsiooni olukorda parandada ja vaenulike inforünnakute mõju Eesti elanikele infosõjas leevendada. Muuhulgas paneb autor ette hakata Sisekaitseakadeemias ja Kaitseväe Akadeemias järjepidevalt koolitama infojulgeoleku eksperte; võimaldada kõigile eesti elanikele riiklikesse muuseumitesse tasuta sissepääs ja sarnaselt Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse (RKK) korraldatavatele kõrgemate riigikaitse- ja digiriigi kursustele hakata valitsuse liikmetele ja kõrgematele riigiametnikele kaks korda aastas infojulgeoleku alaseid 3-4-päevaseid kursusi.

Magistritöö uurimisstrateegiaks oli fenomenograafiline uurimus. Uurimuse käigus kogus autor andmeid 22 poolstruktureeritud ekspertintervjuu abil. Intervjueeritavad valis uurija sihipärase ja lumepallivalimi alusel. Intervjuude kvalitatiivseks sisuanalüüsiks kasutati andmeanalüüsiprogrammi NVivo 12 Plus for Windows.

SUMMARY

The title of this master thesis is “The opportunities of Estonian national security communication to alleviate the influence of hostile information attacks in the information warfare”

The **goal of the work** was to understand the role of spreading the message and create opportunities how to alleviate the influence of the hostile information attacks in the information warfare with the help of Estonian national security communication.

In order to achieve this goal, the author set a **research problem** how to promote Estonian national security communication through message spreading. According to the research problem, **four research questions** arose:

- What is the state of play and why does Estonian national security communication need message spreading?
- What kind of messages and narratives should be spread?
- How and through what channels messages should be spread?
- What or who could be the most powerful message spreaders?

In order to active the goal of the thesis, the author composed **nine proposals** how to promote Estonian national security communication through message spreading. Among other things, the author proposes the Estonian Academy of Security Sciences and Estonian Military Academy to start training information security experts, to enable all people living in Estonia a free entry to the larger state museums and in order to make politicians and officials aware of the vital importance of national security communication, organize 3-4-day information security courses for government members and senior government officials twice a year.

The author of the thesis has selected fenomenography as a research strategy, the research methods included semi-structured expert-interviews. In order to analyse 22 conducted interviews, the author used a data analysis programme NVivo 12 Plus for Windows. The master thesis has been written in Estonian and includes a summary in English. The work consists of 91 pages, from which 88 pages are the main part of the work and 3 pages are appendixes. The author has used 198 different Estonian, English and Russian sources in her work. For illustrating the data, the author has used 4 tables and 4 drawings.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Aaviksoo, J., 2011. Infokonfliktid ja enesekaitse. *Diplomaatia*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://diplomaatia.ee/infokonfliktid-ja-enesekaitse/> [Kasutatud 03.05.2020].

Almäng, J., 2019. War, vagueness and hybrid war. *Defence Studies*, 19(2), pp. 189-204.

Alumäe, T., Tilk, O. & Asadullah, 2018. Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. Rmt: K. Muischnek & K. Müürisep, toim-d. *Human Language Technologies – The Baltic Perspective*. Amsterdam: IOS Press, pp. 1-8.

Andrew, C. & Mitrohhin, V., 2002. *Mitrohhini arhiiv*. Tallinn: Sinisukk.

Aro, J., 2016. The cyberspace war: propaganda and trolling as warfare tools. *European View*, 15, pp. 121-132.

Arold, U., 2016. Peculiarities of Russian Information Operations. *Sõjateadlane*, 2, pp. 13-41.

Awan, A., Miskimmon, A. & O'Loughlin, B., 2019. The battle for the battle of the narratives: Sidestepping the double fetish of digital and CVE. In: *Countering online propaganda and violent extremism: the dark side of digital diplomacy* (eds. Bjola, C. & Pamment, J.). Routledge.

Balzacq, T., 2005. The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations* (Sage Publications and ECPR European Consortium for Political Research), 11(2), pp. 171–201.

Balzacq, T., 2011. A Theory of Securitisation: Origins, Core Assumptions, and Variants. In Balzacq, T. (ed.), *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*. Abingdon: Routledge.

Balzacq, T., 2015. The 'Essence' of Securitisation: Theory, Ideal Type, and a Sociological Science of Security. *International Relations*, 29(1), pp. 103–113.

Balzacq, T., Léonard, S. & Ruzicka, J., 2015. Securitization Revisited: Theory and Cases. *International Relations Journal* (Sage Publications), 30(4), pp. 494–531.

Barro, R. J., 1991. Economic Growth in a cross-section of countries. *Quarterly Journal of Economics*, 106(2), pp. 407-443.

Berg, S., 2006. Snowball sampling 1- Sequential estimation of the mean in finite population to Steiner's most frequent value. *Encyclopedia of Statistical Sciences*, 12.

Berzinš, J., 2014. *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy*. Latvia: Nation Defence Academy of Latvia.

Bially Mattern, J., 2005. *Ordering international politics: Identity, crisis, and representational force*. New York, NY: Routledge.

Biernacki, P. & Waldorf, D., 1981. Snowball sampling: Problems and techniques of chain referral sampling. *Sociological Methods & Research*, 10(2), pp. 141-163.

Blank, S., 2013. Russian Information Warfare as Domestic Counterinsurgency. *American Foreign Policy Interests*, 35(1), pp. 31-44.

Bogdanov, S. A. & Tšekinov, S. G., 2013. The Nature and Content of a New-Generation War. *Military Thought*, 22(4), pp. 12-23.

Bottici, C., 2007. *A philosophy of political myth*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brady, A.-M., 2015. China's Foreign Propaganda Machine. *Journal of Democracy*, 26(4), pp. 51-59.

Bukkvoll, T., 2011. Iron Cannot Fight—The Role of Technology in Current Russian Military Theory. *Journal of Strategic Studies*, 34(5), pp. 681-706.

Buzan, B., Wæver, O. & de Wilde, J., 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.

Buzan, B. & Wæver, O., 2003. *Regions and Powers*. Cambridge: Cambridge University Press.

Castells, M., 2009. *Communication power*. UK: Oxford University Press.

Carr, H. E., 1964. *The Twenty Years Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*. New York: Harper & Row.

Cook, S., 2020. *Beijing's Global Megaphone*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://freedomhouse.org/report/special-report/2020/beijings-global-megaphone> [Kasutatud 07.11.2020].

Costello, J. & McReynolds, J., 2018. *China's Strategic Support Force: A Force for a New Era*. Washington, D.C: National Defense University Press.

de Franco, C., 2012. *Media power and the transformation of War*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.

de Graaf, B., Dimitriu, G. & Ringsmose, J., 2015. *Strategic narratives, public opinion, and War. Winning domestic support for the Afghan War*. Abingdon: Routledge.

De Long, J. B. & Summers, L. H., 1993. How strongly do developing economies benefit from equipment investment? *Journal of Monetary Economics*, 32(3), pp. 395-415.

Drury, R., Homewood, K. & Randall, S. (2011). Less is more: The potential of qualitative approaches in conservation research. *Animal Conservation*, 14(1), pp. 18-24.

Eesti Kirjanduse Teabekeskus, 2021. *Translations*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://estlit.ee/elis/?cmd=translations> [Kasutatud 15.01.2021].

Eesti Vabariigi põhiseadus (1992) RT I, 15.05.2015, 2.

ERR, 2020. *Vikerraadio „Müstiline Venemaa“ tähistab viktoriiniga 900. saadet*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://info.err.ee/1152185/vikerraadio-mustiline-venemaa-tahistab-viktoriiniga-900-saadet> [Kasutatud 17.01.2021].

Farwell, P. J., 2012. *Persuasion and Power: The Art of Strategic Communications*. Washington DC: Georgetown University Press.

Faugier, J. & Sargeant, M., 1997. Sampling hard to reach populations. *Journal of Advanced Nursing*, 26, pp. 790-797.

Fitzgerald, W., C. & Brantly, A., F., 2017. Subverting Reality: The Role of Propaganda in 21st Century Intelligence. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 30(2), pp. 215-240.

Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. London, California, New Dehli, Singapore: SAGE Publications.

Franke, U., 2015. *War by non-military means: Understanding Russian information warfare*. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut.

- Freedman, L., 2006. *The transformation of strategic Affairs*. London: International Institute for Strategic Studies.
- Easton, D., 1957. An Approach to the Analysis of Political Systems. *World Politics*, 9(3), pp. 383–400.
- Entman, R. M., 2007. Framing bias: media in the distribution of power. *Journal of Communication*, 57(1), pp. 163-73.
- Entman, R. M., 2004. *Projections of Power: Framing News, Public Opinion, and US Foreign Policy*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Erelt, T., Leemets, T., Mäearu, S. & Raadik, M., 2018. Päring. Rmt: *Eesti õigekeelsussõnaraamat*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.eki.ee/dict/qs/> [Kasutatud 07.04.2020].
- Garejev, M., 1998. *If War Comes Tomorrow? The Contours of Future Armed Conflict*. Abingdon: Routledge.
- Gelb, A. H., 1988. *Oil windfalls: Blessing or curse?* Oxford: Oxford University Press.
- Gerassimov, V., 2013. Ценность науки в предвидении. *Военно-промышленный Курьер*, 8(476), стр. 1–3.
- Giles, K., 2016. *Handbook of Russian Information Warfare*. Rome: NATO Defense College.
- Ginos, N. D., 2010. *The Securitization of Russian Strategic Communication. A Monograph*. Fort Leavenworth, Kansas: School of Advanced Military Studies, United States Army Command and General Staff College.
- Globsec, 2020. *Voices of Central and Eastern Europe: Perceptions of democracy & governance in 10 EU countries*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.globsec.org/wp-content/uploads/2020/06/Voices-of-Central-and-Eastern-Europe_read-version.pdf [Kasutatud 11.01.2021].
- Goodman, L. A., 1961. Snowball sampling. *Annals of Mathematical Statistics*, 32, pp. 148-70.
- Gow, J. & Wilkinson, B., 2017. *The art of creating power. Freedman on strategy*. London: Hurst.

Granelli, F., 2018. What does it mean for a communication to be trusted? *Defence Strategic Communications*, 5(1), pp. 171-214.

Györi, L., Krekó, P., Janda, J. & Weidinger, B., 2017. *Does Russia Interfere in Czech, Austrian, and Hungarian Elections?* [Vörgumaterjal] Leitav: https://www.europeanvalues.net/wp-content/uploads/2017/10/western_experiences_eastern_vulnerabilities_20171012.pdf [Kasutatud 09.04.2020].

Haefele, M., 2001. John F. Kennedy, USIA, and World Public Opinion. *Diplomatic History*, 25(1), pp. 63-84.

Hallahan, K., Holtzhausen, D., van Ruler, B., Verčič, D. & Sriramesh, K., 2007. Defining strategic communication. *International Journal of Strategic Communication*, 1(1), pp. 3–35.

Handcock, M. S. & Gile, K. J., 2011. Comment: On the concept of snowball sampling. *Sociological Methodology*, 41(1), pp. 367-371.

Hansen, L. & Nissenbaum, H., 2009. Digital Disaster, Cyber Security, and the Copenhagen School. *International Studies Quarterly*, 53(4), pp. 1155–1175.

Hasselgren, B. & Beach, D., 1997. Phenomenography: A “good for nothing brother” of phenomenology? Outline of an analysis. *Higher Education Research and Development*, 16(2), pp. 191-202.

Heckathorn, D. D., 2011. Comment: Snowball versus respondent-driven sampling. *Sociological Methodology*, 41(1), pp. 355-366.

Heide, M., von Platen, S., Simonsson, C. & Falkheimer, J., 2018. Expanding the scope of strategic communication: Towards a holistic understanding of organizational complexity. *International Journal of Strategic Communication*, 12(4), pp. 452–468.

Hoffman, G., F., 2007. *Conflict in 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. [Vörgumaterjal] Leitav: www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf [Kasutatud 02.01.2020].

Holmstrom, M., 2015. The Narrative and Social Media. *Defence Strategic Communications*, 1(1), pp. 118-132.

Hurrell, A., 2005. Power, institutions, and the production of inequality. *Power in global governance*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 33–58.

Husnayain, A., Fuad, A. & Su, E. C. Y., 2020. Applications of Google search trends for risk communication in infectious disease management: A case study of the COVID-19 outbreak in Taiwan. *International Journal of Infectious Diseases*, 95(6), pp. 221–223.

Jantunen, S., 2013. *Strategic Communication: practice, communication and dissonance*. Dissertation, Helsinki: National Defence University.

Jantunen, S., 2018. *Infosõda*. Tallinn: Kultuurileht.

Joint Chiefs of Staff, 2012. *Information Operations*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_13.pdf [Kasutatud 04.04.2020].

Joint Chiefs of Staff, 2015. *Joint Communications System*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp6_0ch1.pdf?ver=2019-10-15-172254-827 [Kasutatud 09.05.2020].

Joint Chiefs of Staff, 2016. *Joint Operating Environment 2035: The Joint Force in a Contested and Disordered World*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://publicintelligence.net/jcs-joe-2035/> [Kasutatud 16.05.2020].

Jonsson, O., Seely, R., 2015. Russian Full-Spectrum Conflict: An Appraisal After Ukraine. *The Journal of Slavic Military Studies*, 28 (1), pp. 1–22.

Juurvee, I. & Mattiisen, A-M., 2020. *The Bronze Soldier Crisis of 2007: Revisiting an Early Case of Hybrid Conflict* [Võrgumaterjal] Leitav: https://icds.ee/wp-content/uploads/2020/08/ICDS_Report_The_Bronze_Soldier_Crises_of_2007_Juurvee_Mattiisen_August_2020.pdf [Kasutatud 31.12.2020].

Juurvee, I., 2018. Venemaa eriteenistuste rollist informatsioonilises mõjutustegevuses: mis on teada, mida on alust arvata ja mida võib oletada? *Sõjateadlane*, nr 8, lk 86-102.

Juurvee, I., 2018. KGB „aktiivmeetmete“ kasutamisest. *Tuna*, nr 3, lk 90-101.

Kaevats, Ü. toim., 1996. Sun Tzu. Rmt: *Eesti Entsüklopeedia*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 7.

Kaitseministeerium, 2010. *Eesti julgeolekupoliitika alused 2017*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/eesmargid_tegevused/395xiii_rk_olisa.pdf [Kasutatud 05.02.2020].

Kaitsepolitseiamet, 2014. *Aastaraamat*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kapo.ee/et/content/aastaraamatu-v%20c3%a4ljaandmise-traditsiooni-ajalugu-ja-eesm%20c3%a4rk-0.html> [Kasutatud 10.05.2020].

Kania, E. B., 2020. Minds at War China's Pursuit of Military Advantage through Cognitive Science and Biotechnology. *PRISM*, 8(3), pp. 83-101.

Kaunert, C. & Léonard, S., 2011. Reconceptualising the Audience in Securitisation Theory. In Balzacq, T. (ed.), *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*. Abingdon: Routledge, pp. 57–76.

Keuleers, F., 2015. Explaining external perceptions: The EU and China in African public opinion. *Journal of Common Market Studies*, 53(4), pp. 803-821.

King, R. G. & Levine, R., 1993. Finance, entrepreneurship and growth. *Journal of Monetary Economics*, 32(3), pp. 513-542.

Kirsch, W., 1997. *Wegweiser zur Konstruktion einer evolutionären Theorie der strategischen Führung*. Herrsching, Germany: Kirsch.

Krebs, R., 2015. *Narrative and the making of US national security*. Cambridge: Cambridge University Press.

Krekó, P. & Szicherle, P., 2020. *Läheb viiruslikuks. Covid-19 desinformatsiooni ökosüsteemis*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.vikerkaar.ee/archives/25926> [Kasutatud 15.12.2020].

Kremlin, 2014. *Military Doctrine of the Russian Federation*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://static.kremlin.ru/media/events/files/41d527556bec8deb3530.pdf> [Kasutatud 03.04.2020].

Kremlin, 2010. *Military Doctrine of the Russian Federation*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://kremlin.ru/supplement/461> [Kasutatud 03.04.2020].

Krippendorff, K., 2003. *Content analysis: An introduction to its methodology*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Kultuuriministeerium, 2014. *Lõimumisvaldkonna arengukava „Lõimuv Eesti 2020“*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/le2020_arengukava_uuendatud_2016.pdf [Kasutatud 04.02.2020].

Laato, S., Islam, A. N., Islam, M., N. & Whelan, E., 2020. What drives unverified information sharing and cyberchondria during the COVID-19 pandemic? *European Journal of Information Systems*, 29(3), pp. 288-305.

Lakoff, G., 2008. *The Political Mind: Why You Can't Understand 21st-century Politics with an 18th-century Brain*. New York: Viking.

Lakoff, G. & Johnson, M., 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

Levitin, D. J., 2014. *The organized mind: Thinking straight in the age of information overload*. New York: Penguin.

Lotman, J. & Uspenski, B., 2013. *Duaalsete mudelite rollist vene kultuuri dünaamikas XVIII sajandi lõpuni. – Vene kultuuri jõujooni*. Tartu: Ilmamaa, lk 240–294.

Lotman, J., 2010. *Kultuuritüpoloogiast*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Lotman, M., 2009. Hirmusemiootika ja vene kultuuri tüpologia. I: Kultuurisemiootika ja hirmu fenomenoloogia. *Akadeemia*, nr 1, lk 191-215.

Lotman, M., 2009. Hirmu semiootika ja Vene kultuuri tüpologia. IV: Hirm ja selle kognitiivsed mudelid: Eesti hirm saksa ja vene mudeli taustal. *Akadeemia*, nr 5, lk 1035-1064.

Lotman, J., Salupere, S. & Torop, P., 2002. Kultuuri fenomen. *Akadeemia*, nr 12, lk 2644–2662.

Lotman, J., 2001. *Kultuur ja plahvatus*. Tallinn: Varrak.

- Lotman, J., 1999. *Semiosfäärist*. Tallinn: Vagabund.
- Lotman, Y., 1990. *Universe of the mind: a semiotic theory of culture*. London: I. B. Tauris & Co.
- Läänemets, M., 2020. *Academic Co-operation with the People's Republic of China: Dangers and Temptations*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://icds.ee/academic-co-operation-with-the-peoples-republic-of-china-dangers-and-temptations/> [Kasutatud 11.05.2020].
- Läänemets, M., 2013. „Suur ühtsus” ja „väike hüvang” ehk Hiina uus vana poliitiline utoopia. *Tuna*, nr 2, lk 2-6.
- Macnamara, J. & Gregory, A., 2018. Expanding evaluation to progress strategic communication: Beyond message tracking to open listening. *International Journal of Strategic Communication*, 12(4), pp. 469–486.
- Marton, F., 1992. Phenomenography and „the art of teaching all things to all men“. *Journal of Qualitative Studies in Education*, 5, pp. 253-267.
- Marton, F., 1986. Phenomenography: A research approach to investigating different understandings of reality. *Journal of Thought*, 21(3), pp. 28-49.
- Marton, F., 1981. Phenomenography: Describing conceptions of the world around us. *Instructional Science*, 10, pp. 177-200.
- Mazarr, M., J., Casey, A., Demus, A., Harold, S. W., Matthews, L. J., Beauchamp-Mustafaga, N. & Sladden, J., 2019. *Hostile Social Manipulation: Present Realities and Emerging Trends*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Maxwell, J., 1997. Designing a qualitative study. In L. Bickman & D. J. Rog (Eds.) *Handbook of applied social research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Maier, C., Laumer, S., Eckhardt, A. & Weitzel, T., 2014. Giving too much social support: Social overload on social networking sites. *European Journal of Information Systems*, 24(5), pp. 1–18.
- Ministry of Defence of the Russian Federation (MOD), 2011. *Russian Federation Armed Forces Information Space Activities Concept*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<http://eng.mil.ru/en/science/publications/more.htm?id=10845074@cmsArticle> [Kasutatud 04.02.2020].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation (MID), 2016. *Doctrine of Information Security of the Russian Federation*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6B6BZ29/content/id/2563163?p_p_id=101_INSTANCE_CptICk6B6BZ29&101_INSTANCE_CptICk6B6BZ29_languageId=en_GB [Kasutatud 18.01.2020].

Miskimmon, A., O'Loughlin, B. & Roselle, L., 2013. *Strategic narratives. Communication power and the New World Order*. Abingdon: Routledge.

Miskimmon, A., O'Loughlin, B. & Roselle, L., 2017. *Forging the World: Strategic Narratives and International Relations*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Miskimmon, A. & O'Loughlin, B., 2017. Russia's Narratives of Global Order: Great Power Legacies in a Polycentric World. *Politics and Governance*, 5(3), pp. 111-120.

Mitrohhin, V., 2002. *KGB Lexicon: The Soviet Intelligence Officer's Handbook*. London: Routledge.

Morse, J. M., 1998. Designing Funded Qualitative Research, in N. Denzin and Y.S. Lincoln (eds.), *Strategies of Qualitative Research*. London: SAGE, pp. 56-85.

Müller-Stewens, G. & Lechner, C., 2005. *Strategisches Management*. Stuttgart, Germany: Schäffer-Poeschel.

Nag, R., Hambrick, D. C. & Chen, M. J., 2007. What is strategic management, really? Empirical induction of a consensus definition of the field. *Strategic Management Journal*, 28(9), pp. 935-955.

Narits, T., 2015. *Psühholoogiline kaitse Eesti julgeolekupoliitika kujundajate käsitluses*. Magistritöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

North Atlantic Treaty Organization (NATO), 2019. *Allied Joint Doctrine for the Conduct of Operations*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/797323/doctrine_nato_conduct_of_ops_ajp_3.pdf [Kasutatud 09.05.2020].

North Atlantic Treaty Organization (NATO), 2014. *Allied Joint Doctrine for Psychological Operations*. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/450521/20150223-AJP_3_10_1_PSYOPS_with_UK_Green_pages.pdf [Kasutatud 10.05.2020].

North Atlantic Treaty Organization (NATO), 2012. *Military Decision on MC 402/2 – NATO Military Policy on Psychological Operations*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://info.publicintelligence.net/NATO-PSYOPS-Policy.pdf> [Kasutatud 02.04.2020].

North Atlantic Treaty Organization (NATO), 2012. *Military Decision on MC0422/4 – NATO Military Policy on Information Operations*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://info.publicintelligence.net/NATO-IO-Policy.pdf> [Kasutatud 10.05.2020].

Nissen, T., 2015. *Sotsiaalmeedia kasutamise relvasüsteemina. Tänapäeva konfliktide omadused*. Tallinn: Postimees.

Nothhaft, H., Werder, K. P., Verčič, D. & Zerfass, A., 2018. Strategic communication: Reflections on an elusive concept. *International Journal of Strategic Communication*, 12(4), 352–366.

Nothhaft, H., 2016. A framework for strategic communication research: A call for synthesis and consilience. *International Journal of Strategic Communication*, 10(2), pp. 69–86.

Nothhaft, H. & Schölzel, H., 2015. (Re-)reading Clausewitz: The strategy discourse and its implications for strategic communication. In D. R. Holtzhausen & A. Zerfass, (Eds.). *The Routledge handbook of strategic communication*. New York, NY: Routledge, pp. 18–33.

Nye, J. S., 2014. The Information Revolution and Soft Power. *Current History*, 113(759), pp. 19–22.

Nye, S. J. & Welch, D., 2013. *Understanding Global Conflict and Cooperation: an introduction to theory and history*. 9th ed. Boston: Pearson.

Nye, S. J., 2011. *The Future of Power*. New York: PublicAffairs.

Nye, S. J., 2004. *Soft power: the means to success in world politics*. New York: PublicAffairs.

Nye, S. J., 2002. *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go It Alone*. New York: Oxford University Press.

- Nye, S. J., 1990. Soft Power. *Foreign Policy*, 80, pp. 153–171.
- Onno, K., 2019. *Baltimaade kujutamine Lääne veebimeedias Zapad-2017 kontekstis: õppetunnid strateegilise kommunikatsiooni seisukohalt*. Magistritöö, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Palmaru, R., 2005. Eesti kultuuripoliitika teelahkmed. *Riigikogu Toimetised*, 12, lk 50–58.
- Pašentsev, E. N., 2013. The strategic communication of Russia, China and the USA in Latin America: War or peace? *Proceedings of the 12th European Conference on Information Warfare and Security*. Reading, UK: Academic Conferences and Publishing International, pp. 210–216.
- Paul, C., 2011. *Strategic Communication: Origins, Concepts, and Current Debates*. Santa Barbara: Praeger.
- Pells, R., 1997. *Not Like Us or More Like Us: America and Europe*. New York: Basic Books.
- Piirimäe, K., 2014. Infosõda läänes. Eesti, Balti küsimus ja võitlus Inglismaa avaliku arvamuse pärast aastatel 1941-1944. *Akadeemia*, nr 1, lk 3-34.
- Potšeptsov, G., 2018. *Propagandasõda 21. sajandil*. Tallinn: Hea Lugu.
- Putin, V., 2006. *Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation*. Moscow: Kremlin 10.05.2006.
- Raag, I. & Günter, A., 2016. *Eesti strateegilise kommunikatsiooni kilde 2015-2016*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.propastop.org/wp-content/uploads/2016/07/Eesti-strateegilise-kommunikatsiooni-kilde-2015-2016-1.-osa.pdf>; <https://www.propastop.org/wp-content/uploads/2016/08/Eesti-strateegilise-kommunikatsiooni-kilde-2015-2016-2.-osa.pdf>; <https://www.propastop.org/wp-content/uploads/2016/10/Eesti-strateegilise-kommunikatsiooni-kilde-2015-2016-3.pdf> [Kasutatud 14.04.2020].
- Rácz, A., 2015. *Russia's Hybrid Warfare in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist*. The Finnish Institute of International Affairs.
- Renz, B., 2016. Russia and 'hybrid warfare'. *Contemporary Politics*, 22(3), pp. 283–300.

Riigikantselei, 2017. *Riigikaitse arengukava 2017-2026*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/contenteditors/Failid/rkak_2017_2026_avalik_osa.pdf [Kasutatud 03.01.2020].

Riigikantselei, 2005. *Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/saastev_eesti_21.pdf [Kasutatud 04.02.2020].

Roe, P., 2008. Actor, Audience(s) and Emergency Measures: Securitization and the UK's Decision to Invade Iraq. *Security Dialogue*, 39(6), pp. 615–635.

Roetzel, P., G., 2019. Information overload in the information age: a review of the literature from business administration, business psychology, and related disciplines with a bibliometric approach and framework development. *Business Research*, 12, pp. 479–522.

Rosendorf, N., 2000. Social and Cultural Globalization: Concepts, History, and America's Role. In J. S. Nye & J. D. Donahue, eds. *Governance in a Globalizing World*. Washington D.C.: Brookings Institution Press, pp. 109-134.

Rovetta, A. & Bhagavathula, A. S., 2020. Novel coronavirus (COVID-19)-related web search behavior and infodemic attitude in Italy: Infodemiological study. *JMIR Public Health and Surveillance*, 6(2), p. e19374.

Saifetdinov, K. I., 2014. Information warfare in the military realm. *Military Thought*, 7, pp. 38–41.

Samson, K. & Kostyszyn, P., 2015. Effects of cognitive load on trusting behavior—an experiment using the trust game. *PloS One*, 10(5), p. 5.

Sazonov, V., Koort, E., Heinsoo, P. & Paas, K., 2020. *Sisejulgeoleku hübriidohtude tutvustamine*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Sazonov, V., 2016. The Ideology of Putin's Russia and Its Historical Roots. In: V. Sazonov, H. Mölder, K. Müür (Ed.). *Russian Information Warfare against the Ukrainian State and Defence Forces: April-December 2014*. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, pp. 16–26.

- Schmitt, O., 2018. When are strategic narratives effective? The shaping of political discourse through the interaction between political myths and strategic narratives. *Contemporary Security Policy*, 39 (4), pp. 487-511.
- Siik, I., 2018. *Kuidas konstrueeriti Eesti ajakirjanduses Venemaa sõjalist õppust Zapad-2017?* Magistritöö, Tartu: Tartu Ülikool.
- Simpson, E., 2012. *War from the ground up. Twenty-first century combat as politics.* London: Hurst.
- Sinialu, A., 2008. Propaganda, Information War and the Estonian-Russian Treaty Relations: Some Aspects of International Law. *Juridica International*, XV, pp. 154–162.
- Sinialu, A., 2012. *Mõjutustegevuse piirid rahvusvahelises õiguses.* Doktoritöö, Tartu: Tartu Ülikool.
- Smith, A., D., 1993. *National Identity.* Reno, Las Vegas, London: University of Nevada Press.
- Soldatov, A. & Borogan, I., 2010. *The New Nobility. The Restoration of Russia's Security State and the Enduring Legacy of the KGB.* New York: PublicAffairs.
- Sulaškin, S. S., 2014. Cognitive Weapons—A New Generation of Information Weapon. *Journal of the Academy of Military Science*, 1, pp. 57-65.
- Synytsina, K., 2018. *The Construction of the Image of Ukraine as the Other in Russian Media.* Master Thesis, Tartu: Tartu Ülikool.
- Svetšin, A., 1927. *Стратегия.* Военные вестник. Москва.
- Tafenau, M., 2018 *Krimm ja trollid [E-kiri]* (21.06.2018).
- Tamm, P., 2018. *Kuidas konstrueeritakse Eesti ajakirjanduses Venemaa sõjalist võimekust?* Magistritöö, Tartu: Tartu Ülikool.
- Tamm, M., 2007. *Kuidas kirjutatakse ajalugu? Intervjuuraamat.* Tallinn: Varrak.
- Tamm, M., 2007. Eestlaste suur vabadusvõitlus: järjepidevus ja kordumine Eesti ajaloomälus. *Riigikogu Toimetised*, nr 16, lk 9-19.

Teddle, C. & Yu, F., 2007. Mixed methods sampling. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), pp. 77-100.

Thomas, L. T., 2019. *Russian Military Thought: Concepts and Elements*. McLean: MITRE Corporation.

Thomas, T., 2015. Russia's 21st century information war: working to undermine and destabilize populations. *Defence Strategic Communications*, 1(1), pp. 10-25.

Thompson, S. K., 2002. *Sampling*. New York, NY: Wiley.

Tüür, O., 2020. *Venemaa Föderatsiooni poolt Eesti vastu suunatud desinformatsiooni narratiivides kajastuvad teemad*. Magistritöö, Tartu: Kaitseväe Akadeemia.

United Nations, 2020. *World happiness report*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://worldhappiness.report/> [Kasutatud 05.01.2021].

United States Army Special Operations Command (USASOC), 2015. *"Little Green Men": A Primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013–2014*. Fort Bragg: United States Army Special Operations Command.

United States v. Viktor Borisovich Netyksho, et al., (2018) Case # 1:18-cr-00215-ABJ-1, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.justice.gov/file/1080281/download> [Kasutatud 04.02.20 20].

Van Herpen, M., 2016. *Putin's Propaganda Machine. Soft Power and Russian Foreign Policy*. Lanham: Rowman & Littlefield.

Van Ruler, B., 2018. Communication theory: An underrated pillar on which strategic communication rests. *International Journal of Strategic Communication*, 12(4), pp. 367–381.

Veebel, V., 2017. Tools of Propaganda War in the Russian-Ukrainian Conflict. *Russian Information Warfare against the Ukrainian State and Defence Forces: April-December 2014*. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, pp. 49-55.

Vedrine, H., Moïsi, D., 2001. *France in an Age of Globalization*. Washington: Brookings Institution Press.

- Vloyantes, J. P., 1975. *Silk Glove Hegemony: Finnish-Soviet Relations, 1944-1974*. Ohio: Kent State University Press.
- Vorobjov, I. N., 2007. The information shock operation. *Military Thought*, 6, pp. 14–21.
- Välisluureamet, 2020. *Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.valisluureamet.ee/pdf/raport-2020-et.pdf> [Kasutatud 11.05.2020].
- Välisministeerium, 2019. *Põhja-Atlandi leping*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://vm.ee/et/pohja-atlandi-leping> [Kasutatud 05.01.2021].
- Walter, H., 1999. Uprising of December 1, 1924. *Baltic Defence Review*, 2, pp. 129-140.
- Weber, R. P., 1990. *Basic content analysis* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Whelan, E., Islam, A. N. & Brooks, S., 2020. Is boredom proneness related to social media overload and fatigue? A stress–strain–outcome approach. *Internet Research*, 30(3), pp. 869–887.
- Wilkinson, D. & Birmingham, P., 2003. *Using research instruments: A guide for researchers*. London: Routledge Farmer.
- Wæver, O., 1995. Securitization and Desecuritization, in Ronnie D. Lipschutz (ed.) *On Security*. New York: Columbia University Press.
- Werder, K. P., Nothhaft, H., Verčič, D. & Zerfass, A., 2018. Strategic communication as an emerging interdisciplinary paradigm. *International Journal of Strategic Communication*, 12(4), pp. 333–351.
- Wertsch, J. V., 2002. *Voices of Collective Remembering*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Westerlund, F., Oxenstierna, S., Persson, G., Kjellén, J., Norberg, J., Hedenskog, J., Malmlöf, T., Goliath, M., Engvall, J. & Dahlvist, N., 2019. *Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective – 2019*. Stockholm: Swedish Defence Research Agency.
- Winkler, P. & Etter, M., 2018. Strategic communication and emergence: A dual narrative framework. *International Journal of Strategic Communication*, 12(4), pp. 382–398.
- Woodley, X. M. & Lockard, M., 2016. Womanism and Snowball Sampling: Engaging Marginalized Populations in Holistic Research. *The Qualitative Report*, 21(2), pp. 321-329.

Zerfass, A., Verčič, D., Nothhaft, H. & Werder, K. P., 2018. Strategic communication: Defining the field and its contribution to research and practice. *International Journal of Strategic Communication*, 12(4), pp. 487–505.

Zi, S. & Bin, S., 2001. *Sõja seadused*. Tartu, Tallinn: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused ja Eesti Keele Sihtasutus.

Zubkova, J., 2009. *Baltimaad ja Kreml 1940-1953*. Tallinn: Varrak.

Young, J. C., Rose, D. C., Mumby, H. S., Benitez-Capistros, F., Derrick, C. J., Finch, T. & Mukherjee, N., 2018. A methodological guide to using and reporting on interviews in conservation science research. *Methods in Ecology and Evolution*, 9(1), pp. 10-19.

LISA 1. Poolstruktureeritud ekspertintervjuude küsimused (autori koostatud)

Pilootintervjuude küsimused:

1. Kuidas defineerite strateegilist kommunikatsiooni?
2. Milline roll on strateegilisel kommunikatsioonil infosõjas?
3. Milliste platvormide kaudu peaks riiklik strateegiline kommunikatsioon Eesti nähtavust suurendama?
4. Kuidas kirjeldaksite Eesti vastu suunatud Kremli-poolset infosõda?
5. Milleks peaks Eesti strateegiline kommunikatsioon sõnumilevitajaid kasutama?
6. Kuidas kaasata sõnumilevitajaid Eesti nähtavuse suurendamiseks?
7. Millised senistest värskemad narratiivid peaks riiklik strateegiline kommunikatsioon Eesti nähtavuse suurendamiseks looma?
8. Milliseid narratiive peaks riiklik strateegiline kommunikatsioon Eesti nähtavuse suurendamiseks levitama?

Pilootintervjuude läbiviimise järel täiendatud küsimustik:

1. Kuidas defineeriksite riiklikku strateegilist kommunikatsiooni?
2. Mis on teie hinnangul sõnumilevitamine? Kes on teie arvates sõnumilevitaja?
3. Millistel eesmärkidel peaks riiklik stratkom sõnumilevitamist kasutama?

Millised eesmärgid on jäänud Eesti riiklikul stratkomil 21. sajandil täitmata, aga mis oleks vaja kindlasti täita?

Millest või kellest sõltub teie hinnangul riiklikule stratkomile seatud eesmärkide täitmine?

Kas ja milliseid takistusi võib ette tulla sõnumilevitajate kaasamisel riikliku stratkomi hüvanguks? Kuidas neid takistusi ületada?

4. Kuidas kirjeldaksite Kremli lähtuvat infosõda? Millise hinde paneksite 10-palli süsteemis Kremli sõnumilevitajatele? Kas nende tegevus on tõhus?

5. Milliseid narratiive/sõnumeid peaks Eesti riiklik stratkom sõnumilevitajate abiga infosõjas levitama? Kes ja kuidas peaks neid sõnumeid välja töötama ja looma?

6. Kuidas on teie hinnangul seotud Eesti nähtavus/tuntus ja Eesti riiklik julgeolek? Mil moel peaksid sõnumilevitajad tegelema Eesti nähtavuse ja tuntuse suurendamisega?

Kus või milliste kanalite kaudu peaksid sõnumilevitajad Eesti nähtavust suurendama ja meie narratiive ja sõnumeid levitama?

7. Kas ja kui keskvõimu keskselt või hoopis vabakondade/NGO-de vms abil peaks olema sõnumilevitamine korraldatud?

Kuivõrd poliitilise otsustamise keskne võiks või peaks sõnumite loomine ja levitamine riikliku julgeoleku huvides olema?

Kas vabariigi valitsus peaks kooskõlastama, heaks kiitma või vähemalt teadma sõnumite loomisest ja levitamisest? Või äkki peaks valitsus lausa osalema sõnumite ja narratiivide loomes?

8. Millised institutsioonid ja isikud võiksid olla kõige efektiivsemad sõnumite ning narratiivide julgeolekustajad? St, kõige tõhusamad sõnumilevitajad sõltumata kanalist ja sõnumi vormist?

Millest teie hinnangul sõltub sõnumi/narratiivi julgeolekustaja tõhusus Eesti riikliku stratkomi kontekstis?

9. Palun pakkuge välja sõnum ja/või narratiiv, mida võiksite ise või mõni teine sõnumilevitaja alanud kümnendi jooksul Eesti riiklikku julgeoleku huvides levitada või julgeolekustada?

LISA 2. Poolstruktureeritud ekspertintervjuude analüüsi kodeerimistabel (autori koostatud)

Intervjuude kategooriad, koodid		Files	References
Name			
<ul style="list-style-type: none"> Eesti riikliku julgeoleku kommunikatsiooni hetkeolukord <ul style="list-style-type: none"> Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni eesmärgid Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni probleemid Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni probleemide ületamise v Riikliku julgeoleku kommunikatsiooni probleemide põhjused Sõnumilevitamise viisid ja eesmärgid <ul style="list-style-type: none"> Narratiivide levitamise kanalid Sõnumilevitamise probleemid Sõnumilevitamise eesmärgid Sõnumilevitamise korraldus Sõnumilevitamise probleemide ületamise viisid Keskväimu, valitsuse roll sõnumite levitamisel Sõnumite ja narratiivide loomine ning levitamise võimalused <ul style="list-style-type: none"> Sõnumite ja narratiivide eesmärgid Narratiivide sisu väljatöötamine Narratiivide julgeolekustamine Sõnumilevitaja olemus ja ülesanded <ul style="list-style-type: none"> Sõnumilevitaja roll Eesti riigi tuntuse suurendamine Sõnumilevitamise elluviimine 			
		0	0
		22	218
		21	182
		22	127
		21	168
		0	0
		21	74
		22	166
		22	212
		22	141
		21	120
		22	272
		0	0
		22	180
		22	208
		21	85
		0	0
		21	116
		18	62
		20	108

